

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Asta Pukienė

Edukologijos magistrantūros (pedagoginės psichologijos specializacija) studentė

**PAAUGLIŲ, BESIMOKANČIŲ MUZIKOS (MENO)
MOKYKLOSE, MUZIKOS MOKYMOSI MOTYVACIJOS
VEIKSNIAI**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
Doc.dr. I.Gailienė

Šiauliai, 2009

Darbas originalus.....Asta Pukienė
(studentės parašas)

SANTRAUKA

Magistro darbas tema: **PAAUGLIŲ, BESIMOKANČIŲ MUZIKOS (MENO) MOKYKLOSE, MUZIKOS MOKYMOŠI MOTYVACIJOS VEIKSNIAI**

Darbo autorė: Asta Pukienė

Temos aktualumas susijęs su muzikos mokymosi motyvacijos problema. Nors daug diskutuojama apie muzikinio ugdymo tobulinimą, visgi muzikos pedagogikoje motyvacijai, ypač kalbant apie neformalųjį ugdymą, skiriamas vis dar nepakankamas dėmesys.

Tyrimo metodologija grindžiama humanistine psichologija ir pedagogika, kurios pabrėžia žmogaus vientisumo bei visybiškumo idėją, akcentuoja saviraiškos ir saviugdų poreikių tenkinimo būtinybę.

Tyrimo objektas – muzikos mokymosi motyvacija. Pasirinkę šį objektą kaip mokslinės pažintinės veiklos dalyką, darbe analizavome su juo susijusius veiksniai.

Tyrimo tikslas - nustatyti veiksniai, įtakojančius paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose, muzikos mokymosi motyvaciją.

Uždaviniai susiję su įvairių veiksnių įtakos analize. Tyrimas atliktas anketinės apklausos būdu. Gauti duomenys apdoroti ir analizuoti taikant statistinius metodus.

Pirmame darbo skyriuje apžvelgiama muzikos mokymosi motyvacija kaip tam tikra sistema, atskleidžiami esminiai muzikos mokymosi motyvacijos veiksniai paauglių muzikiniame ugdyme. Antrame skyriuje aptariama tyrimo metodologija, pateikiami ir interpretuojami empirinio tyrimo duomenys.

Gauti rezultatai parodė, kad muzikos (meno) mokyklų moksleivių tarpe vyrauja vidiniai motyvai, susiję su saviugdų ir saviraiškos poreikių tenkinimu, emociniais išgyvenimais. Daug lemia noras patikti mokytojui, sulaukti jo pagyrimo. Svarbus ir noras gauti gerus pažymius. Analizuojant veiksniai, įtakojančius muzikos mokymosi motyvaciją, buvo nustatyta, kad tėvų ar kitų šeimos narių muzikavimas susijęs tik su išoriniais motyvais: paskatinimais, dovanomis ir tėvų domėjimusi vaiko pasiekimais. Tyrimo rezultatai patvirtino paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose muzikos mokymosi motyvacijos priklausomybę nuo mokymosi muzikos trukmės, muzikos mokymosi pažangumo bei muzikos klausymosi patirties.

THE FACTORS IN THE MOTIVATION FOR STUDYING MUSIC OF TEENAGERS ATTENDING MUSIC (ART) SCHOOLS

The author of the paper: Asta Pukienė

The relevance of this topic is related to the motivation problem of music learning. Despite many discussions concerning the improvement of music education, insufficient attention is still given to the motivation in music pedagogy, particularly in terms of non-formal education. Society recently is highly targeted to the values of consumerism and the students' musical interests of the ethnic culture and intercultural are directed to the superficial musical expression, which not enriches and not broadens deeper musical experience. It is therefore important to find out what factors influence the students' motivation for learning music, especially in adolescence age when develops the personality orientation, but still lack the psychosocial and spiritual maturity.

The methodology of the study is based on humanistic psychology and pedagogy which emphasizes human integrity and entirety idea and highlights the satisfaction of self-expression and self-education needs

Object of the study – motivation for music learning. After selecting this object as a subject matter of scientific cognitive activity in this research, we analyzed the related factors.

Purpose of the study – to reveal motivation factors for music learning by adolescents in music (art) schools.

Tasks related to the different factors affecting the analysis. The analysis has been conducted using a questionnaire. Acquired data have been processed using statistical methods.

The first chapter provides an overview of motivation for music learning as a certain system, reveals essential elements of motivation for music learning in adolescent music education. The second chapter discusses the survey methodology and presents and interprets data of empirical research.

The research results have disclosed the prevailing internal motives of students of music (art) schools, they are related to satisfying the needs of self-education and self-expression and to emotional experiences, also, the intention to please the teacher and receive his praise. Another important factor is an ambition for achieving good results, which is typical to the period of adolescence, i.e. a desire to get good grades. Analyzing the factors, which influence the motivation in learning music, it was found that the musicianship of the parents or other family members is limited to external considerations only: incentives, gifts and willingness to get good ratings.

The study has confirmed the dependence of motivation in music learning by the adolescents in music (art) schools on the number of years of learning music, success in music learning, and music listening experience.

TURINYS

ĮVADAS.....	5
I. MOKYMO SI MOTYVACIJOS PSICHOPEDAGOGINĖS INTERPRETACIJOS.....	9
1.1. Muzikos mokymosi motyvacija kaip sistema muzikiniame ugdyme.....	9
1.1.1. Motyvacijos sąvoka.....	9
1.1.2. Motyvacijos struktūra.....	9
1.1.3. Motyvų reikšmė.....	13
1.1.4. Vidinė išorinė mokymosi motyvacija.....	14
1.1.5. Poreikis – mokinių elgesio ir mokymosi veiklos pagrindas.....	16
1.1.6. Emocijų vaidmuo motyvacijoje.....	19
1.1.7. Motyvacija muzikiniame ugdyme.....	22
1.1.8. Veiksniai, sąlygojantys muzikos poveikį asmenybei ir jos muzikinės veiklos motyvacijai.....	25
1.1.9. Paauglių psichosocialinės raidos ypatumai, poreikiai, motyvai.....	31
1.2. Mokytojo asmenybės svarba muzikos mokymosi motyvacijai.....	35
1.3. Šeimos įtaka mokinio požiūriui į mokymąsi.....	37
II. PAAUGLIŲ, BESIMOKANČIŲ MUZIKOS (MENO) MOKYKLOSE MUZIKOS MOKYMO SI MOTYVACIJOS TYRIMAS.....	40
2.1. Tyrimo metodologija.....	40
2.1.1. Tyrimo metodai ir organizavimas.....	40
2.1.2. Tyrimo instrumento pagrindimas.....	42
2.2. Tyrimo imties charakteristika	44
2.3. Tyrimo rezultatai ir jų analizė	49
2.3.1. Muzikos mokymosi motyvų raiška.....	49
2.3.2. Hipotezių tikrinimas.....	52
IŠVADOS.....	59
REKOMENDACIJOS.....	62
LITERATŪRA.....	63
PRIEDAI.....	69
1 priedas.....	70
2 priedas.....	72
3 priedas.....	73
4 priedas.....	74
5 priedas.....	75

IVADAS

Temos aktualumas. Menas, kaip viena visuomenės kultūrinio gyvenimo sričių, socialinio vystimosi prielaidų, visuomenės narių dvasingumo ugdymo priemonių įgauna vis didesnę reikšmę. Viena svarbiausių sąlygų kultūros ir meno plėtojimui – estetiškas lavinimas bei jo efektyvinimas. Pirmiausia, estetiškas lavinimas padeda auklėti brandžią, humanišką asmenybę, gebančią suvokti ir vertinti patį meną. Kita vertus – tai vienas iš būdų formuojant individo dvasingumą, jo vidinio gyvenimo turinį. „Ugdant harmoningą asmenybę, didėja jos estetiško ir meninio auklėjimo reikšmė“ (Gaižutis, 1988, p. 10). Ypač tai aktualu paauglystėje, kuomet yra itin palankus metas dvasiniams pokyčiams, kai sprendžiamos tapatumo problemos, formuojasi identitetas (Eriksonas, 2004).

Ypatingą vietą estetiniame lavinime užima muzika, kaip viena iš sudedamųjų meno dalių. Šiandien jau niekam nekelia abejonių tai, jog muzikos menas daro įtaką žmogui įvairiais lygmenimis: fiziologiniu, psichologiniu, socialiniu, asmenybiniu, dvasiniu požiūriu (Rinkevičius, 2005). Muzikos veiksmingumas (Šečkuvienė, 2004) slypi tame, kad jos turinys, suvokimas ir interpretavimas labai glaudžiai susiję su emocijomis, kurios atlieka svarbų vaidmenį tiek motyvacijos reguliavimo, tiek vertybių internalizavimo procese. „Muzikinis ugdymas yra viena iš svarbesnių žmogaus ugdymo ir jo raiškos sričių“ (Abramauskienė, 2002, p.3). Tačiau tokį pozityvų lavinamąjį ir vystimąsi skatinantį poveikį muzika gali daryti tik tuo atveju, jei žmogus yra atitinkamai pasiruošęs ją suvokti, turi pakankamai išvystytus gebėjimus, kurie sudaro sąlygas suprasti ir išgyventi muziką. „Tokie poveikių lygmenys nebūtų galimi, jeigu muzikos menas ir sociokultūrinis kontekstas nebūtų išugdęs plataus žmonių muzikinių gabumų ir sugebėjimų spektro. Savo ruožtu tų gabumų ir sugebėjimų tobulėjimas, kultūrinė sąmonė, muzikinis intelektas stimuliuo muzikos meno istorinį vystimąsi“ (Rinkevičius 2005, p.69). Taigi, muzikinė veikla yra neatsiejamai susijusi su subjekto gebėjimais, poreikiais, neatsiejama nuo sociokultūrinės aplinkos.

Šiuo metu visuomenės estetinę savimonę smarkiai veikia besiplečianti kultūros vizualėjimo tendencija, hedonistinis požiūris į meną, vartotojiška pasaulio samprata, vyrauja komitantis muzikos suvokimas, formuojantis atsainų požiūrį į muziką apskritai (Aramavičiūtė, 1999). „Vertinant nūdienos kasdienę situaciją yra daugiau nei akivaizdu, kad visuomenėje vyrauja materialistinės tendencijos. Muzikinio ugdymo problemos šiandien gvildenamos visame pasaulyje. Jos dažnai siejamos su akivaizdžiu akademinės muzikos poreikio mažėjimu bei jos vietą užimančios vadinamosios masinės kultūros plėtojimu“ (Umbrasienė, 2005, p.85). Tokias mintis patvirtina ir edukaciniai tyrimai. Atliekamų tyrimų duomenys rodo, kad paauglių tarpe muzikos mokyklų lankymas yra nepopuliariausia veikla (Jucevičiūtė, 2005), kad paauglių vertybinių orientacijų

skalėje estetiškos vertybės atsiduria priešpaskutinėje vietoje (Martišauskienė, 2004; Kupčikienė, 1997; Ivanauskienė, 2002; Aramavičiūtė, 1999, 2005). Į meną žvelgiama kaip į hobi: tai laikoma tik pramoga, atsipalaidavimu, malonumu arba pragyvenimo šaltiniu. Grožio vertybės patenka į paaugliams reikšmingų vertybių skalės pabaigą. Akademiniai muzikos žanrai, kurie yra tautos muzikinės kultūros, dvasinės kultūros pagrindas tampa vis labiau nepopuliarūs. Pakartotiniai tyrimai (Martišauskienė, 2004, 2005) tik patvirtino mintį, kad paaugliams patrauklesnės savybės, implikuojančios pažintinį, o ne estetinį santykį su tikrove. Didesnioji akademinio jaunimo dalis, jau išeidama iš mokyklos suolo, kartu išsineša ir abejingumą ar net priešišumą muzikos menui (Piličiauskas, 1998). Didžiulės problemos slypi ir pačiame muzikos mokyme (Umbrasienė, 2002; Juodaitytė, Gumuliauskienė, 2004 ir kt.).

Socialinės, kultūrinės aplinkos kitimo tendencijos neaplenkia ir muzikos (meno) mokyklų. Joms Lietuvos respublikos švietimo įstatymo naujoje redakcijoje suteiktas neformalaus švietimo statusas, kurio paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais. Tai labai svarbi mokinių užimtumo sritis, orientuota į mokinių gebėjimus, įgūdžius, saviraišką. Nors dažnai manoma, kad šiose įstaigose besimokantys vaikai jau savaime yra motyvuoti, - juk veikla yra savanoriška, neformali ir neprivaloma, kaip pavyzdžiui, bendrojo lavinimo mokyklose,- deja, dalis vaikų jau po pirmųjų mokymosi metų praranda norą muzikuoti, kiti – jas pabaigę nutraukia savo ryšius su muzika, nelanko akademinės muzikos koncertų. Muzikos mokytojai kasdien susiduria su mokinių pasyvumu, ištvermės stoka, išsiblaškimu, nesugebėjimu ar nenoru dirbti savarankiškai ir pan. To priežastis - mokymosi motyvacijos stoka, poreikio akademiniam žanrui nebuvimas (Piličiauskas, 1998).

Muzikinio ugdymo problemos – bendrųjų šiuolaikinės kultūros problemų dalis, jų pasireiškimas specifine forma (Rinkevičius, 2002). Visame pasaulyje yra akivaizdžiai susirūpinta kultūrinio jaunimo ugdymo atgaivinimu, suprantant jo aktualumą ir reikšmingumą dabartinėje visuomenėje. Meninio ugdymo svarba buvo aptarta 2006 m. pasaulinėje UNESCO konferencijoje Lisabonoje (Girdzijauskas, 2007). Susirūpinimas krintančiu klasikinės muzikos populiarumu, silpnėjančia mokinių muzikos mokymosi motyvacija, bendru kultūrinio lygio nuosmukiu ir atsainiu požiūriu į muziką kaip vertybę dominuoja spaudoje, mokslinių konferencijų medžiagoje. Pedagoginių problemų aktualumą liudija V.Krakauskaitės, S.Jareckaitės, Z.Marcinkevičiaus, bei daugelio kitų mokslininkų darbai. Savo požiūrį į atskirus muzikinio lavinimo aspektus pateikia mokslininkai E.Balčytis, Z.Rinkevičius, A.Piličiauskas, J.Kievišas, H.Šečkuvienė, L.Navickienė, V.Matonis, A.Girdzijauskas, R.Girdzijauskienė, E.Velička, A.Gricius, A.Katinienė, D.Aukštkalnytė, D.Strakšienė, R.Pečeliūnas, D.Grakauskaitė-Karkockienė, J.Almonaitienė,

V.Umbrasienė, užsienyje - L.Mazelis, G.Pankevičius, E.Nazaikinskis, M.Espeland, E.Gordon, K.Haley, R.Woody, K.Burns, K.Marjoribanks, M.Mboya ir kt. Tačiau visa publikuojama medžiaga yra daugiausiai susijusi su muzikiniu ugdymu bendrojo lavinimo mokykloje, t.y. su pagrindiniu, o ne su neformaliu, ugdymu, nors pats neformalus ugdymas yra sudėtingas ir sisteminiu požiūriu Lietuvoje mažai tyrinėtas edukacinis reiškinys (Girdzijauskas, 2007).

Mokymosi motyvacijos problemas plačiai nagrinėja tiek Lietuvos, tiek užsienio pedagogai, psichologai. Įvairiais aspektais jos analizuojamos J.Laužiko, B.Bitino, L.Jovaišos, V.Umbrasienės, J.Almonaitienės, M.Barkauskaitės, M.Pileckaitės-Markovienės ir kt. darbuose. Motyvacijos tema rašo D.Myers, R.I.Arends, D.C.Berliner, A.Rodžers, A.Maslow, A.Leontjevas, L.Vygotskis bei daugelis kitų. Tačiau konkrečiai muzikos pedagogikoje motyvacijai, ypač kalbant apie neformalųjį ugdymą, kaip, beje ir kitiems psichologijos mokslo laimėjimams skiriamas vis dar nepakankamas dėmesys. Moksliniai tyrimai rodo, kad stipri teigiama motyvacija gali kompensuoti menkesnius specialiuosius gebėjimus, ją sieja priežastinis ryšys su mokymosi rezultatais, būtent motyvacija suteikia kryptingumą visai mūsų veiklai, kelia susidomėjimą darbu, mobilizuoja priemones ir t.t.

Taigi, tam, kad mokiniams būtų įdomu mokytis, kad muzika patenkintų jų poreikius, kad apie muziką vaikai galvotų kaip apie svarbų ir jiems reikšmingą dalyką, mokytojo uždavinys - siekti kuo aukštesnio muzikos mokymosi motyvacijos lygmens, skatinti vidinių motyvų (kaip turinčių lemiamos įtakos motyvacijoje) formavimąsi ir dominavimą. Sėkmingo meninio ugdymo kriterijus yra meninio poreikio meninėms vertybėms ir meninei raiškai puoselėjimas (Piličiauskas, 2003). Asmenybės muzikinės veiklos poreikis atsiranda tada, kai ji tikisi patirti sąlyčio su muzika džiaugsmą, išgyventi estetinį malonumą ar bent suvokti muziką kaip socialinę meninę vertybę. Tačiau toks poveikis įmanomas tik teikiant prioritetą vidinėms veiklos formoms ypač muzikos suvokimui. „Tik vidinės meninės veiklos patirties pagrindu galima tikėtis asmenybei reikšmingos, meniškai motyvuotos išorinės veiklos, kuri savo ruožtu grįžtamuju ryšiu stiprintų vidinės veiklos motyvus ir padėtų įgyvendinti muzikinio auklėjimo tikslą“ (Rinkevičius, 2005, p.123), šiuolaikinės LR valstybinės švietimo strategijos nuostatas (2003-2012 m.), bendrosiose programose (2003) numatytus siekius, neformaliai vaikų švietimui keliamus tikslus – ne tik tenkinti jaunuolių pažinimo ir lavinimosi poreikius, bet ir padėti jiems integruotis bei tapti aktyviais visuomenės nariais, padėti ugdyti pilietiškumą, iniciatyvumą, veiklumą, skatinti saviraišką, ugdyti kultūrinę kompetenciją, siekiant padėti jaunam žmogui įsitvirtinti dinamiškoje pasaulio visuomenėje, kūrybiškai panaudoti turimas žinias ir gebėjimus bei rasti savo vietą gyvenime. Atsakę į klausimus, kokie veiksniai sąlygoja muzikos mokymosi motyvaciją, kokie motyvai vyrauja šiandien muzikos (meno) mokyklose gal būt geriau galėtume spręsti neformaliame muzikiniame ugdyme kylančias mokymosi motyvacijos problemas, formuojant poreikį estetinėms vertybėms, sudarant sąlygas

mokinio asmenybės brandai ir sklaidai. Todėl galime teigti, jog kalbėti apie muzikos mokymosi motyvaciją, kaip apie svarbią sėkmingo besimokančiųjų muzikos **pedagoginę problemą**, kaip vieną esminių estetinio ugdymo prielaidų yra aktualu ir būtina.

Tyrimo objektas – muzikos mokymosi motyvacija.

Tyrimo hipotezės:

1. Paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose, muzikos mokymosi motyvacija priklauso nuo muzikos mokymosi trukmės.
2. Paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose, muzikos mokymosi motyvacija priklauso nuo muzikos mokymosi pažangumo.
3. Paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose, muzikos mokymosi motyvacija priklauso nuo muzikos klausymosi patirties.

Tyrimo tikslas – nustatyti veiksnius, įtakančius paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose, muzikos mokymosi motyvaciją.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti muzikos mokymosi motyvaciją kaip sistemą, atskleidžiant esminius muzikos mokymosi motyvaciją įtakančius veiksnius paauglių muzikiniame ugdyme.
2. Pagrįsti paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose, muzikos mokymosi motyvacijos tyrimo metodologiją.
3. Ištirti paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose, muzikos mokymosi motyvus, jų raišką.
4. Analizuoti paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose, muzikos mokymosi motyvaciją įtakančius veiksnius.

Tyrimo metodologija grindžiama humanistine psichologija ir pedagogika, kurios pabrėžia žmogaus vientisumo bei visybiškumo idėją, akcentuoja saviraiškos ir saviugdos poreikių tenkinimo būtinybę (B.Bitinas, 2000; A.Maslow, 2006).

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai: mokslinės literatūros analizė, lyginamoji analizė.
2. Empiriniai: anketinė apklausa raštu.
3. Statistiniai: matematinė duomenų analizė, aprašomoji statistika, neparametrinių kriterijų taikymas hipotezėms tikrinti.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 264 paaugliai, besimokantys Šiaulių 1-oje muzikos m-kloje, Kuršėnų (Kairių ir Gruzdžių filialai) ir Kelmės meno m-klose, Ventos muzikos m-kloje.

Darbo struktūra: santrauka, įvadas, mokslinės literatūros apžvalga ir analizė, tyrimo metodologija, tyrimo rezultatai ir jų analizė, išvados, rekomendacijos, literatūra, priedai.

I. MOKYMO SI MOTYVACIJOS PSICHOPEDAGOGINĖS INTERPRETACIJOS

1. 1. Muzikos mokymosi motyvacija kaip sistema muzikiniame ugdyme

1. 1. 1. Motyvacijos sąvoka. Motyvacijos sąvoka yra ganėtinai abstrakti, sudėtinga ir vienareikšmiškai ją apibūdinti yra sunku, nors pastaraisiais metais motyvacijos tema darosi vis aktualesnė visose veiklos srityse, taip pat ir mokymėse. Tai patvirtina daugybė egzistuojančių teorijų, motyvų klasifikacijos, terminologijos įvairovė.

Pirmą kartą terminą „motyvacija“ panaudojo vokiečių filosofas A. Šopenhaueris (Vasiliauskaitė, 2007). Dabartiniame psichologijos žodyne **motyvacija** apibūdinama kaip „elgesio, veiksmų veiklos skatinimo procesas, kurį sukelia įvairūs motyvai; motyvų visuma“ (1993, 176-177).

Motyvacija yra vidinių procesų, skatinančių ir nukreipiančių veiklą visuma (Viliūnas, 1990).

Motyvacija – tai poreikis ar troškimas, kurie teikia elgesiui energijos ir nukreipia jį į tikslą (Myers, 2000); tai psichinių procesų visuma, skatinanti individą kryptingai veikti (Gorman, 2003).

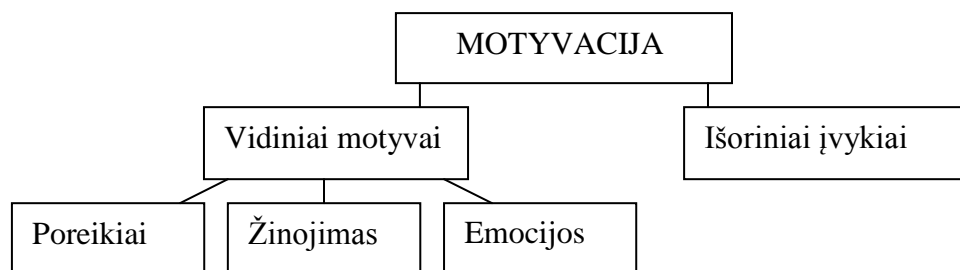
Motyvacija – elgesio, veiksmų, veiklos skatinimo procesas, kurį lemia įvairūs motyvai (D. Gailienė, L. Bulotaitė, N. Sturlienė, 2008, pusl. 202; Barkauskaitė, 2007).

Motyvacijos sąvoka padeda suprasti ir paaiškinti kai kuriuos labai įdomius elgesio ir išmokimo faktus: kas elgesį gali pastiprinti, orientuoti į tikslą ir kodėl atitinkamai laiko yra skiriama vienai ar kitai užduočiai. Motyvacija yra priežastiniais ryšiais susieta su mokslo rezultatais – ji yra ir priemonė siekti mokslo pažangumo, ir kartu galutinis mokymo proceso rezultatas (Gage, Berliner, 1994). „Motyvacija...sukelia mumyse energiją ir padeda nukreipti ją tinkama linkme. Jos branduolį sudaro kryptingumas ir veržlumas...Ji sąlygoja mokymosi rezultatus, dalyvaudama pasirenkant ir įsisąmoninant konkrečius mokymo tikslus bei būdus. Mokinys, suformulavęs ir įsisąmoninęs mokymosi tikslą, savo valios, proto ir jausmų energiją nukreipia konkrečiam veiksmui atlikti. Motyvai sukuria bendrą nusiteikimą mokytis, o nuo tikslų priklauso, kokie bus konkretūs mokymosi veiksmi“ (Butkienė, Kepalaitė, 1996, p. 225-226).

Taigi iš esmės susiduriame su trejopu motyvacijos sąvokos aiškinimu. Tai gali būti vidinių psichinių procesų visuma, veiksmų skatinimo procesas arba ji tiesiogiai sutapatinama su poreikiu. Bet kokiu atveju, tai susiję su žmogaus veiklos aktyvizacijos galimybėmis, rezultatų maksimizavimu ir yra vienodai aktualu visoms žmogaus veiklos sritims, taip pat kalbant apie ugdymą, konkrečiai muzikinį.

1. 1. 2. Motyvacijos struktūra. L. Jovaiša (2001), žvelgdamas į motyvacijos struktūrą, motyvaciją apibūdina kaip motyvuotos asmenybės ir aktualios situacijos sąveiką, reguliuojančią elgsenos kryptį, intensyvumą ir trukmę (išorės ir vidaus signalas). Panašų požiūrį pateikia ir N.L.

Gage, D.C. Berlineris (1994), kurie teigia, kad mūsų elgesys priklauso nuo individo savybių ir aplinkos, nuo jų tarpusavio sąveikos ir nuo to, ką žmogus galvoja, kaip vertina savo paties elgesį (abipusis determinizmas). *Individo kintamieji* apima ir bruožus, kurie yra stabilūs (nekintantys, ilgai trunkantys asmenybės bruožai, pvz., bendravimo poreikis, estetišiai poreikiai ir pan.), ilgai trunkantys, ir būsenas, kurios yra trumpalaikiai ciklai (pvz., smalsumas, scenos baimė). Kai kurie individo kintamieji išmokstami, kiti – neišmokstami. *Aplinkos kintamieji* yra mokyklos pažymiai ir kitos paskatos, gyvenimo situacijos, aplinkos turtingumas, kitų žmonių elgesys. Ir vieni ir kiti gali sukelti tikslingą aktyvumą. Kai individo ir aplinkos kintamieji veikia ta pačia kryptimi ir sukelia elgesį, kuris veda prie to paties tikslo, galime kalbėti apie tikslinį aktyvumą. Tokiu atveju bus stipri motyvacija. D.G. Myersas (2000) šiuos kintamuosius atitinkamai įvardija kaip vidinius poreikius ir išorines paskatas – tai teigiamą arba neigiamą (arba neutralią) vertę turintys aplinkos dirgikliai. Tiek vieni, tiek kiti teikia energiją bei nukreipia mūsų elgesį. Kai veikia ir poreikiai, ir paskatos mes jaučiamės stumiami. „Mūsų elgesys kyla iš išorinių ir vidinių įtakų sąveikos. Kiekvieną akimirką mūsų elgesį lemia mūsų patirtis ir genai, mus supanti aplinka ir mūsų asmenybė...elgesys, vidiniai asmeniniai veiksniai ir aplinka veikia kaip sujungti vienas kito lemiami veiksniai“ (p.497, 498). Socialinės psichologijos atstovai pasakytų, kad mūsų elgesys yra sąlygojamas vidinių nuostatų ir išorinės įtakos. Reeve (2005, p.14; cit. Dapkevičienė, Zambacevičienė, 2007) taip pateikia motyvacijos šaltinius:

Taigi, mūsų elgesį veikia tam tirk skatuliai, kurie vadinami motyvais. Jeigu yra elgsena, yra ir **motyvas**. Motyvas – iš lotynų kalbos žodžio moveo (movero) reiškia judinti, išjudinti, stumti (Апиш, 2005). Motyvai - individo aktyvumą skatinantys ir jo veiklos kryptį lemiantys aplinkos arba vidaus veiksniai; materialūs arba idealūs individo tikslai; individo veiksmų ir poelgių pasirinkimo priežastis, kurią pats individas suvokia (Psichologijos žodynas 1993, p. 76-77). Motyvu vadinama individo aktyvumo priežastis, skatinanti jį kryptingai veikti (Vasiliauskaitė, 2007).

Dažniausiai jie susiję su individo poreikių tenkinimu. Tačiau neretai motyvams priskiriami ir instinktai, potraukiai, poreikiai, emocijos, nuostatos, idealai ir t.t. „Motyvacija apima žmogaus poreikius, troškimus ir įsisąmonintus norus, interesus, polinkius, vertybes, pažiūras ir įsitikinimus. Kartais motyvacinę jėgą įgyja jausmai arba charakterio bruožai“ (Butkienė, Kepalaitė, 1996, p.226). L.Jovaišos teigimu, veiklos motyvu gali būti ir materialūs arba idealūs tikslai, aspiracijos,

perspektyvos, siekimai, kognityvinis disonansas, polinkiai, interesai, poreikiai, vertybės, požiūriai, nuostatos, žinojimas, emocijos, valia, ketinimai (1993, p.134-136). Bazinę motyvacijos struktūrą papildo motyvai, susiformavę asmenybei atliekant tam tikrą socialinį vaidmenį (statuso motyvacija) (Jovaiša, 2001). „Motyvacijos šaltinis gali būti ir žinojimas, supratimas...motyvaciją gali sukelti ir mintys, kognityviniai elementai – žinios, bet kokia nuomonė ar įsitikinimas apie aplinką, save patį, savo elgesį, teigia M.Furst (1998). Ji apima įgūdžius, nuomones, požiūrius, pažiūras, įsitikinimus, pasaulėžiūrą, sąmoningas nuostatas, kurie formuojasi informacijos ar įspūdžių pagrindu. Tai, kad elgesys yra priklausomas nuo nuostatų, įsitikinimų teigia ir socialinių psichologų pasiūlyta atribucijos teorija (Heideris, cit. Psichologija šiandien, 2007), paremta asmens ir situacijos tarpusavio priešastingumo vertinimu.

Tokiam įvairialypiam motyvų kilmės aiškinimui gana kategoriškai prieštarauja A.Leontjevas (1971). Jo teigimu, subjektyvūs išgyvenimai, norai, troškimai ir t.t. nėra motyvai. Patys savaime jie negali sukelti kryptingos veiklos. Svarbiausias psichologinis klausimas - suprasti kas yra noro, troškimo ar aistros objektas. Dar mažiau pagrindo, veiklos motyvais vadinti tokius veiksnius, kaip elgesio stereotipų reprodukcija ar tendencija pabaigti pradėtą darbą. Veiklos eigoje, žinoma, atsiranda daugybė veikiančių „dinamiškų jėgų“. Tačiau priskirti jas motyvų kategorijai būtų tas pats kaip pasiremti žmogaus kūno judėjimo inercija. Motyvu, anot jo, negalima vadinti ir emocijų.

Viena svarbiausių **motyvo charakteristikų** – motyvo stiprumas (Vasiliauskaitė, 2007). Motyvo stiprumą įtakoja asmens sėkmės troškimas, didelė tikslo pasiekimo tikimybė ir tikslo patrauklumas. Kita vertus, motyvo stiprumas neužtikrina veiklos sėkmės. Jerkso-Dobsono dėsnis teigia, kad stipri motyvacija sąlygoja puikų rezultatą, atliekant paprastas užduotis, tuo tarpu siekiant gerai atlikti sudėtingesnes užduotis reikia kalbėti apie optimalią motyvaciją, kadangi per didelis noras puikiai atlikti ar pasiekti veda į nesėkmę (ten pat). Motyvo stiprumą įtakoja ir situaciniai faktoriai: jie gali tiek sustiprinti, tiek ir susilpninti konkrečios veiklos motyvą. Tarkime, mokymasis gali priklausyti ne tik nuo užsidegimo gerai mokytis, bet ir nuo mokytojo mokinio tarpusavio santykių. Abipusiai pagarbūs jų santykiai gali mokymosi motyvą sustiprinti, o neigiami - motyvą susilpninti. Taigi, motyvo stiprumas nevienareikšmiškai apsprendžia veiklos rezultatą ir sėkmę.

G.Butkienė ir A.Kepalaitė (1996), analizuodamos sėkmingo mokymosi veiksnius ir išskirdamos dvi moksleivių mokymosi motyvacijos dalis: turinio ir dinaminę, teigia, kad motyvų sistemoje yra skiriami tokie motyvacijos turinio požymiai:

- asmeninė mokymosi prasmė, susijusi su noru mokytis;
- mokymosi motyvo turinys ir jo vieta bendroje asmens motyvacijos sistemoje;
- motyvo veiksmingumas, susijęs su savarankišku atsiradimu bei apsirėikimu;
- motyvo įsisąmoninimo laipsnis ir mokymosi motyvo išplitimas į kitas veiklos sritis.

Dinaminiai **motyvo požymiai**, jų manymu, yra patvarumas, modalumas, susijęs su asmenybės stiprinančiomis arba silpninančiomis emocijomis, stiprumas.

Psichologinėje literatūroje yra aprašomos įvairios **motyvų grupės**, pogrūpiai (Hechhausen, 1989, cit. Psichologija šiandien, 2007), motyvai suskirstyti pagal įvairius **kriterijus**:

- Motyvo sąmoningumą - sąmoningi ir nesąmoningi motyvai.
- Motyvo santykį su individo aktyvumu – išoriniai ir vidiniai motyvai. Kai asmens aktyvumą sukėlusios priežastys yra išorėje, aplinkoje, tada kalbame apie išorinius motyvus. Skatinančios veikti vidinės priežastys – vidiniai motyvai skiriami į:
 - a) proceso (pats veiklos procesas yra veiklos priežastis),
 - b) norimo rezultato (pvz. aukšta profesinė kompetencija),
 - c) saviugdos (konkrečių asmeninių savybių ugdymas).
- Motyvo patvarumą – patvarūs ir nepatvarūs motyvai.

L.Jovaiša (1981) taip pat skirsto motyvus į keturias grupes, tik kiek kitokiu pagrindu:

- pagal paskirtį asmenybės gyvenime – biologiniai (susiję su kūno poreikių tenkinimu), socialiniai (susiję su visuomenei reikšminga veikla ir tarpasmeniniais santykiais), asmeniniai;
- pagal ryšį su objektu – pirminiai (tiesiogiai susiję su veiklos objektu, veiklos atlikimu) ir antriniai – netiesioginiai, susiję su tam tikrais tos veiklos rezultatais;
- pagal aktualumą – aktualieji ir dispoziciniai. Aktualieji – tai dabar vykstančio veiksmo priežastis. Dispoziciniai motyvai labiau susiję su pasirengimo būseną, egzistuojantys tiek sąmonėje, tiek ir pasąmonėje ir bet kada gali būti aktualizuoti;
- pagal įsisąmoninimą – įsisąmoninti (aiškūs) ir neįsisąmoninti ar mažai įsisąmoninti.

Dažnai konkreti veikla yra sąlygojama **ne vieno, o kelių motyvų**. Tuomet ji neišvengiamai tampa „polimotyvuota“. Juk žmogaus veiksmai objektyviai visuomet realizuoja tam tikrą požiūrių visumą: į materialų pasaulį, aplinkinius žmones, į visuomenę, patį save. Todėl, tarkim, darbinė veikla bus motyvuota ir visuomenine prasme, bet bus valdoma ir tokių motyvų kaip, materialinis atlygis. Esant socialiniams santykiams tikslas bus susijęs su visuomeniniais motyvais; tokiu atveju materialinis atlygis atliks stimuliavimo funkciją, suteikdamas veiklai „dinamiškumą“. A.Leontjevas (1971) tokiu būdu išskiria dvi motyvų grupes. Vieni – susiję su tikslo atsiradimu - **tiksliniai motyvai**, kurie inicijuodami veiklą tuo pačiu teikia tai veiklai asmeninę prasmę. Kiti – **motyvai stimulai**. Pastarieji, sąveikaudami su pirmaisiais, atlieka skatinamųjų veiksmų (teigiamą ar neigiamą), kartais ryškiai emocijų - vaidmenį, bet neatlieka tikslo formavimo funkcijos. Kuomet svarbi asmenine prasme žmogui veikla susiduria su negatyvia stimuliacija, sukeliančia net stiprius emocijus išgyvenimus, asmeninis tikslas nuo to nesikeičia; dažniau vyksta tam tikra iškilusios emocijos sparčiai auganti psichologinė diskreditacija. Vienos ir tos pačios veiklos struktūroje tam

tikras motyvas gali atlikti tikslinę, kitas – papildomos stimuliacijos funkciją. Tačiau tiksliniai motyvai visuomet užima aukštesnę hierarchinę padėtį, net jei jie tiesiogiai susieti su afektogenišku. Be to, paties subjekto jie gali likti nesuvokti, „už uždangos“ (Леонтьев,1971). Veikla ir yra tikslų siekimo kaita, teigia L.Jovaiša (2002, p.196).

Apibendrinant išsakytas mintis, galime teigti, kad mokinys veikia kaip mokyklos gyvenimo dalyvis, ne vieno ar kelių motyvų skatinamas. Sąveikoje su visa mokykline situacija dalyvauja poreikiai, intelektas, emocijos. Šie komponentai sudaro motyvacijos struktūrą, tačiau konkrečioje situacijoje lemiamą vaidmenį suvaidina vienas kuris komponentas, nes komponentų sąveika nėra vienareikšmė.

1. 1. 3. Motyvų reikšmė. Motyvai atlieka kelias **funkcijas**: pirmiausia, skatina žmogaus elgesį ir jį nukreipia. Be to motyvai padeda pajusti savo veiklos prasmę, dalyvauja ją kontroliuojant ir keičiant. Priklausomai nuo to, kokių motyvų skatinamas žmogus ką nors veikia, tos veiklos procesas arba jos rezultatai gali kelti pasitenkinimą arba, priešingai - nusivylimą. Jei žmogus dirba kokį nors darbą arba mokosi, nejausdamas malonumo ir pasitenkinimo, sakome esant nepakankamą šios veiklos motyvaciją. Jei asmenybei veikla nėra reikšminga, t.y. nekelti pasitenkinimo, atsiranda noras ją keisti, kyla motyvacija ieškoti naujų veiklos krypčių.

Nuo mokinių motyvų labai daug **priklauso mokymosi pažangumas** (Tepperwein, 2000) Jei mokiniai teigiamai žiūri į mokymąsi, jei mokymas sukelti pasitenkinimą, jei įsisaugoti ateities, socialiniai ir moraliniai motyvai, jei mokinys patiria tolyginę žengimą į priekį, jei jo veikla vertinama teigiamai, tvirta socialinė padėtis tarp draugų ir mokytojų, jei sėkmingai įveikiamos mokymosi bei elgesio kliūtys, - tada formuojasi ir įsitvirtina teigiamas požiūris į save, mokymosi reikmę, sėkmingai atliekamos mokymosi užduotys (Butkienė, Kepalaitė, 1996). Atvirkščiai, krinta pažangumas, kai mokinys patiria nesėkmę, susiduria su sunkumais, kliūtimis, sunkiomis bei neįdomiomis užduotimis, neigiamu veiklos ir pastangų vertinimu, žeminamu socialiniu statusu ir panašiais neigiamais išoriniais poveikiais, sukeliančiais nepilnavertiškumo kompleksą, nepasitikėjimo savimi ir kitais žmonėmis jausmą, iš to kylantį abejingumą arba neigiamą nusistatymą gyvenimo ir savo ateities atžvilgiu. Tada ima niekinti ir mokymosi užduotis: mokymasis tampa našta, kurios vengiama arba net siekiama atsikratyti. Tuo atžvilgiu svarbu kelti teigiamus mokymosi motyvus, saugoti nuo neigiamų ir juos šalinti, sudarant malonų mikroklimatą (Laužikas, 1981).

Vadinasi, mokytojo poelgiai, toji aplinka, kurią sukuria mokytojas, veikia mokinio motyvacinę sistemą. Norėdamas stiprinti mokymosi motyvaciją, muzikos mokytojas turėtų įvertinti mokinių motyvus ir atsižvelgti į tai vadovaudamas ugdymo procesui.

1. 1. 4. Vidinė ir išorinė mokymosi motyvacija. Norint apibūdinti konkrečioje situacijoje elgesį lemiančias priežastis, paprastai vartojami terminai **vidinė** ir **išorinė motyvacija**. Galima sakyti, kad vidinė motyvacija reiškia, jog žmogus į kokią nors veiklą įsitraukia ne dėl būsimų jos rezultatų, o todėl, kad jam yra įdomi, maloni pati veikla, t.y. motyvai kyla iš paties subjekto. Išorinė motyvacija yra paremta motyvais, kurių pradžia slypi aplinkoje, kitų žmonių elgsenoje bei tarpusavio santykiuose (Butkienė, Kepalaitė, 1998).

Su išorine motyvacija siejamas siekis išorinio atlygio arba noras išvengti bausmės. Nesunku šiandien pastebėti, didžiulę socialinės įtakos galią mūsų nuostatomis, įsitikinimams, sprendimams, kokią įtaką, ypač jaunimui, daro reklama, žiniasklaida, televizija, „muilo operos“, vaizdajuostės, visuomenės (tėvų ar draugų) požiūris. Mes tiesiog labai dažnai linkę pasiduoti jėgai, kurią socialiniai psichologai pagal tai kokie veiksniai daro įtaką vadina normine socialine įtaka (arba informacine socialine įtaka). Dažniausiai taip elgiamės bijodami būti nesuprasti, atstumti, norėdami sulaukti socialinio pritarimo. Socialinė įtaka gali būti pakankami stipri, galinti priversti elgtis žmogų jos diktuojama linkme. Ši įtaka apima socialinio palengvinimo (kai kitų žmonių dalyvavimas gali palengvinti atlikti), socialinio dykinėjimo (kai dalis veiksmo yra „perleidžiama“ kitiems), deindividuacijos (kai veikiama grupėje savęs neįsisąmonint ir nevaržant), grupių poliarizacijos, grupinio mąstymo reiškinius. Atitinkamai mus veikia ir ta kultūra kurioje gyvename: jos moralės, elgesio, socialinės normos. Svarbus kultūrinės įvairovės aspektas yra pirmenybės teikimas individualiai ar kolektyvinei tapatybei (Myers, 2000, p.676).

Mokymosi procese su išorine motyvacija dažniausiai yra susijęs mokymasis „dėl to, kad liepia tėvai“, „reikalauja mokytojai“ ar taip vadinamas „mokymasis dėl pažymio, dėl pagyrimo“, todėl, kad rūpi kitų nuomonė. W.Glasseris (Myers, 2000) pažymi, kad kol pažymiai bus tikslas ir neatliks savo pagrindinių funkcijų (signalinę ir lavinančią), kurioms papildyti jie ir buvo sumanyti, tol intelektas ir sugebėjimai netaps vertybe, papildančia ir įvertinančia kitas dvasines žmonijos vertybes. Anglijoje buvo atliktas tyrimas (Barkauskaitė, Motiejūnienė, 2004), kuriuo buvo įrodyta, jog mokymasis tampa paviršutinišku, kai mokomasi dėl to, kad išlaikytum testą, įtiktum mokytojui ar pasiektum kokį trumpalaikį tikslą. Ilgalaikis žinių perėmimas vyksta tik tada, kai naujos žinios prasmingai susijungia su asmenine motyvacija, per kurią įprasminame gyvenimą.

Žinoma, į tai negalima žiūrėti vienareikšmiškai ir reikia sutikti su Gage, Berliner (1994), kurių manymu tai, kas tarsi yra esmingoji vidinė motyvacija, nepriklausanti nuo atlyginimo iš šalies, gali būti atsiradusi iš ankstesnių išorinių pastiprinimų, kaip ankstesnio savo paties arba stebimo modelio elgesio pasekmė. Kartais toks pastiprinimas akivaizdus, kartais ne, bet visada jaučiamas. Nė vienas neskaito knygos, negroja be pastiprinimo. Skaitantysis ar grojantysis, kuris tartum remiasi vidiniais motyvais, iš tikrųjų yra išsiugdęs savęs pastiprinimo procesus, kurie tikriausiai yra kilę iš ankstesnio išorinio pastiprinimo. Laikui bėgant, išorinius pastiprinimus

pakeičia savęs pastiprinimas. Toks požiūris nesvetimas ir D.Myersui. Kalbėdamas apie laimėjimo motyvaciją sąlygojančius veiksnius jis užsimena apie vaikus, kuriuos tėvai skatina nuo mažens savarankiškai veikti bei apdovanoja už sėkmę. Tokių vaikų stipri laimėjimų motyvacija, teigia jis, turi emocinį pagrindą: vaikai išmoksta laimėjimus sieti su teigiamomis emocijomis. Taip pat gali būti svarbus ir pažintinis pagrindas: vaikai išmoksta priskirti savo laimėjimus savo pačių sumanumui bei pastangoms ir taip plėtoti didesnius lūkesčius (Myers, 2000, p.425).

Kai kurie mokslininkai sieja mokymosi motyvaciją su žmogaus gebėjimais ir pastangomis. Spence ir R. Helmreichas (1983), atlikę tyrimus, padarė išvadą, kad vidinė motyvacija lemia didelius laimėjimus, o išorinė motyvacija dažnai didelių laimėjimų nelemia. Jie išskyrė ir įvertino tris vidinės motyvacijos apraiškas: meistriškumo siekį (noras daryti geriau, taip, kaip reikia), norą dirbti („man patinka sunkus darbas“), rungtyniavimą. Būdami panašių gebėjimų, paprastai daugiau laimi siekiantys meistriškumo bei darbštūs žmonės. Tačiau jų atlikto tyrimo duomenimis, tie, kurie ypač linkę rungtyniauti (išorinis kryptingumas), dažnai pasiekia mažiau. Rungtyniavimas padeda daugiau pasiekti tiems, kurie nėra labai darbštūs ir nemėgsta siekti meistriškumo (Myers, 2000). Mokymosi motyvacija susijusi ir su galimybe valdyti: vidinė motyvacija stipresnė tų mokinių, kurie jaučiasi galį valdyti mokymo situaciją ir išmokimo rezultatus (Gage, Berliner, 1994),.

G.Butkienė ir A.Kepalaitė (1998) išskiria tokius pagrindinius su vidine mokymosi motyvaciją susijusius veiksnius:

- smalsumas (poreikis tyrinėti, suvokti);
- augimo poreikiai (aukštesniųjų, dvasinio augimo poreikių tenkinimas);
- savigarba (pasitikėjimas savimi, savitarpio supratimu paremti santykiai su aplinkiniais);
- laimėjimai ir lūkesčiai (sėkmės išgyvenimas);
- kompetencija – pakankamumas (savo galimybių, pastangų objektyvus vertinimas);
- konfliktuojantys motyvai;
- stiprausią vidinę motyvaciją sukelia vidinis džiaugsmas, lydintis išmokimą – vidinis pastiprinimas.

Tačiau, kaip teigia autorė, veiksmingiausia ir prasmingiausia mokymosi motyvacija yra susijusi su gyvenimo prasmės jausmu ir pačių žmoniškiausių vertybių įsisąmoninimu.

Motyvavimo sistema, susidaranti veikiant vidiniams ir išoriniams veiksniams, yra individuali, nes kiekvienas asmuo turi specifinę prigimtį, paveldėjimą ir praeitį, polinkius, sugebėjimus ir trūkumus (ten pat).

Taigi, ir mokantis reiškiasi dvi motyvacijos rūšys: vidinė motyvacija ir išorinė motyvacija. Tačiau esminiai ir stipriausi yra vidiniai, giluminiai žmogaus poreikiai, nukreipiantys žmogaus veiklą. Būtent vidinė motyvacija yra šiandieninės ugdymo sistemos dėmesio centre.

1. 1. 5. Poreikis – mokinių elgesio ir mokymosi veiklos pagrindas. Kadangi motyvai dažniausiai yra susiję su individo poreikių tenkinimu, geriausia būtų žvelgti į motyvacijos ir motyvų problemą, remiantis poreikio ir motyvo santykio analize. „Motyvai atsiranda, vystosi ir formuojasi poreikių pagrindu“ (Апиш, 2005). Poreikis perauga į motyvą, kai žmogus aptinka veiklos objektą, galintį tą poreikį patenkinti. Motyvacinėje sferoje yra išskiriami poreikiai (jie nusako aktyvumo priežastis) ir motyvai (nusako to aktyvumo tikslus). Jeigu poreikis – tai individo išgyvenama reikmė, tai motyvai – skatuliai, susiję su šia reikme (Базыма,1993). Į poreikius galima žvelgti kaip į vidinę būseną, vieną būtinų veiklos prielaidų: kas nukreipia ir reguliuoja konkrečią subjekto veiklą objektyvioje aplinkoje. Tam, kad būtų inicijuota veikla, reikalingas poreikio ir objekto (motyvo) galinčio tą poreikį patenkinti, santykis. Poreikis kaip vidinė jėga gali realizuotis tik veikloje. „Kai subjektas ima veikti, įvyksta jo transformacija...vystantis veiklai, ši jos prielaida tampa jos rezultatu“ (Леонтьев, 1971). „Prasmingiausi bei reikšmingiausi motyvai pirmiausia remiasi labiausiai susikristalizavusiomis reikmėmis“ (Jovaiša, 2001, p. 214).

Nežiūrint išorinio panašumo ir net giminingumo, poreikis ir motyvas ne vienas ir tas pats (Апиш, 2005). Poreikiai konkretizuojami motyvuose ir per juos yra realizuojami. Tačiau tai nereiškia, kad jie yra ekvivalentiški. Poreikis, kaip ir motyvas turi savo kokybinę charakteristiką ir jų negalima sutapatinti dėl to, kad ta pati reikmė gali būti patenkinta skirtingais motyvais, o tas pats motyvas gali realizuoti skirtingus poreikius. Tokiu būdu poreikiai atitinka ištisą motyvų grupę, o motyvas įeina į skirtingas poreikių grupes. „Taisyklė, o ne išimtis yra suprasti, jog poelgis ar sąmoningas troškimas turi daugiau nei vieną motyvaciją“ (Maslow, 2006, p.54).

Poreikis išreiškiamas objektuose, situacijose, veiksmuose. Jų spektras yra genėtinai platus, atitinkamai įvairiai jie ir **klasifikuojami**: pagal kilmę (pirminiai ir antriniai), išsąmoninimo lygį (sąmoningi ir nesąmoningi), poreikio aktualizaciją (nuolatiniai, pastovūs, cikliniai, situaciniai) (Vasiliauskaitė, 2007). Norisi atkreipti dėmesį ir į Ž.Niutteno (1975, cit.Апиш,2005) pasiūlytą poreikių klasifikaciją, kurioje išskiriami du lygmenys: „organizmas-aplinka“ ir „asmenybės-pasaulis“. Čia motyvacijos kaita ir jos formavimosi galimybės yra siejami su tikslingu poveikiu žmogaus motyvacinei sferai. Pagal šią koncepciją, pirmasis motyvacijos lygmuo yra įgimtas ir nulemtas organizmo struktūros, antrasis – įgytas, kintantis, formuojamas.

Žinomas psichologas P.V.Simonovas (1984) išskiria tris pagrindines pradinių poreikių motyvuojančių žmogaus elgesį, grupes:

- a) biologiniai – individualūs, egzistenciniai (rūšiniai) poreikiai;
- b) socialiniai poreikiai – poreikis priklausyti grupei ir užimti joje tam tikrą vietą, pripažinimo ir meilės poreikiai;
- c) idealūs - pažintinio tipo poreikiai.

H.Murėjus (Vasiliauskaitė, 2007) vienas pirmųjų iškėlė idėją, kad pagal poreikius galima apibūdinti kiekvieną asmenį. Žmonės vieni nuo kitų skiriasi tik poreikių **stiprumu**. Remdamasis tyrimais, jis teigė, kad, priklausomai nuo situacijos, vieni poreikiai gali dominuoti kitų poreikių atžvilgiu, jei toje pačioje situacijoje du poreikiai reikalauja skirtingų reakcijų, tai bus reaguojama į dominuojančio poreikio tenkinimą, nes jis negali būti atidėtas. Be to, tam tikrose situacijose gali būti patenkinami keli ar net keliolika poreikių. Iš to seka, kad veiklą sąlygojančių motyvų poveikis gali būti dvejopas: jie gali papildyti vienas kitą, bet gali ir kilti taip vadinama motyvų kova, kai motyvai vienas kitam prieštarauja. Mokiniai tokia motyvų kova gali būti nemaloni, net skausminga. Jo apsisprendimą, poelgį paprastai lemia dominuojantis motyvas. Kaip kiekvienu atveju mokinys pasielgs, priklauso nuo asmenybės brandumo (Butkienė, Kepalaitė, 1996). Čia galime prisiminti L.Festingerio (Psichologija studentui, 2004; Furst, 1998) kognityvinio disonanso teoriją, kad žmogus kartais atsiduria prieštaringose situacijose, kuomet mintys nesiderina prie veiksmų ir iš to kyla įtampa, poreikis pateisinti savo veiksmus. Ir žmonės, norėdami sumažinti šią įtampą, savo nuostatas priderina prie veiksmų.

Tokiu būdu galime kalbėti apie tam tikrą **poreikių hierarchiją**. Populiariausia ir visiems gerai žinoma yra A.Maslow (2006) poreikių hierarchijos piramidė. Pagal šią koncepciją, nuo pat gimimo vienas po kito pasireiškia ir lydi asmenybės vystimąsi septynios poreikių grupės:

1. Fiziologiniai poreikiai (organiniai).
2. Saugumo poreikiai.
3. Priklausymo ir meilės poreikiai.
4. Pagarbos poreikiai (garbinimo).
5. Pažintiniai poreikiai.
6. Estetiniai poreikiai.
7. Saviaktualizacijos poreikiai.

Ši hierarchinė sistema paklūsta taisyklei: „Sekanti motyvacijos struktūros pakopa įgyja reikšmę tik tuomet, kai prieš tai realizuotos prieš ją esančios“ ir yra nukreipta į žmogaus troškimą realizuoti save, jo „polinkį aktualizuoti tai, kas jis potencialiai yra“ (Maslow, 2006, p.78).

Tačiau, kaip, beje, pripažįsta ir pats šios hierarchijos kūrimo autorius, toks poreikių skirstymas yra **sąlyginis**. „Nors vitalinių poreikių tenkinimas žmogui lieka pirmoje vietoje ir yra neatsiejama jo gyvenimo sąlyga, tai dar nereiškia, kad aukštesni, tik žmogui būdingi poreikiai sluoksniuojasi ant jų, sudarydami paviršutinius junginius. Dažnai, kai ant vienos svarstyklių pusės dedami fundamentalūs vitaliniai poreikiai, o ant kitos aukštesni poreikiai, nusverti gali kaip tik pastarieji“ - teigia A.Leontjevas. „Tiesa, kad vystimosi kelias, kurį praeina žmogaus poreikiai, pradinėje stadijoje susijęs su elementarių, vitalinių poreikių tenkinimu. Bet vėliau toks santykis kinta ir žmogus tenkina savo vitalinius poreikius tam, kad galėtų veikti. Tai ir yra žmogaus poreikių

vystimosi esmė“ (Леонтьев,1971). „Tokia poreikių eilė nėra visuotinai pastovi,- pripažįsta ir D.Myersas. „Kartais žmonės badauja keldami politinius reikalavimus. Tačiau mintis, kad kai kurie motyvai, kol jie nepatenkinti, yra stipresni už kitus, svarbi motyvacijos sampratai“ (2000, p. 404)

Grupuodamas poreikius, A.Maslow (Gailienė ir kt., 2008) juos skirsto į žemesnius ir aukštesnius, pirmuosius įvardindamas deficito(D), antruosius – buvimo(B) motyvais. **Dualistinių dviejų lygmenų motyvacijos pobūdį** pripažįsta daugelis šiandieninių psichologų. Šias dvi skirtingas motyvų grupes kiekvienas teoretikas vadina kiek kitaip, bet iš esmės jų pažiūros nesiskiria. Aukštesnieji motyvai – tai vystimosi, tobulėjimo motyvai (Gailienė, 2008). Jie susiję su žmogaus egzistavimu aukštesniame, ne biologiniame lygmenyje. Tai:

- ko nors ieškojimas iš smalsumo;
- ko nors mylėjimas nesavanaudiškai;
- savo gebėjimų plėtojimas ir realizavimas;
- aukščiausiųjų vertybių, kaip antai gėris, mokslas, tikėjimas, realizavimas.

Deficito motyvai išblėsta, kai tik stygius kompensuojamas; vystimosi, tobulėjimo motyvai tenkinami tik stiprėja. Deficito motyvai skatina žmogų siekti malonesnio, aukštesnio lygmens. Apie tai, kad yra motyvų, kuriuos patenkinus poreikis tik stiprėja, kalba ir D.G.Myersas, kalbėdamas apie laimėjimų motyvaciją. „Kuo daugiau laimime, tuo daugiau norime“, - teigia jis (2000, p.423). Savo knygoje „Motyvacija ir asmenybė“, A.Maslow pažymi, kad kai kuriems individams būdingas tikrai pamatinis estetiškas poreikis. Jis „būdingas beveik visiems sveikiems vaikams“ (2006, p.83).

Visgi, kaip teigia E.Franklis (2008), svarbiausiu žmogaus poreikiu laikomas siekimas rasti gyvenimo prasmę. Būtent prasmės ieškojimas yra svarbiausia žmogaus gyvenimo motyvacija. Poreikis suteikti savo buvimui dvasinę prasmę yra ir vienas pagrindinių humanistinės psichologijos objektų. Pasak J.Pikūno (1994), šiandieninio konflikto ir pakrikimo bazė susidaro pirmiausia užgniaužiant savo dvasinę prigimtį. Tik „visapusiškas asmenybės tobulėjimas sukuria vidinę harmoniją ir sukelia gilius pasitenkinimo jausmus“ (Butkienė, Kepalaitė, 1996, p.56).

Poreikių, ypač asmeninių (savisaugos, saviraiškos) tenkinimas yra labai svarbus „pilnutinei veiklos motyvacijai“ (Jovaiša, 2002, p.173). Tenkinant poreikius konkrečiose gyvenimo situacijose, susiklosto stereotipinės reakcijų sistemos, sąmoninė parengtis stereotipiškai reaguoti į aplinką, vadinama nuostata. Tai tam tikra vidinė pozicija, asmenybės kryptingumas, užimantis motyvacijoje ypač svarbų vaidmenį. „Ji ir yra ta jėga, kuri ilgus metus palaiko aktyvumą“ (ten pat). L.Jovaišos teigimu (2002), tai, kas ypač efektyviai patenkina siekimą, laikoma vertybe. Vaikų estetiniais poreikiais formuojasi jų socializacijos eigoje. Jeigu vaikai jaučia grožio poreikį ir yra sąlygos, kuriomis galima tą poreikį patenkinti, tada susidaro fiksuojamoji nuostata. Ji suaktyvina vaiko dvasinę veiklą, daro įtaką tiek jo sąmonei, tiek sąmonei (Gaižutis,1988).

Remdamiesi išdėstytais teiginiais, galime teigti, kad poreikis yra pagrindinis žmogaus aktyvumo šaltinis. Su mokymosi motyvacija betarpiškai siejasi ugdytinio pažintiniai, socialiniai poreikiai, kalbant apie muzikinę veiklą ypatingą reikšmę įgyja estetinių bei saviraiškos poreikių tenkinimas. Kita vertus, muzikos pedagogui vienodai svarbus yra tik ugdytinio poreikių tenkinimo, bet ir poreikio formavimo (Piličiauskas, 1998; Дьянченко, 1987) aspektas.

Svarbus vaidmuo motyvacijoje tenka emocijoms. Emocijos veikia motyvaciją ne tik nukreipdamos aktyvumą, bet ir jį sustiprindamos arba susilpnindamos (Jovaiša, 2001).

1. 1. 6. Emocijų vaidmuo motyvacijoje. Žmogaus aktyvumas visada yra susijęs su pačiomis įvairiausiomis emocijomis. Emocijos yra gyvybiškai ir socialiai svarbus žmogaus motyvacijos, veiklos pagrindas, kertinis faktorius, lemiantis veiklos kryptį ir pobūdį. „Kad ir apie kokias žmogaus gyvenimą ir veiklą lemiančias sąlygas ir determinantes kalbėtume – vidinės, psichologiškai veiksmingos jos tampa tik tada, kai joms pavyksta prasiskverbti į jo emocinių santykių sferą, savaip transformuotis ir įsitvirtinti joje“ (Виллюнас, 1984, p.3). „Iš jausmų grūdo, tinkamai motyvuojant gali išaugti žinių medis“ (Grendstad, 1996, p.20). A.Olšannikova, tyrinėjusi emocijų reikšmę asmenybės raidai, padarė išvadą, jog emocijų pasaulis yra vienas iš svarbiausių veiklos motyvacijos pagrindų; netgi svarbiausia žmogaus asmenybės charakteristika“, nes „atlieka žmoniško bendravimo reguliatoriaus vaidmenį“ (1983, p.5,9, cit. Rinkevičius, 73 p).

Emocijos (lot. emovere – jaudinti) - tai „gyvūno ar žmogaus tiesioginis šališkas aplinkos reiškinių ir situacijų reikšmių išgyvenimas. Emocijas lemia aplinkos reiškinių savybių santykis su individo poreikiais (Psichologijos žodynas, 1993, p. 75).

Emocijos – psichologinės reakcijos, kurias **sudaro**: 1) fiziologinio sužadavimo, 2) išraiškos veiksmų ir 3) sąmoningos patirties sąveika (Myers, 2000, p. 464). Tai žmogaus išgyvenamas santykis su tuo, ką jis pažįsta ir veikia...tai sąlyginai trumpalaikiai situaciniai išgyvenimai, susiję tiek su biologiniais organizmo poreikiais, tiek su socialine veikla (Rinkevičius, 2005, p.75).

A.Leontjevo (1977) teigimu, emocijos atlieka vidinių signalų funkciją; emocijų ypatybė ta, kad jos atspindi santykius tarp motyvų (poreikių) ir sėkmės arba sėkmingos realizacijos galimybes, tenkinančioje poreikį subjekto veikloje. Taigi kalbama ne apie šių santykių refleksiją, bet apie išgyvenimą. Subjektyvumo aspektas leidžia manyti, kad vieni ir tie patys procesai, dalyvaujant skirtingose veiklose, gali įgyti skirtingą ar net priešingą emocinį atspalvį. Kitaip tariant, teigiamą ar neigiamą „sankcionavimo“ vaidmenį emocijos atlieka santykyje su motyvų sąlygojamu efektu. Netgi sėkmingas vieno ar kito veiksmo atlikimas toli gražu ne visuomet skatina teigiamas emocijas, jis gali pažadinti ir aštrius neigiamus išgyvenimus, signalizuojančius apie tai, kad esminio asmenybės motyvo aspektu pasiekta sėkmė psichologiškai reiškia pralaimėjimą.

Iškildamos daiktinėse situacijose, emocijos ženklina visą žmogaus pasaulį - daiktus, situacijas, santykius (Katkus, 2006) Jos labai svarbios bet kokiai žmogaus patirčiai. Daugybė daiktų, žodžių, garsų, kvapų, kurie kada nors buvo susiję su tam tikromis emocijomis, yra tarsi pažymėti asmeninės patirties, įgavę vertės požymių. Kokia emocija bus sužadinta lemia tam tikras išorinis veiksnys, jo vertinimas, situacija, žmogaus patirtis, lūkesčiai ir pan. Taigi, emocijas, jų raišką, intensyvumą, trukmę **dažniausiai lemia** asmeniškai patirtis, sąmoningi išgyvenimai. Tačiau turi įtakos ir genai (Myers,2000). Vieni tam tikras emocijas išgyvena stipriau, kiti – silpniau. Eksperimentinių tyrimų (S.Schachter) dėka buvo nustatyta, kad emocijų reiškinį **intensyvumas, trukmė ir kokybė** priklauso nuo to, kaip asmuo interpretuos informaciją tiek apie išorinį poveikį, tiek apie asmeninę savijautą (Vasiliauskaitė, 2007).

Psichologijoje emocijos dažniausiai skirstomos į **du lygmenis**: žemesniąsias (organinio, biologinio lygmens) ir aukštesniąsias (socialinio lygmens). Pastarosios dar vadinamos jausmais, siekiant pabrėžti esantį tarp šių dviejų lygmenų skirtumą. Aukštesniosios emocijos kokybiškai skiriasi nuo biologinių savo pastovumu; jos reiškiasi ilgalaikiais išgyvenimais, pastoviais jausmais, kartais trunkančiais ir visą gyvenimą. Jos atsiranda ne tik išorinių dirginimų pagrindu, bet yra daugybės gyvenimo įspūdžių, bendravimo su įvairiais objektais įvairiomis aplinkybėmis rezultatas: įtvirtina socialinį patyrimą ir atspindi socialinę – objektų bei gyvenimiškų situacijų prasmę. Aukštesniosioms emocijoms būdinga tai, kad jos gali kilti be jokio tiesioginio išorinio akstino, „prote“, ir vystytis daugiau ar mažiau savarankiškai (Rapoortas,1977). Tokios yra kompozitoriaus kūrybinės vaizduotės sukurtos sudėtingos muzikinės emocijos, neturinčios tiesioginio analogo tikrovėje. Be to, atsirandančios tam tikrų poreikių pagrindu, jos pačios gali jais tapti. Taip yra dėl ypatingos pasitenkinimo, kurio žmogus ieško, struktūros. Pasitenkinimo jausmas tampa tarsi poreikio dalimi (aplinka valgant gali suteikti ne mažesnę pasitenkinimą nei pats pasitenkinimo procesas). Neišsenkančius žmogaus kūrybinius ieškojimus patenkina kūrybinio pakilumo jausmas. Taip aukštieji žmogaus jausmai – intelektualiniai, moraliniai ir ypač estetiniai – virsta savitu ir gana svarbiu poreikiu. Kuo aukštesnis žmogaus, kaip tikrovės subjekto, socialinio-istorinio išsivystimo lygis, tuo, aukštesnis šis poreikis (Rapoortas, 1977). Svarbiausias pasitenkinimas, kurio žmogus ieško, yra kūrybinio pakilumo ir įsitikinimo, kad esi reikalingas, jausmas.

Mokslininkai (Laužikas, Paurienė,1981) kalba ir apie nuolatinį **emocinį foną**, kuriame ir vyksta visi psichiniai procesai. Sėkmingam ir sparčiam mokymuisi būtinas emocinis komfortas ir tam tikra emocijų sancaupa. Tai mažas jaudinimasis, susijęs su konkrečiu noru pasiekti tikslą ir atsakingumo jausmu, pasitikėjimas savo jėgomis, tikėjimas savo sėkme ir abejojimas, žadinantis mąstymo bei veiksmų savikontrolę, ir vidinis atlikimo bei išmokimo džiaugsmas.

G. Butkienė ir A. Kepalaitė (1996, p. 226-227) teigia, kad vaiko noras mokytis stiprėja, kai: mokykloje jauku ir malonu; jis nepavargsta ir visada darbingas; per pamokas patiria sėkmės ir

bendradarbiavimo džiaugsmą; vis nauja mokymosi medžiaga ir patraukli mokymosi forma patenkina jo smalsumą.

Taigi, emocinis klimatas yra tiesiogiai susijęs su mokytojo požiūriu į savo darbą, mokinius, jo auklėjimo stiliumi ir tuo, kaip mokytojas bando padaryti mokymąsi įdomų ir stimuliuojantį.

Remdamasis tuo, kad teigiamos emocijos didina aktyvumą ir pakelia veiklos tonusą, L.Jovaiša daro išvadą, kad „mokymo procese derėtų siekti kuo dažnesnių teigiamų emocijų, mokinių fizinio ir psichinio atsipalaidavimo, sukelti žaidimo nuotaiką“ (2001). Panašios mintys būdingos hedonistinėms motyvacijos koncepcijoms, kurių esmė grindžiama mintimi, kad visokia žmogaus veikla paklūsta teigiamų emocijų maksimizavimo ir neigiamų emocijų minimizavimo principui. Pastarąjį požiūrį aštriai kritikuoja A.Leontjevas (1977). Jo manymu, psichologinis hedonizmas iškeičia žmogaus norą būti laimingu į menkavertį „paskatų“ ir „savęs pastiprinimo“ bihevizizmą. Kaip analogus žmonių pasaulyje pateikdamas narkotikų vartojimą ar sekso hiperbolizaciją, jis teigia, kad panašūs reiškiniai nepaaiškina tikrosios motyvų prigimties, nieko nesako apie savęs įtvirtinimą gyvenime“, gyvenimas jais griauamas!“

Negalime nuneigti fakto, kad hedonistinės tendencijos vis labiau ryškėja kultūros, meno srityje. Šiandieninėje visuomenėje vis didėja „masinės kultūros“ problema. Tokio pobūdžio kultūra, suteikdama galimybę linksminis, patirti aštrius pojūčius, teikianti begalę malonumų, pateikdama banalų meną, masėms skirtus kūrinis, naikina patį žmogų, vėl gražindama jį į pirmykščius laikus. Prie šios poreikių-emocijų tendencijos glaudžiai šliejasi persisotinimo tendencija, išsiskirianti rafinuotumu (Rapoportas, 1977).

Visgi šiandieninėje ugdomojoje, konkrečiai, muzikinėje veikloje, paremtoje humanistinės filosofijos principais auklėjimas turi būti grindžiamas maloniais išgyvenimais. B.Bitinas (1995) pabrėžia, kad tai neturėtų būti traktuojama kaip hedonizmas, nes malonumui priskiriamas ne tikslo, o priemonės statusas. „...auklėjimu siekiama, kad auklėtinis vadovautųsi socialiai vertingomis idėjomis, joms tarnautų ir dėl to patirtų malonumą...siekiama sudaryti pedagogines situacijas, palankias maloniems auklėtinio išgyvenimams žadinti (Bitinas, 1995, p. 31). Bijanti, sukaustyta asmenybė negali būti kūrybinga. Priešingai, teigiamas stimuliavimas stiprina malonumo jausmą.

Atitinkamą vaidmenį motyvacijoje atlieka ir **neigiamos emocijos**. Tai, kad žmogaus psichosomatinių ar kai kurių psichinių sutrikimų priežastis yra neigiamų emocijų perteklius moksliniais tyrimais pagrįstas faktas. Mokykloje vaikai dažnai išgyvena baimės ir nerimo emocijas, kurios ilgainiui gali išstumti mokymosi motyvus. LR švietimo ir mokslo ministerijos pavedimu atlikto tyrimo (2003) duomenys rodo, kad pagrindinės mokyklos nelankymo priežastys yra nepasirengimas pamokai (nesugebėjimas suspėti su kitais) -74 %, kontrolinių darbų baimė (28 %), blogo įvertinimo baimė (20%). Su šiomis emocijomis siejasi vadinamos frustracijos. Tai būseną, kuomet mokiniai praranda norą siekti tikslo, kai atrodo beprasmiška stengtis ir įveikti sunkumus.

Frustracijos priežastys gali būti įvairios. Viena labiausiai paplitusių – per daug sunkios užduotys. Frustraciją gali sukelti ir mokytojo nesugebėjimas pastiprinti arba kai laukiamas pastiprinimas neateina, mokytojo veiksmai, dėl kurių mokinys negali užbaigti veiksmų, teikiančių pastiprinimą. Frustracijos gali kilti ir dėl vidinių išgyvenimų, dėl savo bejėgiškumo įveikti sunkumus, dėl nesugebėjimo pasirinkti kurį nors vieną iš dviejų vienodai patrauklių arba vienodai atstumiančių dalykų, uždavinių, dėl neišsprendžiamų konfliktų tarp norų ir baimės uždavinį realizuoti ir t.t. Nesėkmė ir bausmė mažina mokymosi motyvaciją (Butkienė, Kepalaitė, 1994; Barkauskaitė, 2004).

Labai svarbu emociniai išgyvenimai, patiriami per muzikos pamokas, kur emociniai motyvai glaudžiai susiję su muzikos kaip estetinio fenomeno išgyvenimu ir patiriamu džiaugsmu (Rinkevičius, 2002, p.136). Estetinis išgyvenimas - tai meninių emocijų išraiškos forma klausytojo, žiūrovo sąmonėje. Estetinių jausmų dėka „visuomenė įtraukia į socialinio gyvenimo sritį pačias intymiausias žmogaus prigimties savybes“ (Выготский, 1998, p.326-327). Geras muzikos, kaip meno mokymas visų pirma remiasi šiuo specifiniu estetinės veiklos motyvu. Taigi, muzikos mokymas, skiriasi nuo kitų dalykų mokymo, nes yra grindžiamas **menine emociine motyvacija** (Z.Rinkevičius, 2005).

1. 1. 7. Motyvacija muzikiniame ugdyme. Muzika, atlikdama kultūroje estetinę, komunikavimo, auklėjimo, lavinimo, pažinimo, transcendavimo (meditavimo), maldos, relaksavimo, hedonizmo, terapinę ir daugelį kitų funkcijų, bei būdama artimai susijusi su plačiu žmogaus dvasinio, pažintinio, socialinio, praktinio, religinio gyvenimo aspektais, „tampa svarbia jausmų pasaulio ir su juo integruoto intelekto sudėtine dalimi“ (Rinkevičius, 2006, 67).

Visos asmens **muzikinės veiklos psichologinis pagrindas** – muzikos suvokimas. Klausymas, atlikimas, kūryba, muzikavimas arba sudaro prielaidas suvokimui arba yra jo lydimi. Be suvokimo neįmanoma jokia sėkminga muzikinė veikla (Ветлугина, 1980).

Muzikos suvokimo sąvoka muzikos pedagogikoje, anot Z.Rinkevičiaus (1998), suprantama dviem prasmėmis – siaurąja (tiesioginio jutimo) ir plačiąja (muzikos supratimo) prasme. Mokslinėje literatūroje muzikos suvokimas suprantamas kaip muzikos kūrinių pažinimas, jų turinio ir formos vienovės emocinis išgyvenimas bei prasmės supratimas. Z.Rinkevičius, pripažindamas, kad mokslinėje literatūroje muzikos suvokimas dažniausiai naudojamas plačiąja prasme, pats šiai sąvokai linkęs teikti žymiai siauresnę prasmę: “ kaip muzikos kalbos elementų, jų komplekso laike percepciją“ (1998, p. 77). A.Piličiauskas knygoje „Muzikos pažinimas“(1998) naudoja muzikos pažinimo sąvoką, kuri iš esmės yra tas pats ką kiti autoriai įvardija kaip muzikos suvokimą plačiąja prasme. Taigi iš esmės kalbėdami apie tuos pačius dalykus, skirtingi autoriai nagrinėja muzikos suvokimo (pažinimo) procesus skirtingai traktuodami pačius terminus. Šiame darbe naudojama

muzikos suvokimo plačiąja prasme, kaip muzikos pažinimo sinonimo (supratimo), sąvoka, t.y. taip, kaip ji yra naudojama didesnėje dalyje nagrinėjamos literatūros.

Muzikos suvokimo reikšmingumas slypi tame, kad tai yra estetiškas suvokimas, t.y. tikslingas visuminis muzikos meno kūrinį, kaip meninės vertybės suvokimas, lydimas estetiško išgyvenimo. Muzikinė veikla yra suprantama kaip asmens aktyvumas suvokiant menines-estetines muzikos vertybes, kaip veikla, kurios išskirtinė savybė yra estetiškumas, susijusi su subjekto galimybėmis muzikos reiškinyje atrasti sau naujų išgyvenimų, minčių (Медушевский, 1976). Mokslininkai apibrėžia muzikos suvokimą kaip „emocinį sensorinį- intelektualinį muzikos kūrinio pažinimo ir vertinimo procesą. Z.Rinkevičius rašo: „...mene jausmas ir mintis sudaro ypatingą vieni. Šiame vienyje tiek mintis inspiruoja jausmą, tiek ir jausmas – mintį (Rinkevičius, 2001, p. 89). Taigi pilnavertis muzikos suvokimas yra savotiškas jausmo ir minties darinys, kuriame šie du elementai vienas su kitu persipina, integruojasi, stimuliuoja vienas kito veiklą.

Muzikos suvokimas neatsiranda staiga ir neateina savaimė, ar vien emocionali reaguojant į kūrinį. Tai individo ilgos kultūrinės ir psichinės raidos rezultatas (Белобородова,1975). Nepriklausomai nuo to, ar muziką suvokia profesionalas ar ne, vaikas ar suaugęs, egzistuoja bendri suvokimo dėsniai, kurių pagrindu tik ir gali atsirasti specifinės jo formos. Jis charakterizuojamas muzikos reiškinių suvokimo **vientisumu ir diferenciacija** (Гарипова, Ветлугина ir kt.). Iš įvairių autorių darbų pastebėsime, kad viena svarbiausių kokybiško suvokimo sąlyga yra jos girdėjimas nuo stambiausių iki kartais pačių smulkiausių muzikos audinio elementų. Smulkiųjų muzikos elementų girdėjimas ir suvokimas geriausiai formuojasi muziką atliekant (Balčytis 1986; Назайкинский 1972). Būtent atlikimas formuoja pagrindinius, „smulkiuosius“ muzikos pažinimo ir suvokimo įgūdžius bei muzikinius vaizdinius. Nekelia abejonių D.Elliotto (1995) teiginiai, kad atliekant muziką, žinojimas vaidina didžiulį vaidmenį. Veiksmas nėra aklas. Tačiau pagrindinė sąlyga, užtikrinanti muzikos suvokimą apskritai, muzikos girdėjimą ir supratimą yra suvokimo ryšys su gyvenimiška patirtimi (Назайкинский 1972, Асафьев 1971). E.Nazaikinskis (1972) teigia, kad bet koks muzikos kūrinys suvokiamas tik konkrečių gyvenimiškų patyrimų pagrindu, tame tarpe ir muzikinių įgūdžių, mokėjimų, įpročių.

Kiekvienas žmogaus veiklos sukurtas daiktas, kitaip negu gamtos reiškinys, išryškina savo esmę, virsta vartojimo produktu. Kūrinio suvokimą taip pat galima laikyti „vartojimu“, kur vienu metu tenkinami ir puoselėjami estetiški žmonių poreikiai. Suvokimas aprėpia kūrybos procesą ir poreikį. Menas kaip dvasinė praktinė veikla sukuria subjektui vartojimo objektą (meno kūrinį), vartojimo būdą (estetinį suvokimą) ir akstiną (estetinius ir meninius poreikius). Tačiau estetiškas suvokimas turi grįžtamąjį poveikį menui, stimuliuoja menininko gabumus, skatina jį kaip tikslą lemiantis poreikis (Gaižutis,1988,p.186-187). „Tai sudėtinga konstruktyvi klausytojo ar

žiūrovo veikla, kurios esmė tame, kad iš pateikiamų iš atskirų išorinių įspūdžių suvokiantysis pats formuoja ir kuria estetinį objektą“ (L.Vygotskio 1998, p.279).

Kiekvienas muzikos kūrinys turi savyje komponentus, vienaip ar kitaip susijusius su jį suvokiančio žmogaus poreikiais. Kūrinio suvokimo procese žmogus nevalingai vertina jo turinio reikšmingumą sau, remdamasis sava poreikių sistema. Muzikos kūrinys tokiu atveju užima situacijos, kurioje vyksta individualus pažinimas, vietą. Taigi, meno kūrinys tampa tuo komponentu, kuris tiesiogiai veikia suvokėjo poreikius, kuris santykyje „poreikis-situacija“ formuoja nesąmoningą nuostatą motyvuotam elgesiui. Jeigu suvokiamas kūrinys turi komponentus palaikančius asmeninę poreikių sistemą, tai susiklosto teigiama situacija – motyvuoti veiksmai, kuriuos sukelia nuostata, realizuojasi tiksluose ir grįžta poreikiui (Дьяченко,1987). Asmeninės prasmės nuostata, kaip apibendrinantis muzikinės veiklos motyvas apjungia savyje visų, anksčiau išvardintų rūšių motyvus, dėl to toks santykis (požiūris, nuostata) yra – kūrybinis, vertybinis, pažintinis, meninis, vykstantis bendravimo, komunikacijos veikloje. Tai bendravimas su autoriumi (kompozitoriumi), atlikėju, kitais subjektais, muzikos suvokimo procese įgyja meninį kryptingumą ir literatūroje apibrėžiamas kaip „meninis bendravimas“. Subjektyviai tai išreiškiama kategorijomis „patinka“, „nepatinka“. Klausytojo abejingumas yra liudijimas, kad kūrinys nerado sąlyčio taškų su jo poreikiais. Kūrybinio suvokimo žadinančia jėga, duotų savybių ir gebėjimų aktualizacijos motyvacinė puse galime laikyti savarankišką vidinį poreikį (Ашмарин, 2007).

Psichologijos požiūris apie tai, kad nėra veiklos be motyvo ir kad nemotyvuota veikla - tai ne veikla be motyvo, bet veikla su subjektyviai ar objektyviai užslėptu motyvu (Леонтьев,1977), leidžia daryti prielaidą, kad **stimulus muzikos suvokimui** gali būti bet kuris tos veiklos motyvas. Vienam subjektui prasminiu, aktyvumą sąlygojančiu motyvu gali tapti pažintinis motyvas, kitam – komunikacinis, trečiam – kūrybos, ketvirtam – vertybinis veiklos reikšmingumo asmenybei motyvas. Tai reiškia, kad muzikos suvokimas, suvokiant jį kaip subjekto pažintinės, vertybinės, komunikacinės, kūrybinės veiklos sintezę, gali būti skatinamas **ištisu tos veiklos motyvų kompleksu**. Tokiu būdu, atliepdama skirtingus poreikius, meninė veikla savo esme yra „polimotyvacinė“ ir veikia kaip ištisa hierarchinė sistema, kurioje kiekvienas motyvas turi savo „motyvacinį svorį“ atspindintį pastarojo įtaką veiklos realizavime.

Specifinis muzikinės veiklos motyvų bruožas – jų funkcionalumas, t.y. jie yra nukreipti ne tiek į veiklos rezultatą, kiek į tos veiklos procesą. Mūsų bendravimas su tuo, kas gražu (šiuo atveju su meno kūriniumi), dažniausiai vyksta ne kokiu nors tikslu, bet dėl to, kad tokie susitikimo momentai mums patys savaime yra vertingi. Muzikiniai funkciniai poreikiai – estetinio pasitenkinimo poreikis, išgyvenimų, atitinkamos nuotaikos sukūrimo poreikis ir pan. – plačiaja prasme taip pat yra objektyvūs, kadangi pats funkcionalumas, pats veiklos procesas tampa objektu. „Grožis gimsta veiksmo ir pažįstamas veiksmu“ (Асафьев, 1971, с. 48).

Apibendrinant galime teigti, kad muzikos suvokimas, būdamas visų asmens muzikinio aktyvumo rūšių pagrindu yra daugelio motyvų sąlygojama veikla. Muzikinė veikla – tai meninio bendravimo veikla, charakterizuojama asmeniškai prasminiu, pažintiniu, vertybiniu, kūrybiniu jos ir subjekto santykiu, tenkinanti mokinio emocinius, kognityvinius, estetinius, saviraiškos ir kt. poreikius. Muzikinės veiklos motyvų specifika, sąlygojama šios meno rūšies prigimties, susijusi su funkcionalumu, t.y. nukreipta į veiklos procesą. Kartu reikia pabrėžti, kad muzikos suvokimas yra kompleksiškas, sunkiai sisteminamas ir individualus, nes šalia subjektyvių ypatumų jį lemia ir objektyvūs faktoriai, susiję su socialine aplinka ir pedagoginėmis įtakomis.

1. 1. 8. Veiksniai, sąlygojantys muzikos poveikį asmenybei ir jo muzikinės veiklos motyvacijai. Muzikos, kaip meno elementai yra ne sąvokos, o emocijos. Bet tai ne „gyvenimiškų išgyvenimų bei jausmų kopijos, o ypatingos, meninės emocijos“ (Rapoortas, 1977, p.111). Tiek vienos tiek kitos iš esmės atspindi ir įtvirtina objektyviai besiformuojantį santykių patyrimą. Taigi, joms būdingas tas pats gyvenimiškas turinys. Tačiau jos turi ir esminių skirtumų. Meninės emocijos 1) visada įkūnija socialinį turinį; 2) pasireiškia nepaprastai suaktyvėjusia vaizduotės veikla (be išorinės išraiškos); 3) tai „protingos emocijos“, reikalaujančios aktyvios, aukščiausios psichinės veiklos; 4) jos nėra tiesioginis tam tikro gyvenimiško įvykio, fakto, poveikio atgarsis; tai iš vienos pusės – menininko psichikos darbo produktas, iš kitos – klausytojo, žiūrovo.

L.Vygotskis meną vadina „stipriausia pačių tikslingiausių ir svarbiausių nervinės energijos iškrovų priemone“ (1998, p.279). Mene „kankinantys ir nemalonūs afektai iškraunami, sunaikinami, paverčiami priešingais...Estetinė reakcija iš esmės yra...sudėtinga jausmų metamorfozė“ (ten pat, p. 278). Tokiu būdu, jei paprastos emocijos gali būti arba teigiamos arba neigiamos, tai „**meninės emocijos visuomet yra teigiamos**“ (Rapoortas, 1977, p.117). Netgi tuomet, kai savo turiniu jos artimos neigiamoms kasdienėms emocijoms. Neigiamos emocijos, pakilusios iki meninių emocijų lygio, sukelia teigiamą efektą.

Mene gyvenimišką turinį galima išreikšti tik per emocijas, tik per jas galima suvokti meno kūrinį slypintį gyvenimo turtingumą. B.Teplovas (2006) rašė: „Suprasti meno kūrinį – vadinasi, visų pirma jį pajusti, išgyventi, o jau tada susimąstyti apie jį. Nuo jausmo turi prasidėti meno suvokimas; per jį turi vystytis; be jo neįmanomas. „Emocijų prisotinta mintimi“ vadina muzikines idėjas L.Mazelis (1983). „Menas – tai mąstymas, bet ypatingas, emocinis mąstymas (Вьготский, 1998, p.7). Muzika – tai milžiniška emocinio gyvenimo informacija, kurią žmogus įgyja jos kūrimo, atlikimo, klausymosi veikloje. Ji fiksuoja emocinę žmogaus patirtį, tą patirtį, kuri sąmoningai ar ne kaupiasi žmogaus atmintyje. Asociaciniai ryšiai, kurie viena vertus, susiformuoja sociokultūrinės patirties ir, antra vertus, muzikos kalba išreiškiamo patyrimo pagrindu, įgalina funkcionuoti **muzikinę emocijų kalbą.**

Muzikos meno emocinės kalbos reiškėja yra intonacija. Ji yra **pagrindinis emocijų šaltinis** muzikoje. „Intonavimo paskirtis - būti emocinio rezonanso stimulu“ (Piličiauskas, 1998, p.86) Tai tarsi kalbos išraiškos, kuri tiesiogiai susijusi su jausmine žmogaus būkle, mėgdžiojimas, bandymas ją fiksuoti garsu. Nemažai darbų, analizuojančių intonaciją, kaip esminį muzikinės kalbos komponentą rasime L.Mazelio, E.Nazaikinskio, N.Asafjevo darbuose, kurių teorijomis remiamasi ir šiandien, nagrinėjant muzikos pedagogikos klausimus (A.Piličiauskas, Z.Rinkevičius).

Emocinė žmogaus būseną – tai ne tik vidinė būklė, bet ir ekspresinė raumenų veikla, pasireiškianti kūne, judesiuose. Muzikavimas, kaip tam tikras gestikuliacija, yra automatiškai susijęs ir su vidine būseną, jos perdavimu kitiems. Išraiška ne tik perteikia, bet, kaip teigia Myersas (2000), taip pat sustiprina išgyvenamas emocijas ir yra ženklas kūnui atitinkamai reaguoti (jas valdo). Gestų naudojimas, veido išraiškos imitavimas, mėgdžiojimas, kūno pozos pakeitimas – visa tai gali turėti įtakos emociniams pokyčiams. Grojimas muzikos instrumentu – tai „gausybė įvairiareikšmių judesių, kurių pagalba išgaunamas vienoks ar kitoks garsas. Tai nepaprasti judesiai – sudėtingais psichiniais ryšiais jie susiję su įvairiais psichikoje esančiais vaizdiniais, kurie kartais turi nepaprastas asociatyvias formas, pavidalus, prasmes. Tai sudėtingi psichofiziologiniai procesai, kurių daugelis yra ne įgimti, bet atsiradę muzikos praktikoje, taigi kaip sąlyginiai refleksai“ (Katkus, 2006, p. 28). Muzikuojant, mokantis groti bet kuriuo instrumentu ar dainuojant, tokio refleksinio grojimo pobūdžio dėka į sąmonę nugrimzta ne tik tie automatizuoti judesiai, bet ir – o tai ypač svarbu – jų sukeltų grasų reikšmės, muzikinės kalbos prasmė, turinys bei, kas taip pat labai reikšminga, emocinės reakcijos. Mokymasis, klausymasis, garsinė aplinka, arba, kitaip tariant, „įsitraukimas į tam tikros kultūros, epochos, stiliaus muzikinę kalbą, yra **pagrindinis muzikos reikšmių, taigi ir emocijų, šaltinis**“ (Katkus, 2006, p.30).

Muzika susijusi su visais svarbiausiais asmens ar bendruomeniniais įvykiais. Tam, kad meno kūrinys sukeltų **emocinį atgarsį**, jame turi būti tokie elementai, kurių suvokimas sužadintų tam tikras emocines asociacijas. Meninio turinio perteikimo procese būtent asociacijos, kurias sužadina suvokimas, vaidina svarbiausią vaidmenį. Istorijos tėkmėje formavosi nepaprastai tvirtos asociacijos, nenusileidžiančios žodžių prasmės semantikai. Jas B.Asafjevas (1963) net vadina „Ariadnės siūlu“, vedančiu klausytoją į kompozitoriaus sąmonės būseną, jo koncepcijos prasmę. Visuomenės praktikos procese visuomeninėje sąmonėje susidaro pastovūs asociacijų fondai, kuriuos žmonės pasisavina su visu socialiniu-istoriniu patyrimu. Kurdamas, autorius tarsi naudojami tomis visuomeninėje sąmonėje įsigalėjusiomis meninėmis asociacijomis. Meno vartotojas turi įsisavinti bent jų minimumą. Priešingu atveju, jam bus neprieinamas meninis turinys, kurį autorius įkūnijo kūrinio materijoje. „Meno kūrinio poveikis yra **sąlygojamas jo kalbos**. Žmogus, neįvaldęs tos kalbos, suvokia meno kūrinį kaip paprastą materialų objektą, nesuvokdamas jame įkūnyto gyvenimiško turinio, ir nepatirdamas atitinkamo meninio poveikio“ (Rapoportas, p.77). Žmogaus

sugebėjimą suvokti emocinę informaciją, kuri yra būdinga kiekvienam kūriniiui, tam tikra prasme lemia specifinis muzikinės kalbos žinojimas ir supratimas. Skirtingas šios kalbos žinojimas ir supratimas sąlygoja nevienodą muzikos poveikį įvairiems žmonėms (Melnikas, 1986; Zabulis, 1997).

Asociacijos, kurias žmonės įsisavina su visu socialiniu-istoriniu patyrimu, galime vadinti visuomeninėmis. Tačiau greta jų mūsų psichikoje susidaro ir savotiškos „individualios“ asociacijų grandinės, suteikiančios individualaus išgyvenimo galimybę, galimybę asmeniškai ir kiekvieną kartą naujai išgyventi perteikiamą meno kūrinyje turinį, jausti pasitenkinimą bendravimu su menu apskritai. Tai susiję su ypatingo, intonacinio, žodyno, tezausuro (Nazaikinskio terminas, aut. past.) formavimusi. Apie tai išsamiai rašo E. Nazaikinskis (1972) „Muzikos psichologijoje“.

Kalbos praktikoje vaikai, nustatydami ryšius tarp žodžių ir realių objektų, mokosi mąstyti: atrasti panašumus ir skirtumus, analizuoti, apibendrinti ir t.t. Sugretinant muzikinės kalbos elementus su tam tikra veikla, judesiais, santykiais, gyvenimiškomis situacijomis, santykiais, savybėmis, su kalba, emocijomis, su žaidimu, su sinestezijos reiškiniais, vaikai taip pat mokosi mąstyti, bet kitoje – muzikinėje sferoje ir kitose – intonacinėse, muzikinėse – formose, savotiškai papildančiose kalbines. Tokių sugretinimų pagrindu formuojasi ir vaiko muzikinių asociacijų ir vaizdinių bagažas, tik tam vaikui būdingas intonacijynas (tezausuras). Grojant vaiko patirtis glaudžiai siejasi su grojimo (dainavimo) įgūdžiais. Ilgainiui tarp daugkartinių pasikartojančių judesių ir juos lydinčių melodinių atkarpų atsiranda atitikmenys: judesiai nuspalvinami muzika, o melodinis vystymas suteikia suvokimui dinamiškumo ir veržlumo. Dėka melodijos ryšio su kalbos intonacijomis, tekstu, su dinamika ir emocionalių judesio atspalviu, su žaidimine situacija, muzikinė intonacija tarsi sugeria į save įvairias dinamines ir logines konteksto savybes, garsų funkcijose koncentruojasi bendras charakteris, kryptingumas ir dinaminė įtampa, sutampanti su vaiko judesių funkcijomis. Muzikinės kalbos elementai, muzikinės organizacinės sistemos iškyla priešais vaiką kaip ypatinga kokybinių – prasminių, emocinių – įvykių ir realybės procesų apibendrinimo priemonė, kaip viena iš patirties fiksavimo formų. Taigi didžiausią vaidmenį vaiko muzikos suvokime turi jo gyvenimiška patirtis: komunikacinė (įvairios bendravimo situacijos, kuriose vaikas susiduria su muzika), kalbos, griežimo judesių, sensorinė patirtis. Muzikos suvokimas įmanomas tik sąryšyje su patirtimi (Назайкинский 1972, Сокольский 1992, Мясичев 1976, Арановский).

„Į tam tikrą muzikinį dirginimą nervinis centras reaguoja priklausomai nuo įgytos ankstesnės **patirties**“ (Семенова) . „Tai yra lydima pažadinimo tų bendrų nuotaikų, kurios jau buvo kilusios klausytojui, nors ir nesąmoningai. Ta nuotaika nėra nauja: ji yra tarsi atgaivintas psichinio klausytojo gyvenimo puslapis. Kitaip tariant, muzika yra sakiny, kuriame yra veiksmažodis arba būdvardis, bet nėra daiktavardžio; pastarasis yra reakcijos į skambančią muziką rezultatas“ (Сокольский, 1992). Adekvačiam meno suvokimui, konkrečiai muzikos, būtinas pasiruošimas - išankstinis meninės **patirties sukaupimas**. Kad suvokimą būtų galima vadinti adekvačiu,

klausytojas turi muzikos kalbos įvaldymo, žanro-stilistinių vaizdinių, meno vertybių sistemos pagrindų, padedant meniniam mąstymui suprasti kūrinį ir atrasti jame gilią asmeninę prasmę (Медушевский, 1980, Лушина). „Estetinis pasitenkinimas, kurį teikia jūros ar besileidžiančios saulės vaizdas prieinamas bet kokio kultūros lygio žmogui. Gi žmogaus muzikinis jautrumas priklauso nuo jo muzikinio „bagažo“ (Ашмарин, 2007).

Taigi, muzikos kūrybinio suvokimo prieštaravimas slypi tame, kad **muzikos poveikis** ir supratimas įmanomi tik esant kontaktui su pasiruošusiu, turinčiu atitinkamus įgūdžius, mokėjimus klausytoju. Tik tuomet, kai siekiama aktyviomis psichikos pastangomis siekiama suvokti meno kūrinį, muzikos poveikis tampa maksimalus. R.A.Smith (2000) rašo: „Visuminis suvokimas – tai išlavintas, nuodugnus suvokimas, kai objektų savybės aiškinamos, atsižvelgiant į jų ryškumą, panašumus ir skirtumus bei tam tikrą grupavimą... Tai daugiau nei šiaip suvokimas, nes jam reikia interpretavimo, atitinkamų sugebėjimų bei iki tol įgyto supratingumo“ (2000, p.53). Tam, kad klausytojas patirtų gilų pasitenkinimą nuo muzikos skambesio, kad jo suvokimas būtų pilnavertis, reikia jį pratinti prie muzikos, „treniruoti“ muzikinius pojūčius, kelti sąmonę iki sąmoningo muzikos suvokimo lygio ir muzikos supratimo (Rinkevičius, 2005; W.Vispoel, J.Twing). „Meno kūrinys – tai lyg užkoduotas dvasinis reiškinys (specifinė vertybė), kurį įmanoma suprasti tik žinant kodą. Siekiant giliau suvokti meno, nebūtinai muzikinį, kūrinį, neįmanoma išsiversti be kai kurių specifinių žinių. Bendravimas su menu iš suvokėjo reikalauja įgūdžių, informatyvumo, patyrimo“ (Gaižutis,1988). Neturėdamas pakankamo meninio pasirėngimo, žmogus nepatiria ir stipresnio estetinio išgyvenimo. Kuo platesnė žmogaus jausmų, dvasinio ir intelektualinio gyvenimo patirtis, kuo labiau išugdyti muzikos suvokimo sugebėjimai, tuo subtilesni išgyvenamos muzikos asociaciniai ryšiai su individo gyvenimo patirtimi (Теплов 1972, Ветлугина 1980, ir kt.).

E.Asafjevas pabrėžia, kad kiekvieno žmogaus sąmonėje nusistovėjusi „intonacijų atsarga“ **nulemia pasitenkinimo** muzika laipsnį: „be įsiminimo gimnastikos“ nėra muzikos suvokimo progreso ir nėra muzikinės kultūros evoliucijos“ (1971, p.75). „Nesunku suprasti, kad tarp paauglių...trokštančių maksimalaus pasitenkinimo dirgiklių, dažniausiai tampa pop. Kodėl? Pirmiausia – akivaizdūs prieštaravimai tarp kūrinio intonavimo ir suvokėjo patirties, t.y. jo intonacijyno“ (Piličiauskas, 1998, P. 54). Muzikos neįmanoma pažinti ir pamėgti neišmokus jos klausytis ir išgirsti (Umbrasienė, 2002, Bliškevičius, 19). „Kūrinio meninio vaizdo apmąstymo procese slypi vienokia ar kitokia žmogaus elgesio tendencija, todėl estetinio suvokimo problema tampa estetinio auklėjimo problema“ (Piličiauskas, 1998, p.68).

Vadinasi, mūsų muzikiniai poreikiai, muzikos mokymosi motyvacija labai priklauso nuo muzikos suvokimo ir jo sąlygojamo estetinio išgyvenimo. „Teikti estetinį pasitenkinimą, daryti teigiamą emocinį poveikį gali tik mėgstama muzika. Jeigu kūrinys patinka, simpatija pereina į empatiją, jeigu nepatinka – apatija virsta antipatija“ (Matonis 1991, p.118). Pasak

M.Csikszentmihalyi (Matonis, 2000), nustatyta, kad tuomet, kai žmonėms labai patinka tai, ką jie daro, jų sąmonė gali pakilti į tokią būseną, kuriai būdingas didelis susikaupimas, susikoncentravimas, atsidavimas, įsitraukimas. Muzikinių pomėgių priklausomybę nuo muzikinės patirties ir atitinkamo muzikinio pasirengimo, patvirtina ir tyrimai (Abramauskienė, 2004, R.Woody, K.Burns). Jaunimas nemėgsta klasikinės muzikos dėl to, kad nėra patyrę jos emocinio potencialo. Tie kurie neturi jokios muzikinės patirties, susijusios su klasikine muzika, yra nelinkę jos klausytis ir išlieka neutralūs emocine prasme jos atžvilgiu. Tyrimų duomenimis (Šečkuvienė, 2004), paaugliai, besidomintys muzika, jautė didesnę pasitenkinimą muzikos pamokomis ir malonumą, patiriamą muzikuojant. Ir atvirkščiai, nesidomintys muzika muzikos pamokose jautėsi blogiau, labiau vertino gerą muzikos mokytoją. Taip pat jiems svarbi draugų nuomonė ir noras daryti įspūdį kitiems. Tik žinios, klausymosi patirtis, susikaupimo įgūdžiai, kurių reikia norint geriau suvokti meno kūrinius, gali padėti „įvesti“ į muzikos pasaulį, į dvasinės kultūros sritį.

Šiuo metu jaunimo tarpe labiau yra vertinami lengvosios muzikos žanrai. Tai patvirtina ir Z.Rinkevičiaus (1998), A.Kavaliauskienės (2000) atliktų tyrimų išvados – jaunimas labiau mėgsta pramoginę muziką, kurioje dominuoja ryškus ritmas, o kūriniai, turintys išliekamąją vertę lieka nesuvokti, neišgyventi, todėl netampa savasties raiškos dalimi. „Stokodami elementaraus patyrimo, žmonės skundžiasi, kad muzikoje nieko neranda ir nieko nenutuokia. Kitaip sakant, tai reiškia, kad jie nesugeba fiksuoti muzikos struktūrų ritminių atkarpų, harmoningų pokyčių, konstruktyvių schemų, būdingų vienam ar kitam kūriniai, konkrečios epochos kompozitoriui. Jei žmogaus ausis nesugeba aprėpti minėtų dalykų, tai tarp kintančių garsų ji nesuranda jų prasmingumo“ (Gaižutis, 1988, p.229). O juk būtent akademiniai žanrai yra konkretaus žmogaus interesų ir visos tautos kultūros pagrindas. „Klasikinė muzika yra geriausia terpė tiesiogiai skatinti protinę ir dvasinę vaikų raidą. Visa tai griaunama pasitelkus roko muziką..., sąmoningai kuriant kultūrinę aplinką, kuri apsunkina arba daro neįmanomą produktyvų žmogaus gyvenimą“ (Zubovas R.).

Muzikos suvokimas tiesiogiai nepriklauso nuo amžiaus. Muzikinis jautrumas - ne žmogaus amžiaus brandos, bet kryptingo auklėjimo, lavinimo, pasekmė. N.Vetluginos (1980) atlikti tyrimai rodo, kad emociškai reaguoti į muzikos garsus geba jau kūdikiai. Kryptingų poveikių dėka, palaiptiesiems vaikams ima suvokti muziką jau atitinkamai pagal jos emocinį turinį ir tik vėliau ima suprasti, suvokti muzikos išraiškos priemonių prasmę. Pagal muzikinio skonio formavimo laipsnį, palaiptiesiems atsiranda muzikiniai interesai, polinkis į vienus ar kitus žanrus. Galima net kalbėti apie atitinkamą suvokimo kokybinę priklausomybę nuo interesų. Mėginant išsiaiškinti vaikų interesus muzikos atžvilgiu buvo atlikti tyrimai (Katinienė, Симуклова, cit. Ветлугина, 1980), kurie parodė, kad muzika vaikams patinka, nes: 1) susijusi su mėgstama veikla, 2) jaučia jos emocinę prigimtį, 3) pažymi praktinę funkciją, 4) jaučia ir vertina muzikos charakterį.

Muzikos mokymosi motyvacija glaudžiai siejasi su domėjimusi muzika. Tyrimų duomenimis (Šečkuvienė, 2004), paaugliai, besidomintys muzika, jautė didesnę pasitenkinimą muzikos pamokomis ir malonumą, patiriamą muzikuojant. Ir atvirkščiai, nesidomintys muzika muzikos pamokose jautėsi blogiau, labiau vertino gerą muzikos mokytoją. Taip pat jiems svarbi draugų nuomonė ir noras daryti įspūdį kitiems.

Pažinimas prasideda patyrimu, bet ne visas kyla iš patyrimo. Tai rodo, kad jis remiasi ne tik suvoktais įspūdziais, bet dar kažkuo, ką mūsų pažinimas teikia pats iš savęs. Šis veikloje išryškėjantis transcendentalumo požymių turintis fenomenas yra gabumai – „savitas žinojimas *a priori*.“ (Umbrasienė, 2002). Plačiąja prasme sugebėjimai – tai individualios psichofiziologinės ir psichologinės ypatybės, padedančios sėkmingai atlikti tam tikrą veiklą, sužinoti, išmokti bei įgyti įgūdžių (Butkienė, Kepalaitė, 1996, p.201). Muzikiniai gabumai – vidinės asmenybės savybės, apie kurių buvimą ir išsivystymo lygį galima spręsti tik pagal individo gebėjimą reikštis muzikinėje veikloje (Šečkuvienė, 2004). Išsamiai muzikinius gabumus aprašo B.Teplovas (1985). Jis muzikalumą apibūdina kaip naują aukštesnio lygio gabumų kokybę. Esminis muzikinių gabumų ypatumas – **gebėjimas emociškai reaguoti į muziką**. Muzikinių sugebėjimų visumoje emociniai impulsai yra vienijanti, stipriausia, inspiruojanti tikslingai veiklai jėga. Tai raktas, kuriuo atveriami ne tik estetiniai stebuklai, bet ir jų pasiekimų techniniai būdai.

Elementariausias sugebėjimų rodiklis (Butkienė, Kepalaitė, 1996) – nesunkiai ir greitai įveikiama užduotis, įtampos, nuovargio nebuvimas, malonumo jausmas atliekant tos srities užduotis. Kaip nurodo Butkienė, Kepalaitė (1996), lyginamieji sugebėjimų ir asmenybės kryptingumo tyrimai, atlikti su įvairiausio amžiaus vaikų ir suaugusiųjų grupėmis, parodė, kad yra abipusis ryšys tarp sugebėjimų struktūros, poreikių, polinkių bei interesų motyvacijos. Kaip teigia autorės, vaikas, turėdamas vienokių ar kitokių sugebėjimų užuomazgas, labai anksti pradeda domėtis su tais gebėjimais susijusia veikla, jai atiduoda daugiau jėgų ir laiko.

Žmogaus mintys, jausmai, norai, svajonės, sapnai - viskas gimsta biologiniame kūne. Egzistuoja tam tikras informacijos perdavimo arba paveldimumo mechanizmas – genetinis kodas: tam tikri bruožai atsikartoja iš kartos į kartą. Paveldimos savybės gali pasireikšti gimus vaikui arba vėliau, jau suaugus. Tačiau genai sudaro tik tam tikrą žmogaus galimybių potencialą, tik prielaidą tam tikroms savybėms vystytis (B.Teplovas, A.Gučas, Z.Rinkevičius, E.Nazaikinskis, N.Vetlugina, V.Beloborodova ir kt.). Ar šios savybės išryškės, priklauso nuo daugelio vidinės ir išorinės aplinkos veiksnių (E.Gordon, 1989). Genai nėra tiesioginė vienokio ar kitokio elgesio priežastis. Jie sudaro sugebėjimų pamatą, bet ne jų priežastį (Gaižutis, 1988); jie paveikia ir vystymąsi, ir nervų bei endokrininės sistemos darbą taip, kad atsirastų tikimybė, jog tam tikros aplinkybės (sąlygos) sukels atitinkamą elgesį (Wahlsten, 1999; cit. Psichologija šiandien, 2007). Remdamasis H.Gardnerio mintimis, E.Velička (2004) daro išvadą, kad „vaiko muzikalumui...įtakos gali turėti... mažų

mažiausiai trys skirtingi veiksniai: muzikali prigimtis, turtinga jį supanti aplinka, tikslingas, metodiškas jo lavinimas. „Muzikos kūrinio įtakos turinys konkrečiam individui yra neišsemiamas pedagoginės reikšmės ar bendrųjų estetinių reiškinių šaltinis“ (Gaižutis, 1988, p.115). Gabių specialistų rankose muzika tampa priemone, kuri atgaivina vaikų dvasines galimybes, veikia vaikų emocijas ir netiesiogiai lavina jų intelektą, talkina vaikų individualumo ugdymui, taip pat jų socializacijai. Todėl svarbiausiu pedagogo uždaviniu tampa sudaryti sąlygas vaiko vidinio potencialo sklaidai, išėities tašku ir ugdymo turinio centru laikant ugdytinį, jo poreikius, gebėjimus.

Apibendrinami skyriaus mintis, galime teigti, kad muzikos mokymosi motyvacija yra tam tikra vienas kitą veikiančių motyvų sistema, kurių formavimasis susijęs su pačių įvairiausių poreikių tenkinimu. Muzikinėje veikloje glūdi aukščiausių bei svarbiausių žmoniškųjų poreikių, (estetinių, saviraiškos, saviugdos) galimybės. Tačiau kita vertus, svarbiausia sąlyga siekiant aukštesnės muzikos mokymosi motyvacijos, yra poreikio kaip vidinio motyvo, atliekančio mokymosi motyvacijoje esminį vaidmenį, akademiniam žanrui formavimas. Pastarasis tampriai susijęs su muzikos poveikiu, muzikos ir bendravimo su ja sukeltu pasitenkinimu. Taigi, muzikos mokymas yra grindžiamas **menine emocine motyvacija**. Svarbiausi su muzikos mokymosi motyvacija susiję veiksniai yra muzikinė patirtis ir jos sąlygojami estetiniai (emociniai) išgyvenimai, kuriuos vieną su kitu sieja individualūs gabumai.

1. 1. 9. Paauglių psichosocialinės raidos ypatumai, poreikiai, motyvai. Siekiant optimaliai realizuoti tiek estetinio, tiek muzikinio ugdymo uždavinius labai svarbu atsižvelgti į ugdytinio amžių, tam amžiaus tarpsniui būdingus vystimosi ypatumus, poreikius.

Paauglystė dažniausiai apibūdinama kaip gyvenimo tarpsnis tarp vaikystės ir suaugusiųjų amžiaus (Myers, 2000, p.107). „Paauglystė – kritinis amžiaus tarpsnis, kai itin jautriai reaguojama į visuomenės įvykius ir visuomenės krizes“ (Vaičiulienė2004, p.5). „Tai bene audringiausias ir pavojingiausias žmogaus amžiaus tarpsnis, kurio tam tikri reiškiniai pasireiškia ir vėlesniu jaunystės laikotarpiu. Tai amžiaus, kai itin stipriai ima reikštis jauno žmogaus agresija, t.y. veržimasis į priekį, puolimas į gyvenimą, kova su neteisybe, rungtyniavimas, aktyvėjantis lytinis gyvenimas. Tai sumaištis amžius, judėjimas iš pažįstamos vaikystės į nežinomą, savaip įsivaizduojamą, ateityje slypintį suaugusio žmogaus gyvenimą“ (Černius, 2006, p.171).

Paauglystės laikotarpio ribos labai sąlygiškos. Kai kurie autoriai jas nurodo esant tarp 12-18 metų, po to eina jaunystės periodas (Gučas, 1990), kiti teigia, kad šis periodas apima 12-16 vaiko gyvenimo metus (Rinkevičius, 2005), V.Černius mano, kad paauglystė - 13-17m. Šiuolaikiniai užsienio autoriai (Steinberg, 1991) paauglystės laikotarpį „pratęsia“ net iki 24 metų. Iš esmės, su paauglystės pradžia daugelis mokslininkų sutinka. Tai 11-12 vaiko gyvenimo metai, kuomet prasideda intensyvūs vaiko fiziologiniai pokyčiai. „Paauglystė kaip biologinis reiškinys prasideda

lytiniu brendimu, o jos kaip kultūros reiškinių trukmė skirtingose visuomenėse nevienoda ir priklauso nuo visuomenės ekonominės plėtros lygio, vertybių, idealų, gebėjimo toleruoti požiūrių įvairovę“ (Vaičiulienė, 2004, p.7). Lietuvoje pagal 1989m. Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje priimtą vaiko teisių konvenciją (2000) asmuo, neturintis 18 metų, laikomas vaiku ir valstybė privalo rūpintis jo teisėmis.

Prakalbus apie paauglius, dažniausiai akcentuojama fiziologinė (lytinio) brendimo pusė. Be jokios abejonės tai turi didžiulės reikšmės vaiko savijautai. Tačiau ne mažiau svarbus yra paauglio psichikos persitvarkymas. Jos persitvarkymą, kaip teigia A.Gučas, lemia ne fiziologiniai veiksniai, o socialiniai – nauji vaiko poreikiai ir motyvai, kuriuos realizuojant jam „tenka susidurti su įvairiomis kliūtimis. Tas susidūrimas lemia vaiko socializacijos procesą“ (1990. p. 215).

D.Elkoninas (1971) paauglystę suskirsto paauglystę į du **periodus** – ankstyvąją ir vėlyvąją. Pereiti iš vieno raidos etapo į kitą vaiką verčia nuolatinė dviejų procesų pirmavimo kaita. Vienas šių procesų susijęs su motyvų, žmonių tarpusavio santykių normų priėmimu – motyvacinė sritis, kitas procesas yra veiklos su daiktais būdų mokymasis – intelektinių pažintinių galių formavimasis. Motyvacinės srities ypatumus paauglystėje apibudina atsiradę ir besiplėtojantys intymūs paauglių tarpusavio santykiai. Intelektinę pažintinę sritį – mokymosi ir profesinė veikla. Šie procesai periodiškai kinta, užleisdami vienas kitam pirmaujančias pozicijas. Kritinis laikotarpis tarp jaunesniojo ir vyresniojo paauglio periodų pasižymi akivaizdžiu motyvacinės srities pirmavimu (Vaičiulienė, 2004).

E.Eriksono (2004) nuomone, paauglystės laikotarpiu sprendžiama **tapatumo krizė**. Tapatumas – tai poreikis išlikti pačiu savimi, giliau save suvokti. Tobulindami savo tapatumo jausmą (Myers, 2000, p.116), paaugliai paprastai išbando savo skirtingus „aš“ skirtingomis situacijomis. Ieškodami (Eriksonas, 2004) savo tapatybės, vieni paaugliai paprasčiausiai perima tėvų vertybes ir lūkesčius; tokie paaugliai gana anksti suranda savo tapatybę. Kitų tapatybė gali būti negatyvi – priešinga tėvams ir visuomenei, bet atitinkanti bendraamžių grupę (Myers, 2000). Priklausyti bendraamžių grupei paauglystės metais yra svarbiau nei bet kuriuo kitu amžiaus tarpsniu (Vaičiulienė, 2004). Bendraudamas su draugais, suaugusiais, suvokdamas juos ir save, paauglys formuoja savęs vaizdą, kaip būtiną identiškumo komponentą. Paauglys perkainuoja (Černius, 2006; Furst, 1998; P.Blosas, 1979) vaikystės įsitikinimus ir vertybes, perskirsto vaidmenis ir, ankstesnę patirtį perkėlęs į kitą kontekstą, formuoja savąjį „aš“, asmenybę, turinčią savo įsitikinimus ir tikslus. Paaugliai (Myers, 2000) stengiasi praeities, dabarties ir ateities galimybes sujungti į aiškesnį savivaizdį. Tai amžius, kuomet yra **itin palankus metas dvasiniams pokyčiams**.

Intensyvus paauglio savęs suvokimas, vertinimas, savęs vaizdo susidarymas, pozicijos gyvenime ieškojimas psichologų vadinamas **identiteto** formavimusi. Atsiskleidžia jų **savimonė**. Ji laikoma centriniu paauglystės laikotarpio momentu ir galutiniu rezultatu.

Besiformuojanti paauglio socialinė motyvacija skatina įsitraukti į bendruomenės gyvenimą; jis jauca tik į tą bendriją, kuri pripažįsta jo „socialinį vertingumą“ (Rinkevičius, 2005). Deja, dažnai tokį pripažinimą jis randa gatvėje, destruktivaus elgesio kompanijose, o ne mokykloje, pozityvioje veikloje. Taigi, kaip teigia daugelis psichologų, **vienas iš svarbiausių paauglio motyvų yra savo socialinio statuso užtikrinimas** (Černius, 2006).

Paauglystėje atsiranda naujų interesų, jie pasidaro pastovesni ir tvirtesni. Jei interesai nesutampa su mokykla, tėvų siūloma veiklos kryptimi, atsiranda mokymosi spragos, nusižengiama mokyklos, šeimos reikalavimams. Bausmės, gąsdinimai, suvaržymai neišvengiamai veda prie konfliktų. Neigiami santykiai neretai tampa agresyvaus elgesio, užsispyrimo, neadekvataus aplinkos vertinimo, neigiamų emocinių išgyvenimų priežastimi (Černius, 2006, p.197).

Su interesais glaudžiai siejasi visa socialinė aplinka. Šiandieninių pasiūlų ratas platesnis nei kada buvo galima įsivaizduoti: beribis internetas, televizija, kinas, muzika, kitokia veikla, kurios spektras driekiasi nuo estetiškai prasmingų iki visiškai beverčių, žlugdančių dalykų. Atsižvelgiant į sparčią vertybių kaitą šiandieniniame pasaulyje, socialinius pokyčius, galime numanyti, kaip sunku jaunam žmogui apsispręsti pasirenkant vertybes, siekiant darnos su savimi ir aplinkiniu pasauliu. Mokslininkai, tiriantys paauglių vertybines orientacijas (Martišauskienė, 2004; Kupčikienė, 1997; Ivanauskienė, 2002; Aramavičiūtė, 1999) pastebi, kad svarbiausių vertybių viršūnėje yra sveikata ir santykiai šeimoje (ištikimybė, draugystė), šiek tiek mažesnio pripažinimo sulaukia laisvė bei išmintis. Priešingai kai kurių mokslininkų pasisakymams, pasirodo, kad paauglių netraukia socialinis pripažinimas, mažai vertinama savigarba, nebūdingas paaugliams ir moralinis požiūris į makroaplinką. Estetinės vertybės atsiduria priešpaskutinėje vietoje. Menas patenka į mažiau palankių vertinimų grupę ir dorovinio prasmingumo požiūriu. Į meną žvelgiama kaip į hobi: tai laikoma tik pramoga, atsipalaidavimu, malonumu arba pragyvenimo šaltiniu. Grožio vertybės patenka į paaugliams reikšmingų vertybių skalės pabaigą. Pakartotiniai tyrimai (Martišauskienė, 2004) tik patvirtino mintį, kad paaugliams patrauklesnės savybės, implikuojančios pažintinį, o ne estetinį santykį su tikrove: dvasingam žmogui yra svarbus intelektualumas, linksmumas, užuojauta, svarbiausiomis dvasingo žmogaus savybėmis laikomas sąžiningumas, orumas bei jautrumas. Estetinės vertybės labiau saistomos su **meno žadinamais išgyvenimais**. Remdamasi tyrimo duomenimis, E. Martišauskienė (2004, p.79) daro išvadą, kad estetiški išgyvenimai turi reikšmingų sąsajų su menu, bet jų nesama su kūryba. Ryškėja platūs estetinių vertybių ryšiai su pramogų sfera, grindžiama išoriniais veiksniais. Kaip rodo tyrimai, paaugliai meno kūrinius vertina dažnai remdamiesi paviršutiniškais, antraeiliais kriterijais; dažnai muzikos šedevrai (Melnikas, 1986) jiems atrodo nuobodžiais ir nešiuolaikiniais. Sociologinių tyrimų duomenimis beveik 80 proc. paauglių savo interesus sieja su lengvąja, pramogine muzika.

Žmogaus santykį su tikrove atspindi emocijos. Tiriant paauglių emocinį santykį su vertybėmis (Martišauskienė, 2004) išryškėjo altruistinių ir komunikacinių emocijų vyravimas. Paaugliai daugiausia džiaugsmo patiria bendraudami su kitais žmonėmis, kuriuos gerbia, myli, kai jaučia tarpusavio supratimą ir sulaukia iš jų pagalbos, patarimo. Daug malonių akimirų paaugliams teikia hedonistiniai, altruistiniai bei praktiniai išgyvenimai, nors vieni jų kyla mėgaujantis skaniu maistu, nevaržoma aplinka, linksmybėmis, kiti – atsiradus galimybei padaryti gera kitiems ar sėkmingai užbaigti darbą, pasiekti gerų rezultatų. Išskirtinę vietą užima ir religiniai išgyvenimai. Tik šiuo atveju daugiausia paauglių jiems skiria žemiausią rangą. Estetiniai jausmai, išgyvenimai patenka į vidurį tiek išsidėstymu eilėje, tiek aukščiausių ir žemiausių rangų pasirinkimo artumu.

H.Šečkuvienės ir J.Abramauskienės (2004) atlikto paauglių muzikos mokymosi motyvacijos tyrimo statistinė rezultatų analizė parodė muzikos mokymosi motyvacijos veiksnių priklausomybę nuo lyties. Nustatyti reikšmingi skirtumai tarp mergaičių ir berniukų vertinant šiuos veiksnius: stropumą; interesą muzikos menui; įgytos muzikinės patirties naudingumą ateičiai; pasitenkinimą muzikos pamokomis; malonumą, patiriamą dainuojant, grojant, klausant muzikos, įdomių užduočių poveikį mokymosi kokybei, mokytojo asmenybę.

Muzikos mokyklų lankymas paauglių tarpe yra nepopuliariausia veikla (Jucevičiūtė, 2005). Tiriant paauglių prioritetus muzikos žanrų atžvilgiu, nustatyta, kad klasikinės pasaulio muzikos klausosi 25,4 %, o klasikinės lietuvių muzikos – tik 7,2 %. Iš viso 59,2 % moksleivių nurodė, kad klausosi tik vieno muzikos žanro – šiuolaikinės užsienio estrados; 36 % nurodė 2 muzikos žanrus. Įvairiapusišku muzikiniu skoniu žanrų atžvilgiu (3 ir 4 muzikos žanrai) įvardijo tik 2 asmenys iš 126 tiriamųjų. Tik vienas iš visų pasižymėjo aiškiais muzikiniais interesais susijusiais su jo ateities perspektyva. Klasikinės muzikos koncertuose dažnai lankosi tik 2,4 % paauglių, kartais – 16,7 %. Minėtame tyrime buvo bandoma moksleivių interesus susieti su požiūriu į muzikos pamoką. Didžiausią procentą (54 %) sudarė muzikos pamokoje nuobodžiaujantys arba užsiimantys kita, ne su pamoka susijusia veikla (pvz. SMS žinučių rašymu). Verti dėmesio ir tokie muzikos pamokos apibūdinimai kaip: „pamoka relaksui“, „pamoka iš kurios verta bėgti“. Šalia minėtų rezultatų, norisi atkreipti dėmesį į tyrimo nustatytą statistikai reikšmingą koreliaciją tarp susidomėjimo muzikos pamokoje ir muzikinių interesų bei dalyvavimo popamokinėje muzikinėje veikloje (ir atvirkščiai neigiamos koreliacijos tarp nuobodulio, abejingumo ir muzikinės popamokinės veiklos).

Daugelio muzikos pedagogų, teigimu (V.Matonis, Z.Rinkevičius, A.Piličiauskas, L.Navickienė, E.Balčytis, D.Strakšienė ir kt.) muzikos meno vertybių įsisavinimas muzikinėje veikloje – puiki dirva asmenybės dvasinėms savybėms ugdyti. Muzikos veiksmingumas (Šečkuvienė, 2004) slypi tame, kad jos turinys, suvokimas ir interpretavimas labai glaudžiai susiję su emocijomis, kurios atlieka svarbų vaidmenį tiek motyvacijos reguliavimo, tiek vertybių internalizavimo procese. Paaugliai, kaip, beje, visų amžiaus tarpsnių ugdytiniai, nepriklausomai nuo

jų individualių skirtumų, pasižymi bendra, esmine imlumo muzikai savybe: jie jautrūs muzikai, jie imlūs jos emociniam, estetiniam ir dvasiniam turiniui (Rinkevičius, 2005). Paauglio **emocinė-dvasinė** sfera glaudžiai siejasi su poreikiu bendrauti, perimti, suprasti bendraamžių interesus, gyvenimo būdą, mąstymą, kritiškus vertinimus suaugusiųjų atžvilgiu. Emocijų ir mąstymo pagrindu kilęs komunikavimo poreikis gali būti gerai tenkinamas tokiu muzikiniu ugdymu, kuriuo mokiniai turi galimybių emociškai ir intelektualiai patirti bendraamžių ir suaugusiųjų santykius, naujus ryškius jausmus, juos įprasminti, apibendrinti. Ugdant suinteresuotumą muzika, svarbiausias faktorius yra muziko suvokimo ugdymas.

Teigiamus išgyvenimus per muzikos pamokas gali patirti kiekvienas mokinys. Muzikos mokymosi motyvacijos palaikymas ir stiprinimas paauglystėje labai svarbus vaiko asmenybės brandai, nes „jei vaikui pavyksta įveikti krizę, kuri trikdo jo santykius su muzika, jis išsaugos savyje didelės aukštos kultūros atsargas visam gyvenimui“ (Sauriau, 1994).

1. 2. Mokytojo asmenybės svarba muzikos mokymosi motyvacijai

Ugdant meilę muzikai, formuojant estetinius moksleivių jausmus, didelę reikšmę įgyja muzikos pamokos, t.y. ta veikla, už kurią tiesiogiai atsakingas muzikos mokytojas. Siekiant, kad kiekvienas vaikas galėtų bendrauti su muzika, visapusiškai atskleisti muzikinius gabumus, lavinti muzikinius gebėjimus (Šečkuvienė, 2005), tenkinti saviraiškos poreikį, muzikos mokytojui tenka ypatingas vaidmuo. Mokytojas yra tas žmogus, nuo kurio priklauso, kaip bus organizuotas ugdymo procesas, kokie bus veiklos tikslai, kokie reikalavimai, pagaliau, kokia atmosfera vyraus klasėje, kokie susiklostys santykiai tarp jo ir to žmogaus, kuriam jis turi padėti atsiskleisti, t.y. ugdytinio.

Nors į ugdytinį orientuotas šiuolaikinis ugdymas akcentuoja vaiko savarankiškumą mokantis, tačiau, anot L.Jovaišos, „ugdytojo vaidmuo yra toks didelis, kad be jo negalima įsivaizduoti brandžios asmenybės tapimo“ (2001, p.60). Panašaus požiūrio laikosi ir Z.Rinkevičius, kuris nagrinėdamas muzikinio ugdymo problemas sako, kad „jokios techninės priemonės negali pakeisti dvasinės ugdomosios veiklos. Žmogiškumą ir dvasines vertybes žmoguje gali išugdyti tik žmogus“ (2005, p.60). „Patys tobuliausi mokymo metodai netenka vertės, jeigu virš jų nepakyla mokytojo asmenybė“ (Butkienė, Kepalaitė, 1996, p.39).

Tyrimų (Šečkuvienė, 2004) rezultatai rodo, kad net paauglystės laikotarpiu, kai vaikams ypač svarbu rodyti nepriklausomybę ir gebėjimą savarankiškai spręsti problemas, mokydamiesi muzikos tikisi mokytojo paramos ir yra pasirengę bendradarbiauti. Daugiau nei pusei (26,6 proc. pasisakė labai svarbu ir 38,7 proc. svarbu) tiriamųjų vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių muzikos mokymosi motyvaciją yra geras muzikos mokytojas.

Muzikos mokytojo, kaip vaiko muzikinės kultūros saviraiškos talkininko, funkcijos (pagal Rinkevičių, 2005, p.60) yra:

- padėti vaiko meninei muzikinei saviraiškai, ją provokuoti, nukreipti, skatinti;
- tirti vaiko muzikinės saviraiškos galimybes, jos turinį;
- demonstruoti meninės ir treniruojamosios veiklos pavyzdžius, pamokyti, patarti ir t.t.
- tikrinti ir vertinti vaiko muzikinės veiklos, jo elgesio vyksmą, pobūdį ir rezultatus;
- tirti ugdytinio muzikinio vystimosi motyvaciją;
- prognozuoti ugdytinio tolesnio muzikinio tobulėjimo raidą, numatyti jos programą.

Mokytojui, kaip ugdymo dalyviui, keliami atitinkami reikalavimai. Šie reikalavimai pirmiausia yra grindžiami pedagoginiu pašaukimu. L.Jovaiša pedagoginį pašaukimą apibūdina kaip „motyvacinių, potencialių ir charakteriologinių asmenybės bruožų derinį, įgalinantį rinktis ugdymo darbą, jausti pasitenkinimą savo veiklos rezultatais ir gyvenimo prasme“ (1994, p.47). Mokytojo pedagoginio pašaukimo gelmėje glūdi emocinis ir intelektualinis atlidumas vaikui, tikėjimas jo tobulėjimo galimybe ir noras jam padėti, bendrauti, bendradarbiauti. Muzikos mokytojas turi ne tik pats gyventi dvasinėmis, meno vertybėmis, bet, vadovaudamasis jomis, bendrauti su mokiniais.

Su mokytojo profesiniu pašaukimu glaudžiai siejasi jo pedagoginiai sugebėjimai, tokie kaip: diagnostiniai, komunikaciniai, kūrybiniai, organizaciniai, akademiniai. Muzikos mokytojui nepaprastai svarbūs yra ekspresiniai sugebėjimai: sugebėjimas perteikti meninių vertybių emocinį turinį, jį išgyventi, įteigti klasei, atskiram vaikui. Didžiulę reikšmę turi ir mokytojo kalbos, bendravimo kultūra, kuri taip pat neatsiejama nuo mokytojo estetiškos, kultūrinės brandos, nuo meilės vaikui ir dėstomam dalykui, jo humaniškam turiniui (Rinkevičius, 2005).

Siekdamas muzikinio ugdymo tikslo, muzikos mokytojas privalo turėti ir gerą profesinį pasirengimą, t.y. pasižymėti visapusiška muzikine kultūra. Tai meninis (muzikinis) intelektas, kurio pagrindą sudaro muzikinis mąstymas, muzikos atlikimo meninė kokybė, platus muzikinis akiratis, muzikos bei kitų menų išmanymas.

Remdamasis pedagoginio pašaukimo charakteristika, L.Jovaiša (1994) nurodo ugdytojo priedermes, kurios taikytinos ir muzikos pedagogui:

1. Pedagogas turi pasižymėti dvasingumu.
2. Pedagogas pasižymi rūpesčiu ugdytinio vertybėms.
3. Dėmesys individui, gebėjimas suprasti mokinį, jo poreikius, siekius, problemas.
4. Asmeniniu pavyzdžiu patvirtinti savo požiūrį, vertinimus žmoniškųjų ir meninių vertybių atžvilgiu.
5. Laikosi pedagoginės etikos

Muzikos mokytojo pedagoginis pašaukimas, pedagoginiai sugebėjimai, jo bendroji ir muzikinė kultūra, pedagoginių priedermių laikymasis – visa tai padeda pasiekti pedagoginį

meisteriškumą. J.Kievišas pažymi, kad jo esmė – tai gebėjimas „veikti vaiko brandos sąlygomis, transformuojant savo meninę sampratą jam aktualiomis veiklos formomis, turiniu, priemonėmis, ištisa pedagogine būtimi“ (1996, p.254). Kaip rodo tyrimai (Jucevičiūtė, 2005), santykiai su mokytoju turi didelės reikšmės tiek pamokos eigai, tiek mokinio savijautai mokykloje: formalūs ir blogi mokytojo ir mokinio santykiai yra viena iš priežasčių formuoti neigiamoms emocinėms būsenoms per muzikos pamokas ir yra susieti koreliaciniais ryšiais su vyresniųjų paauglių muzikiniais interesais bei su muzikos pamokų pasirinkimu 11-12 klasėse“ (p.144).

Muzikos suvokimas kaip ir visi pažintiniai procesai, formuojasi nevalingai. Lemiamą vaidmenį kūrinio turinio supratimui, įsigilinimui į jį, turi kryptinga (nukreipianti) pedagogo veikla. Kelias į muzikos pažinimą tik prasideda gabumais, bet jį grindžia daug ne mažiau svarbių aplinkybių, susijusių su pedagogo veikla, kurios misija – padėti atsiskleisti kiekvienam pagal gabumus ir poreikius (Umbrasienė, 2002; Juodaitytė, Gumuliauskienė, 2004). Sugebėjimai – tai tokios individo savybės arba jų „ansamblis“, kuris reikalingas atitinkamai veiklai. Tos savybės ontogenetiškai ugdomos veikla ir priklauso nuo išorinių sąlygų, t. y. vaiko sugebėjimams didžiulę reikšmę įgyja socialinės sąlygos ir auklėjimo ypatumai (Леонтьев, 1977).

Žmonijos sukauptas kultūrinės vertybės galima įsisąmoninti tik veikloje ir toji veikla turi būti joms adekvati, atkurti tos žmonių veiklos ypatumus, kuriais buvo siekiama rezultatų. Kultūros vertybės vaikui ar suaugusiam žmogui nėra paprasčiausiai pateiktos kūrinuose, o tarytum „užkoduotos“. Vaikas gali jas suvokti ir įsisąmoninti, paversti sugebėjimais, „savo individualumo organais“ tik sąveikaudamas su kitais žmonėmis ir jų padedamas, t.y. bendraudamas (Gaižutis, 1988, p.263). Ir čia pedagogo vaidmuo yra nepaprastai svarbus, organizuojant ir tobulinant veiklą taip, kad ji skatintų ir įtvirtintų sugebėjimus, skatintų kūrybingumą, padėtų formuoti muzikiniams poreikiams.

1. 3. Šeimos įtaka mokinio požiūriui į mokymąsi

Didelių estetinio ir meninio auklėjimo galimybių turi šeima. Ypatingas vaidmuo šeimai tenka ir formuojant teigiamas mokymosi nuostatas. Užtenka prisiminti kai kurių garsių žmonių pasakojimus apie vaikystę, apie šeimos narius, skatinusius meilę knygai, muzikai, skatinusius muzikinius interesus. H.Hessė rašė: „...užaugau ne su virtuozais ir ne koncertų salėse, o su namų muzika, ir gražiausia visada buvo ta, kur pats galėdavai dalyvauti“ (1991, p.230).

Tėvų, vyresniųjų šeimos narių vertybiniai sprendimai, nuomonė apie vieną ar kitą meninio gyvenimo reiškinių, net ir nebūdama teisinga, stipriai veikia jauną žmogų. „Šeimoje pripažįstamos vertybės, gyvenimos ypatumai lavina arba gniuždo estetinius vaiko jausmus, slopina arba tenkina estetinius asmens poreikius“ (Ozolaitė, 2006, p.14). Kaip teigia A.Gaižutis (1988, p.19), vaikų,

ypač paauglių ir aukštesniųjų klasių mokinių, estetinė orientacija labai priklauso nuo šeimos pobūdžio. Ji priklauso nuo šeimos homogeniškumo (heterogeniškumo), socialinės padėties, tėvų išsilavinimo, kultūrinių poreikių. Anot autoriaus, šeimoje, kur gerbiama knyga, domimasis menu, dalijamasi įspūdžiais, muzikuojama, daug greičiau pažadinami vaikų estetiški poreikiai. Tokiu būdu yra netiesiogiai skatinamas vaikų suvokimo ir mąstymo originalumas, saviraiškos, kūrybos poreikis, subtilus žmogiškas elgesys. Ir atvirkščiai, šeimose, kuriose vyrauja abejingumas kultūriniais poreikiams, miesčioniška aplinka, tėvų kultūrinio akiračio skurdumas, merkantilizmas, dorovinis nuopuolis ar vergavimas daiktams, vaikai auga kultūriniais „vargšais“. Kai kuriose šeimose muzika tiesiog nevertinama. Nevertinantys muzikos tėvai ar vyresnieji samprotauja maždaug taip: muzika nieko neduoda ir niekam netarnauja, ji tinka tik laisvalaikiui ir pramogoms. Vadinas, jeigu šeimoje nėra kultūrinių tradicijų – kartu su vaikais praleisti laisvalaikį, pasidalinti įspūdžiais perskaičius įdomią knygą, aptarti reikšmingus meninio, kultūrinio šalies, miesto gyvenimo reiškinius, jei šeimoje vyrauja neigiamas požiūris į menininkus, jei pasigirdus per radiją ar televiziją klasikinės muzikos garsams yra prašoma perjungti kanalą, jei kamerinės muzikos koncertų salės yra apytuštės, nes suaugę nemato reikalo gaišti laiko „nesąmonėms“ ar tiesiog skeptiškai linkę vertinti tokio pobūdžio veiklą, - jos neras atgarsio ir vaikų poreikių skalėje. Kaip rodo atliekami tyrimai (Barkauskaitė, 2004), asociali šeima, menkos finansinės galimybės (vaikai turi dirbti ir užsidirbti), tėvų „emigracija“ į užsienį, pagalbos iš aplinkinių (tiek iš draugų, tiek iš tėvų ar mokytojų) nebuvimas, konfliktai sąlygoja mokymosi motyvacijos mažėjimą. Labai stiprią muzikinių interesų priklausomybę nuo šeimos lūkesčių vaiko atžvilgiu, nuo visapusiško palaikymo patvirtina ir K.Marjoribanks, M.Mboya atlikto tyrimo rezultatai.

Kita vertus, neretai susiduriame su vartotojišku tėvų požiūriu, postuluojančiu tik išorinį susižavėjimą menu, t.y. įtvirtinančiu miesčioniškumą, perkant geriausias knygas, lankant garsiausius koncertus, teatrą, bet tai tik vaizduojamo inteligentiškumo vizitinė kortelė, nepaliečianti žmogaus esmės. Ir tuomet paauglio sąmonėje atsiranda terpė, kurioje yra sąlygos arba kritiškam tėvų dvideidiškumo vertinimui su iš to išplaukiančiomis pasekmėmis, arba vartotojiško požiūrio formavimuisi. Be abejo, tėvų tuščiagarbiškumas, noras neatsilikti nuo mados, noras, kad vaikas nesišlaistytų gatvėje ne vieną mažą žmogų „privertė“ padaryti muzikanto, kompozitoriaus karjerą. Bet taip pat negalime nuneigti pačios muzikos vaidmens, jos specifinio poveikio.

Dvasinės prigimties polinkiai nelengvai pažadinami. Be tėvų, mokytojų ir kitų žmonių pavyzdžio, vaikų estetinė ir teisinė nuovoka negali formotis iki prigimties duotų galių ribos (Pikūnas, 1990). Gana didelė dalis šių dienų jaunuolių neišauga iš vaiko lygio, o dalis suaugusiųjų gyvena paauglio motyvų ir aistrų sūkuryje (ten pat). Naujausi psichoneurologiniai tyrimai atskleidė (Velička, 2004), kad vaikystės muzikiniai įspūdžiai, kaip ir kiti mokymosi patyrimai, palieka žymę smegenų žievėje formuodami jos vidinę struktūrą. Ankstyvoji muzikinė patirtis (įgyta šeimoje) daro

akivaizdžią įtaką tolimesnei muzikinių gabumų raidai daro nepaprastai didelę įtaką vėlesniems muzikos suvokimo procesams.

Išsamiai muzikalumo, muzikinių gebėjimų problemas nagrinėjęs žymus rusų mokslininkas B.Teplovas (1985), remdamasis tyrimų medžiaga daro išvadą, kad yra tiesioginis ryšys tarp vaiko muzikinių poreikių, gebėjimų ir tėvų rūpesčio vaiko muzikiniu lavinimu, bei muzikinių įspūdžių gausos ir turiningumo. „Muzikų dinastijų fenomenas rodo ne gabumų paveldimumą, bet nepaprastai didelę muzikinės aplinkos įtaką muzikinių gabumų plėtotei“ (p. 9). Vaiko emocinei, psichologinei bei socialinei raidai namų muzikinė aplinka – galimybė klausytis įvairios muzikos, aktyvus dalyvavimas žaidžiant muzikinius žaidimus, galimybė pačiam muzikuoti - gali turėti lemiamos reikšmės. Šeimose ne tiek svarbu ar kas nors groja, kiek pati pažiūra į muziką, ypač akademinę.

Vaikai į muzikos mokyklas ateina skirtingai: vienus dar visai mažus atveda tėvai, kiti – ateina savo iniciatyva. Bet kaip ir kiekvienoje veikloje, taip ir čia, sunkumai neišvengiami. Todėl šeimos domėjimasis vaiko pasiekimais, pagalba tuomet, kai pritrūkstama noro ir jėgų atlaikyti didžiulį fizinį ir psichologinį krūvį, paskatinimai, asmeninis pavyzdys, teigiamas požiūris ir t.t. gali tapti nepaprastai didele paspirtimi vaiko muzikinių interesų puoselėjimo, muzikos mokymosi motyvacijos palaikymo, jo tobulėjimo kelyje. Nuo aplinkinių žmonių labai daug priklauso, kiek vaikas pajėgs realizuoti savo galimybes. Taigi tėvų, kaip tarpininko kultūrinės aplinkos ir besimokančiojo vaidmuo yra labai svarbus. „Neįmanoma sukurti talento, bet galima sukurti jį skatinančias sąlygas“ (Gaižutis, 1988, p.255).

Apibendrinami viso skyriaus mintis, galime teigti, kad visos muzikinės veiklos psichologinis pagrindas yra muzikos suvokimas. Kiekviename muzikos kūrinyje slypi tam tikra emocinė-estetinė informacija, kurią reikia gebėti perskaityti, suprasti, nes nuo to priklauso emociniai-estetiniai žmogaus, dalyvaujančio bendravime su muzikos kūriniumi, išgyvenimai. Iš to seka, kad muzikinį poveikį muzika gali daryti tik priklausomai nuo individualios muzikinės patirties, nuo muzikinio žodyno turtingumo, kuris formuojasi visos gyvenimiškos patirties, susijusios su muzika pagrindu, priklausomai nuo muzikinės kalbos žinojimo. Tokiu būdu muzikos suvokimas, kaip emocinis pažinimas, gali ne tik tenkinti žmogaus poreikius, bet turi įtakos ir poreikio klasikinei muzikai formavimuisi. Todėl galime sakyti, kad pagrindinis, esminis muzikos mokymosi motyvaciją sąlygojantis veiksnys yra muzikos suvokimas, susijęs su visa moksleivio muzikine patirtimi, bei individualiais gebėjimais. Jų elementariausias rodiklis yra gebėjimas reikštis muzikinėje veikloje.

Muzikos kalbos mokymesi didelis vaidmuo tenka mokytojui, organizuojančiam visą ugdymo procesą, bei šeimai: šeimos aplinka, požiūris, tikslai mokinio atžvilgiu. Šie trys komponentai, šeima, moksleivis (jo patirtis) ir ugdomoji veikla, mūsų manymu, yra tie pagrindiniai veiksniai, kurie gali turėti įtakos paauglio muzikos mokymosi motyvacijai.

II. PAAUGLIŲ, BESIMOKANČIŲ MUZIKOS (MENO) MOKYKLOSE, MUZIKOS MOKYMOŠI MOTYVACIJOS TYRIMAS

2. 1. Tyrimo metodologija

2. 1. 1. Tyrimo metodai ir organizavimas

Tyrimo metodologija grindžiama humanistine psichologija ir pedagogika, kurios pabrėžia žmogaus vientisumo bei visybiškumo idėją, akcentuoja saviraiškos ir saviugdų poreikių tenkinimo būtinybę. Saviraiškos poreikiai, kurie susiję su asmenybės sklaida ir plėtote bei individualybės atsisklaidimu yra esminiai dvasinio žmogaus augimo veiksniai. Individualizuotas mokymas, kurį propaguoja humanistinio ugdymo atstovai, būtent ir sudaro sąlygas individualių moksleivių poreikių tenkinimui muzikos, meno srityje (B.Bitinas, 2000; A.Maslow, 2006).

Tyrimo pobūdis – ugdymo diagnostinis tyrimas. Siekiamas rezultatas – apibūdinti muzikos mokymosi motyvacijos raišką, jos kaip tam tikros sistemos struktūrinius ryšius (Bitinas, 2006, 91).

Tyrimo metodai:

Teoriniai. Tam, kad būtų sudarytas tyrimo teorinis pagrindas, suformuluoti ir pagrįsti teoriškai esminiai muzikos mokymosi motyvaciją įtakojantys veiksniai buvo atliekama mokslinės literatūros analizė. Šis metodas taikytas ir aptariant gautus duomenis.

Empiriniai. Duomenų rinkimui buvo atlikta anketinė moksleivių apklausa. Anketą naudojant kaip tyrimo instrumentą, buvo siekta išsiaiškinti pagrindinius muzikos mokyklų moksleivių mokymosi motyvus bei pagrįsti (arba paneigti) iškeltas hipotezes.

Statistiniai. Tyrimo metu gautų duomenų apdorojimui buvo panaudota ne tik aprašomoji statistika, bet ir statistinės duomenų analizės metodai: taikyta kompiuterinė SPSS (*Statistical for Social Science*) programa. Siekiant palyginti mokinių muzikos mokymosi motyvus skirtingose grupėse ir nustatyti, ar požymis pagal kurį sudarytos grupės turi įtakos muzikos mokymosi motyvacijai buvo taikomas neparаметrinis Chi² kriterijus. Statistiniai sprendimai priimti remiantis p reikšme ($p < 0,05$). Pasirinktas reikšmingumo lygmuo yra $\alpha = 0,05$. Jei $p < \alpha$, nulinė hipotezė H_0 atmetama (požymiai statistiškai priklausomi), jei $p \geq \alpha$, tai hipotezės H_0 neatmetame; čia p – stebimas reikšmingumo lygmuo. Nustatant ar kintamųjų reikšmių skirstiniai yra normalieji taikytas Kolmogorovo-Smirnovo testas. Statistinio ryšio stiprumo ryšiui tarp nominalinės skalės kintamųjų vertinimui pasirinktas Kramerio V koeficientas.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo muzikos (meno) mokyklose besimokantys paaugliai. Imtis buvo sudaryta atsitiktinės sluoksninės imties pagrindu. Ji sudaryta keliomis pakopomis. Iš pradžių buvo apsibrėžta, kad imtį turi sudaryti Šiaulių krašto atstovai. Tada buvo pasirinktos 4 muzikos (meno) mokyklos, atstovaujančios miesto, rajono centro ir miestelio moksleivius ir jose atliekama apklausa. Imties kvotos sudaromos taip, kad daugiau ar mažiau proporcingai būtų atstovaujami miesto (Šiaulių) ir miestelių (Kelmė, Venta, Gruzdziai ir Kairiai) moksleiviai. Kiekvienos kvotos elementai buvo parenkami atsitiktinai, t.y. grupės sudarytos natūraliai, joms būdinga ugdytinių įvairovė (Čekanavičius, 2000, p.157). Kiti esminiai parametrai – muzikos mokymosi trukmė, muzikinė veikla, mokymosi pažangumas ir kiti demografiniai duomenys – kvotoje palikti neapibrėžti, nes, atsitiktinai sudarydami imtį, kiekvienoje iš pasirinktų mokyklų, užtikrinome šių parametru reprezentatyvumą.

Imties kokybę nusako jos patikimumas ir reprezentatyvumas. Imties patikimumą nusako stebėjimo vienetų skaičius. Remiantis B.Bitinu (2006), edukologiniuose tyrimuose patikimos imties tūris nėra griežtai apibrėžiamas. Taigi galime teigti, kad šio atliekamo tyrimo imtis yra patikima, o, atsižvelgiant į jos atsitiktinę atranką ir reprezentatyvi.

Tyrimo metu apklausti 264 respondentai: Šiaulių 1-os muzikos mokyklos (176), Kelmės meno mokyklos (46), Ventos muzikos mokyklos (20) ir Kuršėnų (Gruzdzių ir Kairių filialai) meno mokyklos (22) moksleiviai. Jų pasiskirstymas atsispindi tyrimo imties charakteristikoje (žr. 3.1.).

Bendradarbiauta su mokyklose dirbančiais mokytojais. Laikytasi tyrimo etikos reikalavimų (anonimiškumas). Tiriamieji apklausoje dalyvavo savanoriškai.

Tyrimo etapai.

- I. Mokslinės literatūros analizė.
- II. Tyrimo instrumento (anketos) parengimas.
- III. Muzikos (meno) mokyklų moksleivių apklausa.
- IV. Anketos duomenų analizė.
- V. Išvadų formulavimas ir rekomendacijų rengimas.

Visi apklausos duomenys suskirstyti į dvi grupes, nominalinius (demografiniai kintamieji) ir kokybinius (motyvai). Remiantis gautais tyrimo duomenimis padarytos išvados ir apibendrinimai.

2. 1. 2. Tyrimo instrumento pagrindimas

Tyrimo metu moksleiviai buvo prašomi užpildyti anketą (žr. 1 priedas). Moksleiviams pateiktos anketos paskirtis – gauti informaciją apie nagrinėjamą tyrimo objektą, t.y. atskleisti muzikos mokymosi motyvacijos veiksnius. Moksleiviams pateikta anketa buvo anoniminė.

Anketos teorinis pagrindas – mokslinės literatūros analizė, pateikta pirmame šio darbo skyriuje. Remiantis teoriniais teiginiais buvo atlikta muzikos mokymosi motyvacijos, kaip diagnozuojamo požymio, operacionalizacija (žr. 2 priedas) – „jo apibrėžimas kaip įmanomų stebėti ir vertinti veiklos operacijų visuma“ (Bitinas, 2006,214). Pagal gautą modelį sudaryti du blokai klausimų. Kiekvieną požymį atitinka vienas ar keli klausimai, kurie interpretuojami kaip požymio parametrai. Viso anketą sudaro trys struktūriniai dariniai:

1) instrukcija (atmintinė), kurioje trumpai apibudintas tyrimo tikslas, pabrėžtas apklausos anonimiškumas;

2) demografinių kintamųjų (10 klausimų) – veiksnų, blokas (muzikos mokymosi metų skaičius, savo muzikinės mokymosi veiklos įvertinimas, požiūris į muzikos pamokas, šeimos narių muzikavimas, muzikiniai interesai, muzikinė patirtis);

3) diagnostinių kintamųjų (teiginių) blokas, kurį sudaro 27 teiginiai – mokymosi paskatos (motyvai). Jie sudaro 11 grupių (žr. 1 lentelę) atitinkamai suskirstant juos į vidinius, išorinius motyvus bei emocijas. Emocijos sudaro atskirą grupę dėl prieštaringo jų vertinimo.

1 lentelė

Mokymosi paskatos (motyvai)

Paskatos (motyvai)		Teiginio numeris
Išoriniai	1. Šeimos įtaka	1, 2, 3
	2. Mokytojo įtaka	7, 9,15
	3. Vertinimo įtaka	10
	4. Bendraamžių įtaka	4,17, 20, 24
	5. Ugdomoji veikla	8, 21
Vidiniai	6. Saviraiškos poreikis	13, 25, 27
	7. Ateities perspektyva	5
	8. Pažinimo veiklos motyvai	14, 18
	9.Saviugdodos poreikis	11, 26
10.Teigiami emociniai išgyvenimai		12, 16, 19, 22, 23
11.Neigiamos stimuliacijos motyvai		6, 20

Tiriamieji kiekvieną paskatą įvertino teigiamais pagal reikšmingumą: labai daug lemia, nedaug lemia, visai nelemia, nežinau.

Jei anketuojant respondentas į klausimą neatsakė, nuliniam atsakymui buvo priskiriamas skalėje numatytas alternatyvos kodas „nežinau“ (Bitinas, 2006,143). Apdorojant duomenis matematinės statistikos metodais, šie atsakymai buvo eliminuoti, siekiant nominaline skale rinktus duomenis pertvarkyti į ranginius, kad nebūtų iškreipiama požymio charakteristika (Bitinas, 2006). „Pažymėtina, kad ugdytinių mokymosi ir pažinimo poreikių diagnozavimą kaip ugdymo proceso organizavimo pagrindą nurodo beveik visos šiuolaikinės koncepcijos“ (Bitinas, 2006, 208).

Anketoje naudojami uždaro tipo klausimai, kai reikia pasirinkti vieną iš kelių galimų variantų. Tokiu būdu pirmiausia buvo siekta išvengti subjektyvumo, antra – didesnis indikatorius patikimumas. Be to, taip surinktus duomenis lengviau kiekybiškai apdoroti, juo lyginti, gretinti (Kardelis, 2005). Išimtį dalinai sudaro 7 klausimas. Tačiau kadangi atsakymai į šį klausimą buvo koduojami dichotominės skalės pagrindu, laikome, kad klausimas iš esmės yra uždaro tipo. Pateiktas ir vienas kombinuoto tipo klausimas (8), kuriame respondentui suteikiama galimybė pateikti savo atsakymo variantą.

Siekiant išvengti pašalinių žmonių įtakos (Kardelis, 2005), apklausa vyko mažomis grupėmis arba apklausiant individualiai, dalyvaujant tyrėjui, arba instruktuojam mokytojui. Kadangi anketos buvo pildomos dalyvaujant stebėtojų, o ne dalinant į namus, nebuvo negrįžusių anketų. Tiesa, viena anketa buvo užpildyta nekreipščiai, todėl buvo neįtraukta į tyrimą.

Tyrimo instrumentas, kurį siekiama taikyti tyrime, turi tenkinti pagrindinius reikalavimus. Visų diagnostinių priemonių pagrindas – jų valdumas ir patikimumas. Validumas - tai jo tinkamumas; reiškia, kad matuojama būtent tai, kas norima matuoti (Kardelis, 2005, p.92). Patikimu laikomas diagnozavimo būdas, kuris panaudotas pakartotinai arba kelių nepriklausomų specialistų taikytas duoda beveik tapatų rezultatą. Patikimumą apsprendžia ir respondentų atsakymų patikimumas. Kadangi validumą tam tikra prasme apibūdina anketos teorinis pagrindas, sudaryta motyvų skalė, be to siekiant kuo geriau parengti anketą, buvo atliktas ir pilotinis tyrimas (prašoma būsiamiems respondentams atstovaujančius asmenis atsakyti į klausimus, informuojant apie kilusius neaiškumus, abejones, sunkumus), po kurio anketa buvo koreguojama, manome, kad tyrimo instrumentas (anketa) yra validus ir patikimas.

2. 2. Tyrimo imties charakteristika

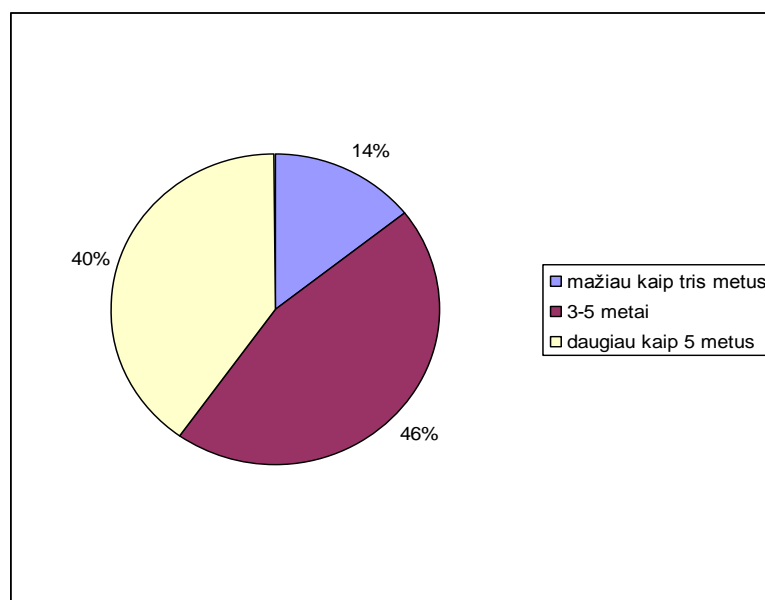
Tyrime dalyvavo Šiaulių 1-os muzikos mokyklos (176 respondentai), Kuršėnų meno mokyklos (Gruzdžių ir Kairių filialai) (22 respondentai), Ventos muzikos mokyklos (20 respondentų) ir Kelmės meno mokyklos (46 respondentai) moksleiviai. Tiriamųjų pasiskirstymą pagal mokyklas galima matyti 2 lentelėje. Viso apklausti 264 respondentai.

2 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal mokyklas (N=264)

Mokykla	Absolютieji dažniai	Procentai
Šiaulių 1-oji muzikos mokykla	176	66.7
Kuršėnų meno mokykla	22	8.3
Kelmės meno mokykla	46	17.4
Ventos muzikos mokykla	20	7.6
Viso	264	100.0

Remiantis prielaida, kad muzikos suvokimas, kuriuo paremta visa muzikinė veikla nepriklauso nuo konkretaus amžiaus, paaugliai nebuvo skirtyti pagal amžiaus grupes į jaunesnius ir vyresnius. Tačiau jie buvo suskirstyti pagal muzikinę patirtį, t.y. atsižvelgiant į tai, kiek metų mokosi muzikos mokykloje. Pagal šį požymį respondentai pasiskirstė sekančiai (žr. 1 pav.).

1 pav. Duomenų pasiskirstymas pagal mokymosi muzikos (meno) mokykloje trukmę (N=264)

Buvo manoma, kad muzikos mokymosi motyvacijai turi įtakos mokinio gabumai, kurių pagrindinis kriterijus yra lengvai ir sėkmingai atliekamos užduotys, gebėjimas reikštis muzikinėje veikloje, todėl penktuoju anketos klausimu norėta išsiaiškinti, kaip respondentams sekasi mokytis muzikos mokykloje. Atsakymai suskirstyti į tris grupes. Šios trys gradacijos atitinka mokymosi pažangumo lygius: aukštą, vidutinį ir žemą. Kaip matosi pateiktoje lentelėje (žr. 3 lentelę), didesnę dalį tiriamųjų sudaro tie moksleiviai, kurie muzikos mokymosi veiklą įvertina kaip vidutiniškai besisekančią. Tai reiškia, kad muzikos mokyklos kontingentą sudaro mokiniai, turintys vidutinius gabumus. Žinoma, negalima nuneigti ir to, kad trečdalis besimokančių muzikos (meno) mokyklose yra gabūs muzikai.

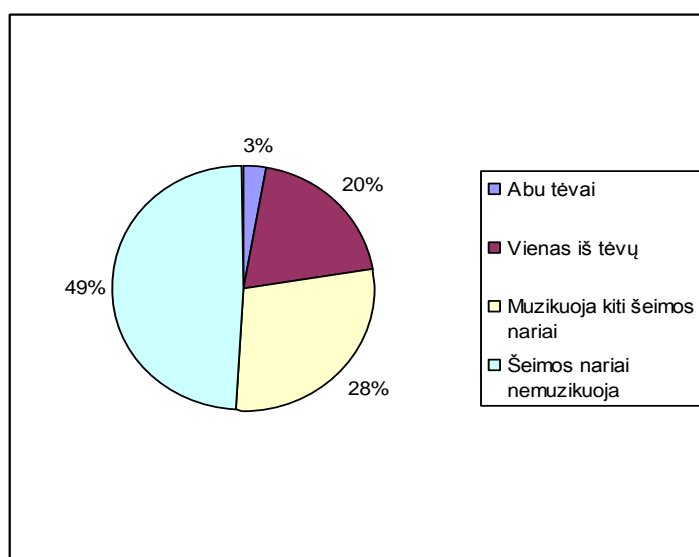
3 lentelė

Duomenų pasiskirstymas pagal mokymosi pažangumą (N=264)

Mokymosi pažangumo lygiai	Absoliutieji dažniai	Procentai
Aukštas	97	36.9
Vidutinis	158	60,1
Žemas	8	3.0

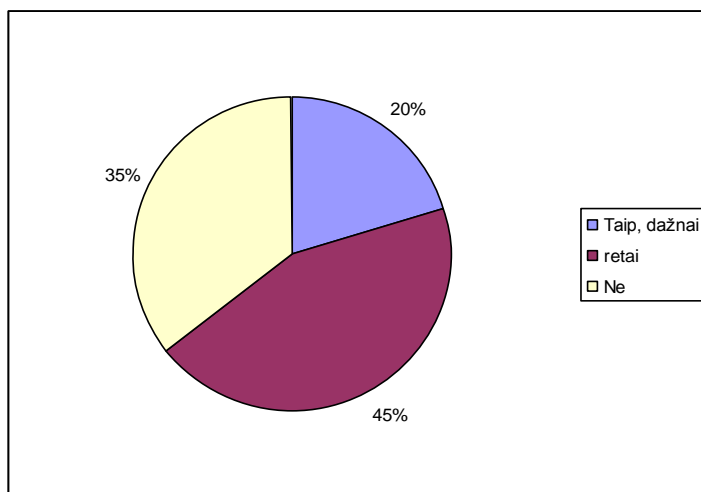
Į klausimą apie tai, koks pažymys laikomas blogu, atsakė 261 respondentas. Paskaičiavus Modą (populiariausi atsakymai) nustatyta (žr. 3 priedas), kad daugumai tyrime dalyvavusių moksleivių šešetas jau yra blogas pažymys.

Kitas svarbus veiksnys, charakterizuojantis tiriamąją imtį ir potencialiai galintis turėti reikšmės muzikos mokymosi motyvacijai yra susijęs su tėvų (ar kitų šeimos narių) muzikavimu. Atsakymai buvo suskirstyti į keturias kategorijas (žr. 2 pav.):

2 pav. Duomenų pasiskirstymas pagal šeimos muzikinę veiklą (N=264)

Teorinė tyrimo analizė sąlygojo prielaidą, kad esminis veiksnys, susijęs su muzikos mokymosi motyvacija yra muzikinė patirtis. Ji tampriai siejasi su muzikinės kalbos žinojimu, supratimu, muzikine aplinka. Muzikos klausymasis, garsinė aplinka, kitaip tariant, įsitraukimas į „tam tikros kultūros, epochos muzikinę kalbą“ (Katkus, 2006, 30) yra pagrindinis meninių emocijų šaltinis. Meno kūrinio poveikis ir atitinkamai teigiamų emocijų, teigiamo požiūrio, poreikio formavimasis yra būtent sąlygojamas muzikos kalbos. Dėl tos priežasties respondentams buvo užduoti klausimai, susiję su klasikinės muzikos klausymusi: tiek jų pačių (3 pav.), tiek ir jų šeimos narių (4 lentelė).

3 pav. Duomenų pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą „Ar ne pamokos metu (laisvalaikiu) klausaisi klasikinės muzikos?“ (N=264)

4 lentelė

Duomenų pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą „Galbūt kas nors klausosi tokios muzikos tavo namuose?“ (N=264)

Atsakymai	Absolютieji dažniai	Procentai
Taip	111	42,0
Ne	135	51,2
Neatsakė	18	6,8
Viso	264	100,0

Kai kurie respondentai į klausimą neatsakė. Neatsakiusius galima traktuoti kaip tokius, kurie iš esmės nežino apie kitų šeimos narių pomėgius, arba tiesiog negirdi klasikinės muzikos skambant namuose. Vadinasi tokius atsakymus galima traktuoti kaip neigiamus. Taigi net pusės respondentų šeimose klasikinės muzikos klausymui visai neskiriama laiko. Tam tikra prasme tai atspindi šeimos pozicijas klasikinės muzikos atžvilgiu, kurios, kaip matome, yra jeigu ne neigiamos tai bent jau neutralios, bet ne skatinančios. Juolab, turint omenyje respondentų amžiaus tarpsniui būdingą požiūrį į suaugusiųjų veiklą ir jų kritišką požiūrį į aplinką ir pavyzdžio savajam „aš“ paieškas.

Kitas, nemažiau svarbus, veiksnys, susijęs su muzikine patirtimi yra taip vadinamas muzikinis (intonacinis) žodynas, kuris formuojasi komunikacinės, kalbos, judesių, sensorinės vaiko patirties, susijusios su muzika, pagrindu. Taigi mokiniams buvo užduotas klausimas, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti, ar mokinys užsiima kita, su muzika susijusia veikla, tarkime, lanko muzikos būrelį, šoka ar pan. Šiuo atžvilgiu respondentai pasiskirstė sekančiai (žr. 5 lentelė):

5 lentelė

Duomenų pasiskirstymas pagal užsiėmimą kita, su muzika susijusia veikla (N=264)

Tiriamųjų atsakymai	Absolūtieji dažniai	Procentai
Taip	139	52,7
Ne	125	47,3
Viso	264	100,0

Kaip matome iš tyrimo duomenų, respondentai pasiskirstė daugmaž tolygiai. Tai, mūsų manymu, gali būti aiškinama dvejopai. Pirmiausia gali būti taip, kad moksleivis yra tiek pasinėręs į veiklą muzikos mokykloje, skiria jai tiek daug dėmesio, kad kitiems dalykams tiesiog nelieka nei laiko nei noro. Žvelgiant kitu aspektu, šie rezultatai patvirtina V.Jucevičiūtės (2005) atliktų tyrimų rezultatus ir nustatytą statistiškai reikšmingą koreliaciją tarp moksleivių susidomėjimo muzikos pamokomis ir muzikinių interesų bei dalyvavimo popamokinėje veikloje.

Siekiant nustatyti motyvacijos lygį apskritai ir remiantis teiginiu, kad motyvacijos turinį apsprendžia tai, patinka mokytis ar nepatinka, anketoje buvo pateikti atitinkami klausimai. Atsakymai į juos atsispindi 6 ir 7 lentelėse

6 lentelė

Duomenų pasiskirstymas pagal muzikos mokymosi patrauklumą (N=264)

Tiriamųjų atsakymų pobūdis	Absolūtieji dažniai	Procentai
Patinka	202	76,5
Nelabai	54	20,5
Nepatinka	8	3,0
Viso	264	100

Respondentams buvo pateiktas klausimas, tiesiogiai atspindintis bendrą muzikos mokymosi motyvacijos lygį. Arba, kitaip tariant, nuostatą į norą mokytis muzikos. Šio klausimo esmė yra apibendrinto pobūdžio, ir atsakymai sudaro prielaidą manyti, ar mokiniams patinka muzika apskritai.

7 lentelė

Duomenų pasiskirstymas pagal noro mokytis muzikos raišką (N=264)

Klausimas moksleiviams: Jei tau leistų rinktis ar eiti į muzikos pamokas, Tu		
Atsakymų turinys	Absolūtieji Dažniai	Procentai
Vis tiek eitum su dideliu noru	157	59,7
Eitum, bet tik dėl kokios nors priežasties	76	28,9
Su malonumu neitum ir pasirinktum kitaip praleisti laiką	30	11,4

Žvelgdami į dažnius galime pastebėti, kad dauguma moksleivių pakankamai motyvuoti. Jų motyvacijos lygis yra ganėtinai aukštas. Jiems mokytis patinka ir nepriklausomai nuo išorinių aplinkybių, jie vis tiek rinkęsi muzikinę veiklą. Kita vertus tai rodo, kad šių moksleivių yra stipri vidinė motyvacija. Džiugu, kad tik nedidelei dalei moksleivių muzikinė veikla siejasi su išorine prievarta. Tai tie moksleiviai, kuriems tokia veikla nepriimtina ir jie mielai pakeistų ją kitokio pobūdžio užsiėmimais.

2. 3. Tyrimo rezultatai ir jų analizė

2. 3. 1. Muzikos mokymosi motyvų raiška

Lentelėje pateikti rezultatai atskleidžia vyraujančius moksleivių muzikos mokymosi motyvus, kurie išaiškėjo pagal jų atsakymus į anketoje pateiktą 11 klausimą. Moksleiviai turėjo pažymėti, kas lemia jų muzikos mokymąsi, muzikos mokyklos lankymą. Mokymosi paskatas, t.y. lentelėje pateiktus teiginius respondentai turėjo įvertinti pagal svarbą: daug lemia, nedaug lemia ar visai nelemia arba nežinau. Jei mokinys pažymėjo, kad jis nežino, kiek pateiktas veiksnys turi įtakos jo muzikos mokymuisi, toks jo atsakymas neįtrauktas į tyrimą.

8 lentelė

Paskatos	Daug lemia	Nedaug lemia	Visai nelemia
1. Tėvai nori, kad mokyčiaus muzikos	52,4%	37,0%	10,6%
2. Tėvų paskatinimai ir dovanos	20,5%	30,5%	49,0%
3. Tėvai domisi mano pasiekimais	59,6%	29,8%	10,6%
4. Muzikos mokosi mano draugai	26,7%	36,3%	37,1%
5. Noriu būti muzikantu ateityje	48,3%	26,9%	24,9%
6. Bijau bausmės už blogus pažymius	18,9%	19,8%	61,3%
7. Man patinka muzikos mokytojas (-a)	67,5%	19,0%	13,5%
8. Įdomios muzikos pamokos	65,8%	24,9%	9,3%
9. Malonu sulaukti mokytojo pagyrimo	72,8%	23,3%	3,9%
10. Noriu gauti gerus pažymius	75,0%	18,4%	6,6%
11. Noriu būti išsilavinusiu muzikos srityje	73,6%	21,3%	5,1%
12. Man patinka pačiam groti (dainuoti)	77,9%	18,2%	4,0%
13. Galimybė išreikšti save	62,7%	26,9%	10,4%
14. Noriu suprasti muziką	66,1%	24,5%	9,4%
15. Noriu patikti mokytojui (-ui)	32,8%	37,0%	30,3%
16. Jaučiu malonumą klausydamas muzikos	68,1%	22,4%	9,4%
17. Noriu patikti draugams	20,9%	29,7%	49,4%
18. Noriu daugiau sužinoti apie kompozitorius: jų asmenybę, kūrybą	32,4%	38,7%	29,0%
19. Malonu gerai atlikti užduotis	68,4%	23,4%	8,2%
20. Gėda eiti nesimokius	56,9%	27,6%	15,5%
21. Įdomios, vaizduotės ir kūrybiškumo reikalaujančios užduotys	47,9%	38,9%	13,2%
22. Muzikos pamokose linksma	55,8%	33,1%	11,2%
23. Po sėkmingo koncerto išgyvenu pakilumo jausmą	57,8%	30,8%	11,4%
24. Noriu lygiuotis į geriau besimokančius klasės draugus	47,1%	30,2%	22,7%
25. Man patinka koncertuoti, dalyvauti įvairiuose renginiuose	66,0%	25,7%	8,3%
26. Noriu tobulinti savo sugebėjimus	81,3%	14,8%	3,9%
27. Man patinka kurti muziką	45,1%	30,5%	24,3%

Lentelėje pateikti procentiniai atsakymų dažniai, kurie atspindi tam tikras paauglių muzikos mokymosi motyvacijos tendencijas.

Kaip rodo gauti rezultatai, muzikos (meno) mokyklų moksleivių tarpe vyrauja saviugdos (26 teiginys - 81%; 11 teiginys – 73%) ir saviraiškos poreikiai (13 teiginys - 62%; 25 teiginys 66%). Didelę įtaką turi emociniai išgyvenimai. Tai rodo didelis procentas atsakymų į su jomis susijusius teiginius: „man patinka pačiam groti“ (12 teiginys - 77,9%), „po sėkmingo koncerto išgyvenu pakilumo jausmą“(23 teiginys - 57,8%),. Emociniai išgyvenimai siejasi ir su mokytoju. Tai rodo didelis (9 teiginys - 72%) procentas atsakiusiųjų į teiginį „malonu sulaukti mokytojo pagyrimo“. Galima sakyti, kad muzikinės veiklos procese mokytojas, apskritai, atlieka labai didelį vaidmenį. Pirmiausia mokytojas svarbus tuo, kad tai yra asmuo, vertinantis mokinio pastangas ir pasiekimus. Šalia to aiškiai matoma ir teigiamo pastiprinimo (Gage, Berliner, 1994) svarba. Mokytojas vaidina svarbų vaidmenį ir kaip autoritetas (7 teiginys – 67,5%). Daugelis mokinių tiesiog bendravimą su mokytoju, požiūrį į jį kaip į asmenybę vertina kaip vieną svarbiausių motyvų. Muzikinėje veikloje mokytojas yra tas žmogus, su kuriuo susiliečia patys subtiliausi vaiko išgyvenimai, susiję su muzikinėmis emocijomis. Kita vertus, paauglystės amžiuje, tą patvirtina ir kitų tyrimų duomenys (Martišauskienė, 2004), labai aiškus yra komunikacinių emocijų vyravimas. Paaugliai daugiausia džiaugsmo patiria bendraudami su kitais žmonėmis, kuriuos gerbia, myli, kai jaučia tarpusavio supratimą ir sulaukia iš jų pagalbos ir pritarimo. Galima manyti, kad su tuo susijęs ir gėdos eiti nesimokius jausmas (20 teiginys – 56,9%).

Dar vienas būdingas visiems paaugliams bruožas, akivaizdžiai atsispindintis ir pateiktuose rezultatuose - gerų rezultatų siekis. Tai rodo noras gauti gerus pažymius (11 teiginys - 75%) bei noras gerai atlikti užduotis „malonu gerai atlikti užduotis“(19 teiginys - 68,4%). Be abejo, kai poreikis patenkinamas, tai sukelia teigiamus emocinius išgyvenimus.

Tenka pripažinti, kad paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose, tarpe vyrauja vidiniai motyvai, juolab, kad išoriniai, tokie kaip „tėvų paskatinimai ir dovanos“(49%), blogo įvertinimo baimė (6 teiginys – 61,3%), ne vaidina beveik jokios reikšmės. Įvairiai galime traktuoti socialinio pripažinimo motyvų pasiskirstymą, t.y. teiginius, susijusius su bendraamžių įtaka. Tiek 4, tiek 17 teiginių pasirinkimas ir beveik tolygus duomenų tarp visų gradacijų pasiskirstymas rodo, kad socialinė motyvacija yra reikšminga, bet ne lemianti. Noras patikti draugams gali būti siejamas tiek su noru išsiskirti, noru būti kitokiu, paauglystėje būdingu „socialiniu vertingumu“; lygiai kaip jis gali būti siejamas ir su noru prisitaikyti prie kitų, būti tokiu, kaip kiti („muzikos mokosi mano draugai“).

Žvelgiant į pateiktus duomenis norisi atkreipti dėmesį į dar vieną teiginį, susijusį su muzika kaip pažinimo objektu. Tai noras ją suprasti (14 teiginys – 66,1%). Būtent į šį poreikį pedagogai per mažai atkreipia dėmesį ugdymo procese, užsiimdami įgūdžių lavinimu, kaip teigia

A.Piličiauskas (1998), ir nemokydami suprasti muzikos kaip kalbos. Tai rodo žemas procentas (18,7%) noro daugiau sužinoti apie kompozitorius (18 teiginys), kas tampriai susiję su muzikos pažinimu kaip tam tikra sistema.

Taigi, apibendrinami išdėstytas mintis, galime teigti, kad paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose, muzikos mokymosi motyvacijoje vyrauja vidiniai motyvai, sąlygojami saviraiškos, saviugdos ir emocinių poreikių tenkinimo.

Nustačius empirinį faktą, kuris yra svarbiausias ugdymo mokslinio pažinimo elementas ir kuris šiuo atveju buvo išreikštas požymio (muzikos mokymosi motyvų) dažniais, būtina atskleisti ir požymio ryšių struktūrą (Bitinas, 2006). Tai rodo tam tikros sąsajos su požymį įtakančiais veiksniais.

Tyrimo duomenų analizė atskleidė tam tikrą muzikos mokymosi motyvacijos priklausomybę nuo šeimos muzikinės aplinkos (muzikavimo, muzikos klausymosi), bei moksleivio užsiėmimo kita, su muzika susijusia veikla. Šiuos rezultatus galime matyti Chi kvadrato kriterijaus rezultatų lentelėje (žr. 5 priedas), kurioje atsispindi muzikos motyvacijos priklausomybė nuo tėvų ar kitų šeimos narių muzikavimo, moksleivio užsiėmimų kita, su muzika susijusia veikla, bei kitų šeimos narių muzikinių interesų (kitų šeimos narių klasikinės muzikos klausymasis namuose).

Tėvų ir kitų šeimos narių muzikavimas, kaip matome, įtakoja tik išorinius motyvus. Tai susiję su paskatinimais ir dovanomis (2 teiginys - $\chi^2=7,041$; $df=2$; $p=0,030<0,05$) bei tėvų domėjimusi vaiko pasiekimais (3 teiginys - $\chi^2=7,979$; $df=2$; $p=0,019<0,05$).

Paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose, motyvai priklauso ir nuo **muzikinės šeimos aplinkos**. Šeimos narių klasikinės muzikos klausymasis namuose skatina norą būti muzikantu ateityje (5 teiginys - $\chi^2=12,026$; $df=2$; $p=0,002<0,05$); tai yra susiję ir su teigiamais emociniais išgyvenimais muzikos pamokose. Mokiniais, kurių šeimoje vyrauja teigiamas požiūris į klasikinę muziką (jeigu jos klausomasi, vadinasi, galima daryti prielaidą, kad būtent taip ir yra), muzikos pamokose yra įdomu (21 teiginys - $\chi^2=7,357$; $df=2$; $p=0,025<0,05$), jiems patinka groti (12 teiginys - $\chi^2=8,910$; $df=2$; $p=0,012<0,05$) ir netgi kurti (27 teiginys - $\chi^2=12,916$; $df=2$; $p=0,002<0,05$). Emocinių komponentų vyravimas rodo ir tam tikrą muzikalumo lygmenį (B.Teplovas, 2002). Toks teiginys patvirtina ir mokslinius teiginius apie muzikinių gabumų įgimtumą, kaip sąlygą tolesnei muzikinių gabumų plėtotei. Muzikiniai gabumai labai daug priklauso nuo aplinkos, kurioje gyvenama ir augama „muzikalumo“. Taigi, jeigu namuose skamba klasikinė muzika ir žmogus (šiuo atveju, paauglys), ją dažnai girdi, net ir nesąmoningai kaupiasi jo ta muzikinės patirties dalis, kuri susijusi su muzikiniu žodynu. Taigi, atitinkamai didėja ir muzikos emocinis poveikis, ir poreikis klasiškai muzikai. Vėlgį, galima prisiminti R.Woody, K.Burns (Journal of Research in Music Education) tyrimo rezultatus, kuriuose labai aiškiai matomas tokio patyrimo ryšys su požiūriu į klasikinę muziką, su muzikinio skonio formavimusi. Tai patvirtina ir

A.Gaižučio (1988) mintį, kad šeimose, kuriose domimasi menu, muzikuojama, daug greičiau yra pažadinami vaikų estetiniai, saviraiškos, kūrybos poreikiai.

Noras muzikuoti, išreikšti save per muzikines intonacijas, prisiskverbti ir už muzikos mokyklos ribų, paaugliai, turintys vidinį poreikį muzikai realizuoja save ir **kitoje, su muzika susijusioje veikloje**. Jiems tiesiog patinka groti ($\chi^2=7,718$; $df=2$; $p=0,021<0,05$).

Taigi, galime teigti, kad teigiamas mokinio emocinis santykis su klasikine muzika yra sąlygojamas visos paauglio muzikinės patirties. Tai ir namų muzikinė aplinka, ir įvairi muzikinė veikla, susijusi su emociniais išgyvenimais. Tačiau svarbiausi elementai šioje muzikinės patirties struktūroje yra muzikiniai gabumai ir individuali muzikos klausymosi patirtis. Šie komponentai, kaip atskiri muzikos mokymosi motyvaciją įtakojantys veiksniai yra plačiau aptariami tikrinant hipotezes.

2. 3. 2. Hipotezių tikrinimas

Hipotezių tikrinimo uždavinys: remiantis imties reikšmėmis priimti arba atmesti suformuluotą hipotezę (Leonavičienė, 2007).

Prieš tikrinant hipotezes buvo atliktas Kolmogorovo-Smirnovo testas, kuris parodo, ar galima laikyti, kad kintamųjų reikšmių skirstinys yra normalusis (žr. 4 priedas). Kadangi iš esmės visų kintamųjų, su kuriais bus atliekama statistinė analizė rit_men parametro p reikšmės yra mažesnės nei pasirinktas reikšmingumo lygmuo $\alpha=0,05$ skirstinių negalime laikyti normaliais.

Todėl hipotezių tikrinimui buvo naudojama neparametrinė statistika.

Pirmoji hipotezė teigia, kad paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose muzikos mokymosi motyvacija priklauso nuo muzikos mokymosi trukmės.

Hipotezės tikrinimui buvo sudaryta porinė dažnių lentelė (žr. 9 lentelė), kiekvieną moksleivių grupę lyginant su kiekvienu iš 27 muzikos mokymosi motyvaciją lemiančių paskatų (11 klausimas). Lentelėje pateikiamas visų trijų moksleivių grupių, sudarytų atitinkamai atsižvelgiant į mokymosi metų skaičių procentiniai dažniai (proc.) ir šių procentų skirtumo statistinis įvertinimas. Čia Pearson chi square (chi kvadrato) kriterijus tikrina statistinę hipotezę, kad porinės dažnių lentelės eilučių ir stulpelių kintamieji yra priklausomi, kitaip tariant, kad moksleivių paskatos (motyvai) priklauso nuo mokymosi metų skaičiaus.

Statistinės išvados padarytos atsižvelgiant į p (stebimas reikšmingumo lygmuo) reikšmę, kai pasirinktas statistinio reikšmingumo lygmuo $\alpha=0,05$. Tais atvejais, kai p reikšmė mažesnė už pasirinktąjį reikšmingumo lygmenį ($p<0,05$), sakome, kad kintamųjų pasiskirstymai skirtingose grupėse skiriasi.

Chi kvadrato kriterijaus rezultatai, tikrinant hipotezę apie muzikos motyvacijos priklausomybę nuo muzikos mokymosi trukmės

Teigi- nio Nr.	Mokymosi metų skaičius									χ^2
	1-3 metai			3-5 metai			Daugiau nei 5 metai			
	Daug lemia	Nedaug lemia	Visai nelemia	Daug lemia	Nedaug lemia	Visai nelemia	Daug lemia	Nedaug lemia	Visai nelemia	
1.	67,7	31,4	2,9	57,1	31,1	11,8	42,0	46,0	12,0	0,046
2.	28,1	21,9	50,0	24,3	34,2	41,4	13,5	29,2	57,3	0,093
3.	71,4	20,0	8,6	66,7	28,2	5,1	47,6	35,0	17,5	0,006
4.	35,5	32,3	32,3	27,0	40,5	32,4	23,5	32,7	43,9	0,355
5.	67,6	11,8	20,6	50,5	29,7	19,8	36,8	30,3	32,9	0,022
6.	22,2	19,4	58,3	26,1	24,3	49,5	9,4	14,6	76,0	0,003
7.	80,6	11,1	8,3	63,2	25,4	11,4	67,6	14,7	17,6	0,083
8.	78,4	18,9	2,7	63,2	26,5	10,3	64,1	25,2	10,7	0,440
9.	86,5	13,5	0	73,9	22,6	3,5	66,7	27,6	5,7	0,179
10.	89,2	5,4	5,4	77,8	17,9	4,3	66,7	23,5	9,8	0,049
11.	78,9	18,4	2,6	66,4	28,6	5,0	80,4	13,4	6,2	0,084
12.	91,9	8,1	0	78,1	19,3	2,6	72,5	20,6	6,9	0,094
13.	67,6	27,0	5,4	61,6	31,3	7,1	62,0	22,0	16,0	0,143
14.	79,4	17,6	2,9	61,1	30,1	8,8	67,3	20,4	12,2	0,163
15.	60,0	28,6	11,4	30,0	40,9	29,1	25,8	35,5	38,7	0,002
16.	75,7	18,9	5,4	64,1	24,8	11,1	70,0	21,0	9,0	0,694
17.	37,1	31,4	31,4	22,2	36,1	41,7	13,5	21,9	64,6	0,001
18.	40,0	45,7	14,3	31,5	37,0	31,5	30,5	37,9	31,6	0,360
19.	89,2	10,8	0	70,1	21,1	6,8	58,8	28,4	12,7	0,010
20.	70,6	23,5	5,9	55,9	29,7	14,4	53,2	26,6	20,2	0,262
21.	58,3	36,1	5,6	48,6	36,7	14,7	42,7	42,7	14,6	0,438
22.	62,9	31,4	5,7	55,1	33,6	11,2	54,0	33,0	13,0	0,799
23.	63,6	27,3	9,1	58,3	32,4	9,3	55,2	30,2	14,6	0,738
24.	64,9	13,5	21,6	43,4	34,0	22,6	44,4	32,3	23,2	0,134
25.	67,6	24,3	8,1	66,7	26,5	6,8	64,6	25,3	10,1	0,938
26.	91,9	5,4	2,7	77,8	18,8	3,4	81,6	13,6	4,9	0,318
27.	51,4	31,4	17,1	50,0	34,3	15,7	37,1	25,8	37,1	0,011

Lentelėje (žr. 9 lentelė) pateikti rezultatai atskleidžia muzikos mokymosi motyvaciją lemiančius veiksnius, skirtingose moksleivių grupėse (priklausomai nuo mokymosi trukmės), kurie išaiškėjo pagal jų atsakymus į anketoje pateiktą užduotį (moksleiviams reikėjo įvertinti, kiek jų muzikos mokymosi motyvacijai muzikos mokykloje turi pateiktos paskatos (motyvai): daug lemia, nedaug lemia ar visai nelemia). Jei moksleivis pažymėjo, kad jis nežino, kiek pateiktas veiksnys turi įtakos jo muzikos mokymuisi, toks jo atsakymas neįtrauktas į tyrimą (B.Bitinas, 2006).

Taigi iš pateiktų lentelėje rezultatų matome, kad skirtingą mokymosi metų skaičių besimokančių paauglių motyvai skiriasi – rasti devyni iš 27 galimų statistiškai reikšmingi skirtumai ($p < 0,05$), kurie rodo, kad esama skirtumų tarp mažesnę ir didesnę muzikinę patirtį turinčių moksleivių. Tyrimo rezultatai rodo, kad trumpiau besimokančių moksleivių grupei didesnę įtaką turi tėvai, jų norai (1 teiginys - $\chi^2 = 9,7$; $df = 4$; $p = 0,046 < 0,05$) ir domėjimasis vaiko pasiekimais (3 teiginys - $\chi^2 = 14,5$; $df = 4$; $p = 0,006 < 0,05$). Jie labiau bijo bausmės už blogus pažymius (6 teiginys - $\chi^2 = 16,3$; $df = 4$; $p = 0,003 < 0,05$), nori patikti mokytojui (15 teiginys - $\chi^2 = 17,1$; $df = 4$; $p = 0,002 < 0,05$), draugams (17 teiginys - $\chi^2 = 18,6$; $df = 4$; $p = 0,001 < 0,05$), gauti gerus pažymius (10 teiginys - $\chi^2 = 9,5$; $df = 4$; $p = 0,049 < 0,05$). Jiems malonu gerai atlikti užduotis (19 teiginys - $\chi^2 = 13,2$; $df = 4$; $p = 0,010 < 0,05$), kurti (27 teiginys - $\chi^2 = 13,1$; $df = 4$; $p = 0,011 < 0,05$). Galbūt keista, bet juos labiau nei ilgiau besimokančius paauglius motyvuoja ateities perspektyvos (5 teiginys - $\chi^2 = 11,4$; $df = 4$; $p = 0,022 < 0,05$). Tuo tarpu ilgiau besimokančių gerokai mažiau motyvuoja noras patikti draugams (17 teiginys - $\chi^2 = 18,6$; $df = 4$; $p = 0,001 < 0,05$) ir bausmės už blogus pažymius (6 teiginys - $\chi^2 = 16,301$; $df = 4$; $p = 0,003 < 0,05$). Šis ryšys tarp mokymosi metu trukmės ir noro patikti draugams yra labai statistiškai reikšmingas.

Tokie rezultatai rodo, kad muzikos mokymosi motyvacija su metais turi tendenciją mažėti, juolab, kad ją, kaip rodo procentinis dažnių pasiskirstymas, mažiau veikia ir išoriniai motyvai. Ir nors pradiniam tyrimo etape buvo manyta, kad mokymosi trukmė, kaip muzikinės patirties dalis turėtų veikti muzikos mokymosi motyvaciją teigiamai, stiprindama vidinius mokymosi motyvus, tačiau duomenų analizė rodo visiškai priešingą rezultatą – paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose, muzikos mokymosi motyvacija krinta. Galime spėti (ir tai galėtų būti ateities tyrimų objektas), kad tokias tendencijas sąlygoja pernelyg didelis atlikimo įgūdžių formavimo ir rezultatų siekio sureikšminimas muzikiniame lavinime. Ypatingai kalbant apie muzikos (meno) mokyklas. Pastarųjų tikslai persiduoda, matomai, ir mokiniams. Tai rodo stiprus statistiškai patikimas ($p < 0,05$) ryšys tarp mokymosi trukmės ir noro tobulinti savo sugebėjimus. Kartu tai patvirtina ir kitų tyrimų (Martišauskienė, 2004) išvadas, teigiančias, kad grožio vertybės patenka į paaugliams reikšmingų vertybių skalės pabaigą. Vadinas, iš tiesų, muzikos (meno) mokyklos nėra išimtis, kaip dažnai yra manoma. Taigi, remdamiesi tyrimo rezultatais, jų analize, galime teigti, kad paauglių mokymosi muzikos motyvacija priklauso nuo muzikos mokymosi trukmės.

Antroji hipotezė teigia, kad paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose, muzikos mokymosi motyvacija priklauso nuo muzikos mokymosi pažangumo.

Hipotezės tikrinimui buvo pasirinktas Kramerio V koeficientas, kuris naudojamas nominalinių kintamųjų ryšio stiprumui įvertinti.

Muzikos mokymosi motyvacijos turinį atspindi paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose atsakymai į klausimą, ką jie darytų, jei būtų leista rinktis, eiti į muzikos pamokas ar ne.

Šio ryšio stiprumo įvertinimas atsispindi 10 lentelėje.

10 lentelė

Muzikos mokymosi motyvacijos ir muzikos sėkmės statistinio ryšio įvertinimas Kramerio V koeficientu

Jei tau leistų rinktis ar eiti į muzikos pamokas, Tu	Kaip tau sekasi mokytis muzikos?			Viso	
	Atsakymai	Labai gerai	Vidutiniškai		Sunkiai
Vis tiek eitum su dideliu noru		71,1%	55,7%	0	9,7%
Eitum, bet tik dėl kokios nors priežasties		22,7%	31,6%	50,0%	28,9%
Su malonumu neitum ir pasirinktum kitaip praleisti laiką		6,2%	12,7%	50,0%	11,4%
Viso		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,297	,000
	Cramer's V	,210	,000

Kaip matome pateiktoje lentelėje, tarp mokymosi motyvacijos ir sėkmės mokantis yra stiprus statistiškai labai reikšmingas ryšys ($p < 0,001$), kuris rodo, kad matuojami požymiai yra priklausomi.

Taigi, galime teigti, kad paauglių mokymosi muzikos motyvacija priklauso nuo mokymosi sėkmės.

Trečioji hipotezė teigia, kad paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose muzikos mokymosi motyvacija priklauso nuo muzikos klausymosi patirties.

Duomenų aibė užrašyta dažnių lentelė, kiekvieną moksleivių grupę lyginant su kiekvienu iš 27 muzikos mokymosi motyvaciją lemiančių veiksnių (11 klausimas). Norint nustatyti ryšį tarp ranginio požymio (paskatų) ir jį sąlygojančio veiksnio (muzikos klausymosi patirties), buvo naudojamas χ^2 kriterijus. Lentelėje pateikiamas visų trijų moksleivių grupių, sudarytų atitinkamai atsižvelgiant į muzikos klausymosi patirtį, procentiniai dažniai ir šių procentų skirtumo statistinis įvertinimas. Pasirinktas reikšmingumo lygmuo $p < 0,05$. Tais atvejais, kai p (stebimasis reikšmingumo lygmuo) reikšmė mažesnė už pasirinktą reikšmingumo lygmenį ($p < 0,05$), sakome, kad kintamųjų pasiskirstymai skirtingose grupėse skiriasi.

11 lentelėje pateikti rezultatai atskleidžia, skirtingą muzikos klausymosi patirtį turinčių moksleivių muzikos mokymosi motyvaciją lemiančius veiksnius, kurie išaiškėjo pagal jų atsakymus į anketoje pateiktą užduotį (moksleiviams reikėjo įvertinti, kiek jų muzikos mokymosi motyvacijai muzikos mokykloje turi pateiktos paskatos (motyvai): daug lemia, nedaug lemia ar visai nelemia). Jei moksleivis pažymėjo, kad jis nežino, kiek pateiktas veiksnys turi įtakos jo muzikos mokymuisi, toks jo atsakymas neįtrauktas į tyrimą.

Rasta net keturiolika statistiškai patikimų skirtumų, kurie rodo, kad esama skirtumų tarp skirtingą muzikinio klausymosi patirtį turinčių paauglių muzikos mokymosi motyvaciją lemiančių veiksnių. Tyrimo rezultatai rodo, kad tie moksleiviai, kurie dažnai klausosi klasikinės muzikos beveik visais rodikliais lenkia nesiklausančius. Pastarųjų muzikos mokymosi motyvacija susijusi tik su tėvų norais (1 teiginys - $\chi^2 = 10,387$; $df = 4$; $p = 0,034 < 0,05$). Tuos paauglius, kurie kaupia savo muzikinę patirtį, klausydamiesi muzikos, motyvuoja noras būti muzikantu ateityje (5 teiginys - $\chi^2 = 18,3$; $df = 4$; $p = 0,001 < 0,05$), noras suprasti muziką (14 teiginys - $\chi^2 =$; $df = 4$; $p = 0,000 < 0,05$). Pastarasis ryšys yra labai statistiškai reikšmingas. Klasikinės muzikos klausymasis stipriai įtakoja moksleivių norą daugiau sužinoti apie kompozitorius (18 teiginys - $\chi^2 = 27,5$; $df = 4$; $p = 0,000 < 0,05$), jų asmenybę, kūrybą. Jiems įdomu muzikos pamokose (8 teiginys - $\chi^2 = 22,8$; $df = 4$; $p = 0,000 < 0,05$), linksma (22 teiginys - $\chi^2 = 9,523$; $df = 4$; $p = 0,049 < 0,05$), juos motyvuoja įdomios užduotys (21 teiginys - $\chi^2 = 19,1$; $df = 4$; $p = 0,001 < 0,05$), malonu gerai atlikti tas užduotis (19 teiginys - $\chi^2 = 20,0$; $df = 4$; $p = < 0,05$). Šių moksleivių muzikos mokymosi motyvacija labai tampriai susijusi su emociniais išgyvenimais, patiriamais grojant (12 teiginys - $\chi^2 = 12,9$; $df = 4$; $p = 0,012 < 0,05$), klausant muzikos (16 teiginys - $\chi^2 = 20,2$; $df = 4$; $p = 0,000 < 0,05$), koncertuojant (25 teiginys - $\chi^2 = 13,0$; $df = 4$; $p = 0,011 < 0,05$) ir po sėkmingo koncerto išgyvenant pakilumo jausmą (23 teiginys - $\chi^2 = 20,2$; $df = 4$; $p = 0,001 < 0,05$). Muzika jiems siejasi su galimybe išreikšti save (13 teiginys - $\chi^2 = 15,0$; $df = 4$; $p = 0,005 < 0,05$), kurti (27 teiginys - $\chi^2 = 19,6$; $df = 4$; $p = 0,001 < 0,05$).

Chi kvadrato kriterijaus rezultatai, tikrinant hipotezę apie muzikos motyvacijos priklausomybę nuo muzikos klausymosi patirties

Teigi- nio Nr.	Ar ne pamokos metu klausaisi klasikinės muzikos									χ^2
	Taip, dažnai			Taip, retai			Ne			
	Daug lemia	Nedaug lemia	Visai nelemia	Daug lemia	Nedaug lemia	Visai nelemia	Daug lemia	Nedaug lemia	Visai nelemia	
1.	50,0	36,5	13,5	43,2	45,9	10,8	64,8	36,4	8,8	0,034
2.	13,3	31,1	55,6	18,8	29,5	51,8	27,2	30,9	42,0	0,347
3.	66,0	28,0	6,0	60,7	27,7	11,6	53,8	34,1	12,1	0,570
4.	31,1	42,2	26,7	23,4	34,6	42,1	28,7	34,5	36,8	0,474
5.	72,1	20,9	7,0	39,1	34,5	26,4	43,5	21,7	34,8	0,001
6.	14,6	31,3	54,2	15,0	15,9	69,2	25,3	18,4	56,3	0,057
7.	74,5	13,7	11,8	69,6	19,1	11,3	60,7	21,4	17,9	0,445
8.	76,0	18,0	6,0	75,7	19,1	5,2	46,7	36,7	16,7	0,000
9.	86,5	11,5	1,9	69,9	25,7	4,4	67,8	27,8	4,4	0,162
10.	88,0	8,0	4,0	73,7	18,4	7,9	70,0	24,4	5,6	0,130
11.	86,8	13,2	0	72,3	23,2	4,5	67,8	23,0	9,2	0,056
12.	88,2	11,8	0	81,7	15,7	2,6	66,3	25,6	8,1	0,012
13.	74,5	21,6	3,9	67,6	25,2	7,2	48,2	32,9	18,8	0,005
14.	84,3	15,7	0	72,6	19,8	7,5	46,5	36,0	17,4	0,000
15.	31,4	49,0	19,6	31,1	37,9	31,1	35,4	28,0	36,6	0,132
16.	92,3	5,8	1,9	64,3	27,0	8,7	58,1	26,7	15,1	0,000
17.	29,8	29,8	40,4	15,7	30,6	53,7	22,6	28,6	48,8	0,342
18.	53,1	36,7	10,2	33,3	41,9	24,8	18,3	35,4	46,3	0,000
19.	84,6	9,6	5,8	71,7	24,8	3,5	54,4	30,0	15,6	0,001
20.	72,3	23,4	4,3	51,9	31,1	17,0	54,1	25,9	20,0	0,075
21.	70,2	19,1	10,6	49,0	42,0	9,0	33,7	46,5	19,8	0,001
22.	54,7	35,8	9,4	61,9	32,4	5,7	48,2	32,5	19,3	0,049
23.	73,9	19,6	6,5	55,1	39,3	5,6	52,4	25,6	22,0	0,001
24.	55,3	29,8	14,9	44,4	32,4	23,1	45,9	27,1	27,1	0,513
25.	74,0	16,0	10,0	71,7	24,8	3,5	53,4	33,0	13,6	0,011
26.	92,5	5,7	1,9	83,3	13,2	3,5	72,7	21,6	5,7	0,061
27.	70,2	23,4	6,4	39,8	34,7	25,5	35,4	30,4	34,2	0,001

Iš esmės tokie rezultatai nestebina, o tik patvirtina labai aiškiai ir nedviprasmiškai muzikinėje literatūroje išsakomą mintį, jog emocinį pasitenkinimą, gilius estetinius jausmus muzika gali sukelti tik sąveikoje su muzikiniu žodynu, klausydamasi patirtimi. Didėjant emocinei, su klasikine muzika susijusiai patirčiai, didėja ir poreikis jai. Meno kūrinys tampa tuo komponentu, kuris tiesiogiai veikia suvokėjo poreikius, kuris santykyje „poreikis-situacija“ formuoja nesąmoningą nuostatą motyvuotam elgesiui (Дьянченко, 1987).

E.Asafjevas pabrėžia, kad kiekvieno žmogaus sąmonėje nusistovėjusi „intonacijų atsarga“ nulemia pasitenkinimo muzika laipsnį (1971, p.75). Muzikiniai pomėgių priklausomybę nuo muzikinės patirties ir atitinkamo muzikinio pasirengimo, patvirtina ir tyrimai (J.Abramauskienė, 2004; Šečkuvienė, 2004): paaugliai, besidomintys muzika, jautė didesnę pasitenkinimą muzikos pamokomis ir malonumą, patiriamą muzikuojant.

Šiame kontekste keistai atrodo A.Girdzijausko atlikto tyrimo rezultatai. Jo teigimu, muzikos mokytojai galėtų sėkmingai bendradarbiauti įgyvendindami dorinio ugdymo projektus; jų prioritetai iš dalies atitinka švietimo dokumentuose keliamus tikslus, orientuotus į asmenybės formavimą, yra palankūs moksleivių meninio ir dorinio ugdymo sąveikai, nes visi sutinka, kad „svarbu akcentuoti estetinio jautrumo, grožio ir vertybinių išgyvenimų ugdymą“ (90 proc.). Tačiau tai, kad net 69 proc. mokytojų mano, jog muzikinėje veikloje yra nesvarbu tokie mokomieji dalykai kaip muzikos raštas, muzikos istorija, muzikinė kūryba, verčia manyti, kaip dažnai esame linkę į dalykus žvelgti paviršutiniškai, šabloniškai, abstrakčiai samprotaudami ir nesuprasdami dalyko esmės. Be abejo, galima sutikti su išvada, kad „estetinis pažinimas, atspindėdamas realybę subjektyviu, vertybiniu aspektu, suteikia galimybę išgyventi gyvenimiškų situacijų modelius... veikti moksleivių vertybinius sprendimus“. Tačiau turint omenyje tai, kad estetinio pažinimo pagrindas (muzikinio ugdymo aspektu) yra muzikos suvokimas, kuris neatsiejamas nuo muzikos kalbos žinojimo, patirties, kultūrinio meno kūrinio konteksto, toks poveikis daugumos mokslininkų teigimu yra neįmanomas. Žvelgiant į minėto tyrimo rezultatus, kurie iš pirmo žvilgsnio yra pozityvūs ir išryškina tvirtas muzikos mokytojų pozicijas, nebetenka stebėtis, ir pirmosios hipotezės rezultatais. Netgi muzikos mokyklose, jei muzikos mokytojai bus susirūpinę (A.Piličiauskas, 1998) tik įgūdžių formavimu ir rezultatais, nuošalyje palikdami muzikinio žodyno turtinimą, kūrybą, kaip svarbiausius muzikos suvokimo, bet kurios muzikinės veiklos pagrindo, komponentus, tai bet kokios kalbos apie muzikos mokymosi motyvaciją, jos stiprinimą, netenka prasmės.

Apibendrinami galime teigti, kad paauglių mokymosi muzikos motyvacija priklauso nuo muzikos klausydamasi patirties.

IŠVADOS

Mokslinės literatūros analizė parodė, kad muzikos mokymosi motyvacija yra daugelio motyvų sąlygojama veikla. Jos pagrindas – muzikos suvokimas ir jo įtakoje kylantys emociniai – estetiški išgyvenimai.

1. Remiantis teorine šio tyrimo medžiaga, išskirti pagrindiniai muzikos mokymosi motyvaciją įtakojantys veiksniai:

- muzikos mokymosi trukmė;
- muzikos mokymosi pažangumas;
- muzikinė šeimos aplinka (klasikinės muzikos klausymasis);
- moksleivio individualus klasikinės muzikos klausymasis;
- tėvų ar kitų šeimos narių muzikavimas;
- moksleivio užsiėmimas kita, su muzika susijusia veikla.

2. Nustatyta, kad:

- muzikos (meno) mokyklose daugiau nei pusė mokinių mokosi vidutiniškai;
- maždaug pusės besimokančių paauglių šeimose yra muzikuojama apskritai, ir penktadalį šių muzikuojančių šeimos narių sudaro tėvai (vienas iš tėvų);
- net pusės respondentų šeimose klasikinės muzikos klausymuisi visai neskiriama laiko;
- Kitos, su muzika susijusios veiklos, atžvilgiu, respondentai pasiskirsto daugmaž tolygiai. Tai gali būti paaiškinta arba laiko arba muzikinių interesų stoka;
- daugiau kaip pusei moksleivių mokytis muzikos patinka, jie lanko muzikos mokyklą su dideliu noru ir tik penktadalis jų mokosi dėl kokios nors priežasties.

3. Nustatyta, kad paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose muzikos mokymosi motyvaciją daugiausiai lemia:

- saviraiškos ir saviugdodos poreikiai;
- teigiami emociniai išgyvenimai;
- mokytojo asmenybė (noras patikti mokytojui, sulaukti jo pagyrimo);
- noras gauti gerus pažymius.

Mažiausiai mokymąsi muzikos mokykloje lemia:

- tėvų paskatinimai ir dovanos;
- noras patikti draugams.

Labai svarbus motyvas yra noras tobulinti savo sugebėjimus. Jis gali būti siejamas su pagrindiniu muzikos mokyklose vyraujančiu muzikinio lavinimo tikslu – atlikimo įgūdžių tobulinimu.

4. Tiriant tėvų ir kitų šeimos narių muzikinės veiklos įtaką paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose muzikos mokymosi motyvacijai nustatyta, kad ji yra susijusi tik su išoriniais motyvais: paskatinimais ir dovanomis bei tėvų domėjimusi vaiko pasiekimais. Tai yra lemia tik tuos motyvus kurie yra tiesiogiai susiję su tėvų įtaka.
5. Tyrimu nustatyta, kad muzikinė šeimos aplinka (klasikinės muzikos klausymasis):
 - skatina norą būti muzikantu ateityje;
 - skatina norą save išreikšti per muzikinę veiklą, kūrybą;
 - daro įtaką muzikalumo plėtotei (emociniam santykiui su muzika).
7. Nustatyta, kad užsiėmimą kita, su muzika susijusia, veikla, sieja statistiškai reikšmingas ryšys ($p < 0,05$) su išgyvenamomis grojimo metu emocijomis.
8. **Pirmoji hipotezė** teigianti, kad paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose, muzikos mokymosi motyvacija priklauso nuo muzikos mokymosi trukmės, pasitvirtino. Tyrimu nustatyti šie reikšmingi skirtumai:
 - trumpiau besimokantiems moksleiviams didesnę įtaką turi tėvai, jų norai; domėjimasis vaiko veikla (statistiškai gana reikšmingas rezultatas, $p < 0,01$); jie labiau bijo bausmės už blogus pažymius (statistiškai gana reikšmingas rezultatas, $p < 0,01$); nori patikti mokytojui (statistiškai gana reikšmingas rezultatas, $p < 0,01$); nori gauti gerus pažymius; jiems labiau patinka gerai atlikti užduotis, kurti; juos labiau negu ilgiau besimokančius motyvuoja ateities perspektyvos; noras patikti draugams (statistiškai gana reikšmingas rezultatas, $p < 0,01$).
 - muzikos mokymosi motyvacija su metais turi tendenciją mažėti: vidiniai motyvai procentaliai mažėja, o išoriniai daro vis mažesnę įtaką;
 - ilgiau besimokančius moksleivius mažiau ima motyvuoti tėvų norai; beveik visai nebetenka įtakos pažymiai (statistiškai gana reikšmingas rezultatas, $p < 0,01$); labai sumažėja draugų įtaka, t.y. noras patikti draugams (statistiškai gana reikšmingas rezultatas, $p < 0,01$).
9. **Antroji hipotezė**, kad paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose, muzikos mokymosi motyvacija priklauso nuo muzikos mokymosi pažangumo pasitvirtino. Tarp mokymosi motyvacijos ir mokymosi pažangumo nustatytas labai stiprus statistiškai reikšmingas ryšys ($p < 0,001$), kuris rodo, kad matuojami požymiai yra priklausomi.

10. **Trečioji hipotezė**, kad paauglių, besimokančių muzikos (meno) mokyklose, muzikos mokymosi motyvacija priklauso nuo muzikos klausymosi patirties pasitvirtino. Nustatyta šie reikšmingi skirtumai:

- moksleivius, kurie dažnai klausosi klasikinės muzikos labiau motyvuoja noras būti muzikantu ateityje (statistiškai gana reikšmingas rezultatas $p < 0,01$), noras suprasti muziką (statistiškai labai reikšmingas rezultatas, $p < 0,001$). Klasikinės muzikos klausymasis stipriai įtakoja moksleivių norą daugiau sužinoti apie kompozitorius, jų asmenybę, kūrybą (nustatytas statistikai labai reikšmingas rezultatas $p < 0,001$). Jiems įdomu muzikos pamokose (statistiškai labai reikšmingas rezultatas, $p < 0,001$), juos labiau motyvuoja įdomios užduotys (statistiškai gana reikšmingas rezultatas, $p < 0,01$), malonu gerai atlikti tas užduotis (statistiškai gana reikšmingas rezultatas, $p < 0,01$). Šių moksleivių muzikos mokymosi motyvacijai didesnę įtaką turi emociniai išgyvenimai, patiriami grojant, klausant muzikos (nustatytas labai statistiškai reikšmingas rezultatas, $p < 0,001$), koncertuojant ir po sėkmingo koncerto išgyvenant pakilumo jausmą (nustatytas statistiškai gana reikšmingas rezultatas, $p < 0,01$). Jų muzikos mokymosi motyvacija siejasi su galimybe išreikšti save (nustatytas statistiškai gana reikšmingas rezultatas, $p < 0,01$), kurti (nustatytas statistiškai gana reikšmingas rezultatas, $p < 0,01$);
- moksleivių, kurie nesiklauso klasikinės muzikos mokymosi motyvacijai didesnę įtaką turi tėvų norai.

11. Muzikinė patirtis, kuri kaupiasi individualaus klasikinės muzikos klausymosi ir muzikinės, moksleivį supančios aplinkos, pagrindu yra labai svarbus veiksnys, turintis įtakos paauglio muzikos mokymosi motyvacijai.

REKOMENDACIJOS

:

1. Mokinio muzikos mokymosi motyvacijai turi įtakos vidiniai ir išoriniai veiksniai – motyvai. Jie vienas kitą veikia kaip tam tikra sistema. Ugdytinis nėra izoliuotas nuo aplinkos ir jos įtakos. Todėl mokytojas pirmiausia turėtų pasirūpinti, kad klasėje būtų sukurta geranoriška, bendradarbiavimą ir savitarpio pasitikėjimą skatinanti aplinka. Jis turėtų nuolat turėti omenyje tai, kad mokinio mokymosi motyvacija didele dalimi lemia jis pats, kaip asmenybė, kaip pavyzdys tiek profesionalumo, tiek žmogiškumo prasme.

2. Prasmingiausia ir labiausiai įtakojanti mūsų elgesį yra vidinė motyvacija. Tokią motyvaciją palaiko pakankamai sudėtingos, žadinančios smalsumą, vaizduotę užduotys, ryšys su mokinio gyvenimo aktualijomis, pažinimo skatinimas, saviraiškos poreikių tenkinimas, sėkmės išgyvenimas, aktyvi ir įdomi veikla. Taigi, muzikos mokytojui yra būtina žinoti savo ugdytinių mokymosi motyvus, poreikius, galimybes ir atsižvelgti į juos formuojant ugdymo turinį.

3. Pagrindinis uždavinys, kurį turėtų sau kelti muzikos pedagogas, ir ugdomosios veiklos atspirties taškas, - kaip padėti atsiskleisti vaikui kaip asmenybei, kaip ugdyti jo individualius gebėjimus, kaip sudaryti kuo palankesnes sąlygas jo vidinio potencialo sklaidai, prigimtinių kompetencijų plėtrai. Nuo to didele dalimi priklauso jo santykio su muzika ypatumai, muzikos mokymosi motyvacija.

4. Muzikinės veiklos tikslas - poreikio akademinėi muzikai formavimas, siekis, kad vaikai ją vertintų, kad ji teiktų estetinį pasitenkinimą. Tai įmanoma tik kaupiant individualią vaiko muzikinę patirtį, t.y. formuojant jo muzikinį žodyną, mokant muzikos kalbos, kuri neatsiejamai susijusi tiek su socialiniu, tiek su individualiu ugdytinio patyrimu, su ankstesnių kartų muzikinės kultūros perėmimu. Šis muzikinės veiklos aspektas turėtų nuolat būti pedagogo dėmesio centre.

5. Visos muzikinės veiklos pagrindas – muzikos suvokimas, kuris iš vienos pusės yra emocinis išgyvenimas, iš kitos – žinojimas. Muzikos suvokimo ugdymas muzikos pamokose gali turėti didelės teigiamos įtakos mokinio motyvacinei sistemai. Tokiu būdu gali būti tenkinami esminiai vaiko poreikiai, susiję su saviraiška, saviugda, sukeliama teigiamos emocijos, skatinamas pažinimas. Sąlytis su muzikinėmis intonacijomis, emocinis santykis su muzikos išraiškos priemonėmis, gali padėti atrasti muzikos ryšius su konkrečiu vaiko gyvenimu, sudaro sąlygas išgyventi pakilumą, malonumą, pasitenkinimo jausmus, turi įtakos formuojant teigiamą požiūrį į muzikos meną. Tai reiškia, kad muzikos suvokimo ugdymu paremtas muzikinės veiklos procesas turi įtakos tiems veiksniams, kurie labiausiai susiję su vidine mokinių muzikos mokymosi motyvacija. Tokiu pagrindu vykstantis mokymo (-si) procesas, kūrybiškai mokytojui jam vadovaujant, gali būti įdomus, patrauklus, skatinantis iniciatyvą, išradingumą, motyvuojantis.

LITERATŪRA

1. Arends R. I.(1998). *Mokomės mokyti*. Vilnius.
2. Abramauskienė J. Studentų muzikinių pomėgių ir dvasingumo ryšys. *Pedagogika*,72, p.88-92
3. Almonaitienė J. (1997). Motyvacija kaip psichologinis kūrybiškumo veiksnys. *Psichologija*, 16, p. 65-73.
4. Aramavičiūtė V. (1999). Dvasinis ugdymas Lietuvoje: kryptys ir problemos. *Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraštis*, 14, p. 437-450.
5. Aramavičiūtė V., Martišauskienė E. (2005). Vertybės: švietimo strategijos ir realybė. Prieiga per internetą: <[http:// www.smm.lt](http://www.smm.lt)
6. Balčytis E.(1996). Vingiuotais keliais muzikos link. *Žvirblių takas*, 2, p. 41-45.
7. Balčytis E. (1986). *Muzikos mokymo IV-VIII klasėje pagrindai*. Kaunas.
8. Barkauskaitė M., Radzevičiūtė E. (2004). Nenoro mokytis priešastys mokinių ir mokytojų požiūriu. *Pedagogika*, 73, p. 89-93.
9. Barkauskaitė M., Motiejūnienė E. (2004). Mokymosi motyvacijos problema ir jos sprendimo galimybės. *Pedagogika*, 70, p. 38-43.
10. *Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai*. Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas. (2003). Vilnius.
11. Bitinas B. (1995). *Auklėjimo procesas*. Šiauliai.
12. Bitinas B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius.
13. Bitinas B. (2006). *Edukologinis tyrimas. Sistema ir procesas*. Vilnius.
14. Bliškevičius R. (1998). Muzika – tai kalba (kelias į naują muzikos suvokimą). *Muzikos barai*, 5/6, p. 26-27.
15. Bliškevičius R.(1995).Muzikos suvokimas ir muzikinis lavinimas. *Muzikos barai*, p. 26-27.
16. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius.
17. Campbell P. S. (1993). Vaikų muzikinis ugdymas. *Gama*, 4, p. 19-21.
18. Daunoravičienė V. (2009). Muzikos mokyklos, kaip atviros socialinei aplinkai institucijos, misija miesto bendruomenėje. Prieiga per internetą < [http:// www.muzikosbarai.lt](http://www.muzikosbarai.lt)
19. Elliot D. (1995). Muzika kaip žinojimas (Music as knowledge). *Gama*, 10, p. 11-15.
20. Eriksonas E. (2004). *Vaikystė ir visuomenė*. Vilnius.
21. Espeland M. Music in USE: responsive Music Listening in the Primary School // *European Music Journal*. Prieiga per internetą: <<http://www.music-journal.com/english/index.htm>
22. Furst M. (1998). *Psichologija*. Vilnius.
23. Frankl V.E. (2008). *Žmogus ieško prasmės*. Vilnius.
24. Gage N. L., Berliner D.C. (1994). *Pedagginė psichologija*. Vilnius.

25. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N. (2008). *Psichologija*. Vilnius.
26. Gaižutis A. (1988). *Vaikystė ir grožis*. Kaunas.
27. Gardner H. (2000). Muzikinis intelektas. *Gama*, 24, p. 17-22.
28. Girdzijauskas A. (2004). Meninio ugdymo įtaka formuojant moksleivių dorinę poziciją. *Pedagogika*, 72, p. 31-36.
29. Girdzijauskas A. Muzikinis ugdymas: jau išaugome ar dar nepriaugome. Prieiga per internetą < <http://www.bernardinai.lt>
30. Girdzijauskienė R. (2004). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų emocinių išgyvenimų muzikinės veiklos metu ypatumai. *Pedagogika*, 72, p. 38-43.
31. Gričius A. (1979). *Jaunojo smuikininko ugdymas*. Vilnius.
32. Gordon E. E. (1989) Audiation, Music Learning Theory, Music Aptitude, and Creativity. *Suncoast Music Education Forum on Creativity*, p. 75-81.
33. Goštautienė R. (2007). Naujoji muzikologija ir kultūriniai muzikos tyrimai. *Muzika kaip kultūros kontekstas. Naujosios muzikologijos antologija* (sudarė R.Goštautienė). Vilnius.
34. Grandstad N.M. (1996). *Mokytis – tai atrasti: susiliejančio ugdymo principai ir praktiniai darbo būdai*. Vilnius.
35. Gučas A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas.
36. Hesė. H. (1991). *Engadino išgyvenimas, in Esė*. Vilnius.
37. Ivanauskienė V. (2002). Paauglių vertybinių orientacijų reitingo ypatumai. *Pedagogika*, 59, p. 25-31.
38. Jovaiša L. (1994). *Edukologijos pradmenys: studijų priemonė*. Vilnius.
39. Jovaiša L. (2002). *Edukologijos įvadas*. Vilnius.
40. Jovaiša L. (2001). *Ugdymo mokslas ir praktika. Analitinių straipsnių monografija*. Vilnius.
41. Jucevičiūtė V. (2005). Vyresniųjų paauglių emocinių būsenų per muzikos pamokas ir muzikinių interesų ryšys. *Pedagogika*, 80, p.141 – 145.
42. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija - Lietuvos Respublikos seimas. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc>
43. Juodaitytė A., Gumuliauskienė A. (2004). Ankstyvojo muzikinio ugdymo pedocentrinų paradigmų kaita. *Pedagogika*, 72, p. 44-49.
44. Ivanauskienė V. (2000) Paauglių vertybinės orientacijos: lyties, amžiaus ir šeimos sudėties aspektas. *Ugdymo psichologija*, 3, p. 17-20.
45. Ivanauskienė V. (2002) Paauglių vertybinių orientacijų reitingo ypatumai. *Pedagogika*, 59, p. 25-31.
46. Kardelis K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai.

47. Katinienė A. (2000). Vaiko muzikos suvokimo ir atlikimo psichofiziologinės galimybės ir ypatumai. *Žvirblių takas*, 5, p. 54-56.
48. Katkus D. (2006). *Muzikos atlikimas*. Lietuvos muzikų sąjunga.
49. Kavaliauskienė A. (2000). Muzikos kūrinų klausymosi aukštesnėse klasėse problematika. *Muzikinio ugdymo aktualijos*. Šiauliai. p. 24-29.
50. Kievišas J. (1997). *Vaiko muzikinė raiška: monografija*. Šiauliai.
51. Kupčikienė I. (1997). Vertybes pasirenkame patys. *Mokykla*, 3, p. 9-11.
52. Laužikas J. (1997). *Rinkiniai raštai*, II, III. Kaunas.
53. Laužikas J., Paurienė A. (1981). *Mokymo proceso tobulinimo pagrindai*. Vilnius.
54. Leonavičienė T. (2007). *SPSS programų taikymas statistiniuose tyrimuose. Mokomoji knyga*. Vilnius.
55. Magne Espeland. Music in USE: Responsive Music Listening in the Primary School // European Music Journal. Prieiga per internetą: <<http://www.music-journal.com/english/insdex.htm>>
56. Matonis V. (1991). *Muzika. Asmenybė. Kultūra*. Vilnius.
57. Maslow A. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius.
58. Marjoribanks K., Mboya M. Learning Environments, Goal orientations, and Interest in Music // Journal of Research in Music Education. 00224294, 20040622, Vol.52, Issue 2.
59. Martišauskienė E. (2004). *Paauglių dvasingumas kaip pedagoginis reiškinys*. Vilnius.
60. Martišauskienė E. (2004). Estetinio santykio su tikrove svarba paauglių dvasiniam tapsmui. *Pedagogika*, 72, p. 56-62.
61. Martišauskienė E. (2001). Vyresniųjų paauglių požiūrio į dorovines vertybes dinamika. *Acta pedagogica Vilnensia*, 8, p. 85-90.
62. Meyer L.B. (2007). Apie mokslus, menus – ir humanistiką. Naujoji muzikologija ir kultūriniai muzikos tyrimai. *Muzika kaip kultūros kontekstas. Naujosios muzikologijos antologija* (sudarė R.Goštautienė). Vilnius.
63. Melnikas L.(1986). *Muzikos suvokimas ir šiuolaikinės muzikinio lavinimo problemos*. Vilnius.
64. *Meninio ugdymo aktualijos* (2007). Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Šiauliai.
65. Mickevičius Z. (1983). I-III klasių mokinių muzikos suvokimo ugdymo ypatumai. *Mokinių muzikinio auklėjimo ir lavinimo klausimai*. Straipsnių rinkinys, p. 6-13. Vilnius.
66. Myers D. G. (2000). *Psichologija*. Vilnius.
67. *Muzikinio ugdymo problemos: žvilgsnis į XXI a.: II mokslinės praktinės konferencijos pranešimai*. (1998). Vilnius.

68. Navickienė L. (2001). *Emocinio imitavimo metodas muzikos pamokoje*. Vilnius.
69. Ozolaitė V. (2006). *Estetinis moksleivių auklėjimas*. Šiauliai.
70. Pikūnas J. (1994). *Asmenybės vystymasis: kelias į savęs atradimą*. Kaunas.
71. Pileckaitė–Markovienė M. (2001). Pradinių klasių moksleivių mokymosi motyvacija, psichologinė savijauta ir mokyklinis nerimastingumas. *Psichologija*, 23, p. 37-49.
72. Piličiauskas A. (1998). *Muzikos pažinimas*. Klaipėda.
73. Piličiauskas A. (2003). *Nauji ugdymo prioritetai*. Vilnius.
74. *Psichologijos žodynas*. (1993). Vilnius.
75. *Psichologija studentui*. (2004). Kaunas.
76. *Psichologija šiandien* (2007). Kaunas.
77. Rapoportas S. (1977). *Menas ir emocijos*. Vilnius.
78. Reimer B. (2000). Muzikinio ugdymo filosofija. Filosofija praktikoje: muzikos atlikimo mokymo programa. *Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos. Meninio ugdymo teorija JAV*. (sudarė V. Matonis). Vilnius.
79. Rinkevičius Z. (2005). *Muzikos pedagogika*. Klaipėda.
80. Rinkevičius Z. (2002). *Muzikinis mąstymas ir jo ugdymas mokykloje*. Klaipėda.
81. Rinkevičius Z. (1995). Tariamieji ir tikrieji muzikos mokymo sunkumai. *Žvirblių takas*, 2, p. 52-53.
82. Rodžers C.R. (2005). *Apie tapimą asmeniu*. Vilnius.
83. Smith R.A. (2000). Visuminio suvokimo link – humanitarinis meninio ugdymo planas. *Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos*. Sud. V. Matonis. Vilnius.
84. Souriau E. (1994). Muzikos įtaka vaiko psichikos raidai. *Gama*, 6, p. 3-6.
85. Šečkuvienė H. (2004). Muzikinių gabumų problema. *Žvirblių takas*, 1.
86. Tepperwein K. (2000). *Menas mokytis nepavargstant: nauji metodai palengvina mokymąsi*. Vilnius.
87. Umbrasienė V. (2002). Muzikinis mąstymas: istorija ir nūdienu audiatyvinis aspektu. *Menotyra*, 1, p. 47-54.
88. Umbrasienė V. (2005). Gabumų ir poreikių dialogas: asmenybės muzikinio ugdymo modelis. *Pedagogika*, 80, p.85-90.
89. Vaičiulienė A. (2004). *Paauglio psichologija*. Vilnius.
90. Valst. Švietimo strategijos 2003-2012 m. nuostatos. Prieiga per internetą <[http: www.smm.lt](http://www.smm.lt)>
91. Vaitkevičius R., Saudargienė A. (2006). *Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose: mokomoji knyga*. Kaunas.
92. Velička E. (2004). Muzikinis intelektas ir vaiko muzikalumo raida. *Žvirblių takas*, 2, p. 49-53.

93. Viliūnas V.K. (1991). *Psichologiniai žmogaus motyvacijos mechanizmai*. Maskva.
94. Vispoel W.P., Twing J.S. (1989). A Comparison of the difficiency, Reliability and Validity of Adaptive and Conventional Listening Tests. Paper presented at the Annual meeting of the American Educational research Association. San Francisko, CA.
95. Woody R.H., Burns K.J. Predicting Music Appreciation with Past Emotional responses to Music. *Journal of Research in Music Educatios*, 00224294,20010101, Vol. 49,Issue1.
96. Zabulis H. (1997). Muzika šaukia mus arčiau savęs. *Muzikos barai*, 6 (215), p. 6-7.
97. Zambacevičienė E.P., Dapkevičienė V. (2007). *Psichologijos įvadas*. Šiauliai.
98. Zubovas R. (2004). Atgal prie versmės. *Muzikos barai*, 12 (323), p. 44 – 48.
99. Žukauskienė R. (1996). *Raidos psichologija*. Vilnius.
100. Апиш Ф.Н. (2005). Соотношение мотивов и потребностей: теоретический анализ научных подходов. Вестник Адыгейского государственного университета, 4. с. 190-192. Prieiga per internetą // www.elibrary.ru
101. Арановский М. Текст как междисциплинарная проблема. Prieiga per internetą < [http:// www.voppsy.ru](http://www.voppsy.ru)
102. Асафьев Б. (1971). *Музыкальная форма как процесс*. Ленинград.
103. Ашмарин И.И. Музыкальность - культурогенный феномен. Prieiga per internetą < [http:// www.sociology.mephy.ru](http://www.sociology.mephy.ru)
104. Базыма Б.А. (1993). Нужды и потребности: психологический анализ. *Актуальные проблемы современной психологии*, с. 49-51.
105. Белобородова В. К. (1975). *Музыкальное восприятие*. Москва.
106. Блинова М. (1964). *Некоторые вопросы музыкального воспитания школьников*. Москва.
107. Ветлугина Н. (1980). Возраст и музыкальная восприимчивость. *Сб. Восприятие Музыки*, с. 229-242. Москва.
108. Вилюнс Л.С. (1984). *Психология эмоций*. Тексты. Москва
109. Вилюнс Л. С. (1990). *Психологические механизмы мотивации человека: монография*. Москва.
110. Выготский Л. С. (1998). Психология искусства. Ростов на Дону. Prieiga per internetą: <http://www.i-u.ru/biblio/archive/vigotskiy_psihologija
111. Гарипова Н.(2002). К вопросу об эмоциональных компонентах в структуре содержания и восприятия музыки. *Внемзыкальные компоненты композиторского текста: Межвузовский сборник статей*, с. 101-117. Уфа.
112. Готсдинер А. Л. (1974). О стадиях формирования музыкального восприятия. *Сб. Проблемы музыкального мышления*. Москва.

113. Дьянченко Н., Котляревский И., Полянский Ю. (1987). *Теоретические основы воспитания и обучения в музыкальных учебных заведениях*. Киев.
114. Леви В. (1992). *Вопросы психологии музыки Музыкальная психология: Хрестоматия*. Москва.
115. Леоньев А.Н. (1971). Потребности мотивы и эмоции. Конспект лекций. Prieiga per internetą, <http://www.flogiston.ru/library>
116. Леоньев А.Н. (1977). *Деятельность. Сознание. Личность*. Москва.
117. Лушина А. П. Значение восприятия музыки в процессе музыкального мышления. Prieiga per internetą: <<http://www.vestnik.stavsu.ru>
118. Мазель Л. А. (1983). *О природе и средствах музыки*. Москва.
119. Медушевский В.А. (1980). Двойственность музыкальной формы и восприятие музыки. Prieiga per internetą < [http:// www.voppsy.ru](http://www.voppsy.ru)
120. Мясичев В., Готсдинер А. Л. Что есть музыкальность? Prieiga per internetą <[http://www.opentextnn.ru /music/Perception](http://www.opentextnn.ru/music/Perception).
121. Назайкинский Е. В. (1972). *О психологии музыкального восприятия*. Москва.
122. Науменко С.И. (1981). Индивидуально-психологические особенности музыкальности. Prieiga per internetą <[http:// www.humanities.edu.ru](http://www.humanities.edu.ru)
123. Панкевич Г. И. (1977). *Звучащие образы*. Москва.
124. Саямон Л. О. (1968). О Физиологии эмоционально эстетических процессов. Содружество наук и тайны творчества. Сборник статей. Москва, с.286-294, 300-326. Prieiga per internetą: <<http://www.biblioteka.teatr-obraz.ru>
125. Семенова Н. П. Музыкальный звук как объект слухового восприятия. Prieiga per internetą <[http:// www.journal.sakhgu.ru](http://www.journal.sakhgu.ru)
126. Симонов П. М. Междисциплинарная концепция человека: потребностно информационный подход. Prieiga per internetą: < [http:// www.voppsy.ru](http://www.voppsy.ru)
127. Соколов О. В. Морфологическая система музыки и ее художественные жанры. Prieiga per internetą < [http:// www.voppsy.ru](http://www.voppsy.ru)
128. Сокольский П. П. (1992). О механизме музыкальных впечатлений. Музыкальная психология: Хрестоматия. Москва. Prieiga per internetą: <<http://www.opentextnn.ru>
129. Теплов Б. М. (1985). *Избранные труды*. Том I. Москва.

PRIEDAI

MIELAS MOKSLEIVI,

Tavo rankose anketa. Jos tikslas – išsiaiškinti kas skatina vaikus mokytis muzikos.

Anketa anoniminė: savo vardo ir pavardės nurodyti nereikia. Tavo asmeniniai atsakymai nebus atskirai analizuojami. Mums svarbi bendra mokinių nuomonė. Prašome atsakyti į kiekvieną klausimą ir užpildyti anketą iki galo. TAI SVARBIAUSIA!

Jei kiltų klausimų, pildant šią anketą, kreipkis į anketą Tau pateikusį asmenį.

- 1) Kokioje mokykloje mokaisi?
- 2) Kiek metų mokaisi muzikos? (pažymėk \emptyset vieną atsakymą)

O mažiau kaip tris metus; O 3-5 metai; O daugiau kaip 5 metus.
- 3) Kaip tau sekasi mokytis muzikos? (apibrauk Vieną atsakymą)

a) labai gerai; b) vidutiniškai; c) sunkiai.
- 4) Ar tau patinka mokytis muzikos? (apibrauk vieną atsakymą)

a) patinka; b) nelabai; c) nepatinka.
- 5) Ar Tavo šeimoje kas nors muzikuoja (apibrauk Vieną atsakymą)

a) abu tėvai; c) muzikuoja kiti šeimos nariai;
b) vienas iš tėvų; d) šeimos nariai nemuzikuoja;
- 6) Ar ne pamokos metu (laisvalaikiu) klausaisi klasikinės muzikos? (apibrauk Vieną atsakymą).

a) taip, dažnai; b) retai; c) ne.
- 7) Galbūt kas nors klausosi tokios muzikos tavo namuose? (parašyk).....
.....
- 8) Ar be muzikos mokyklos dar užsiimi kita, su muzika susijusia veikla? (apibrauk vieną atsakymą)

a) taip (tau tinkantį variantą pažymėk \emptyset)

O lankau muzikos būrelį (chorą, ansamblį ir t.t.);
O lankau šokius;
O kita (parašyk).....

b) ne.
- 9) Koks pažymys tau blogas?.....
- 10) Jei tau leistų rinktis ar eiti į muzikos pamokas, Tu (apibrauk Vieną atsakymą):

a) vis tiek eitum su dideliu noru;
b) eitum, bet tik dėl kokios nors priežasties (pavyzdžiui draugų, tėvų ir panašiai)
c) su malonumu neitum ir pasirinktum kitaip praleisti laiką.
- 11) Kiek žemiau pateiktoje lentelėje nurodytos mokymosi paskatos (t.y. tai, kas skatina tave mokytis) lemia tavo muzikos mokymąsi? (kiekvienoje eilutėje pažymėk V tau labiausiai tinkantį atsakymą).

1 PRIEDO tęsinys

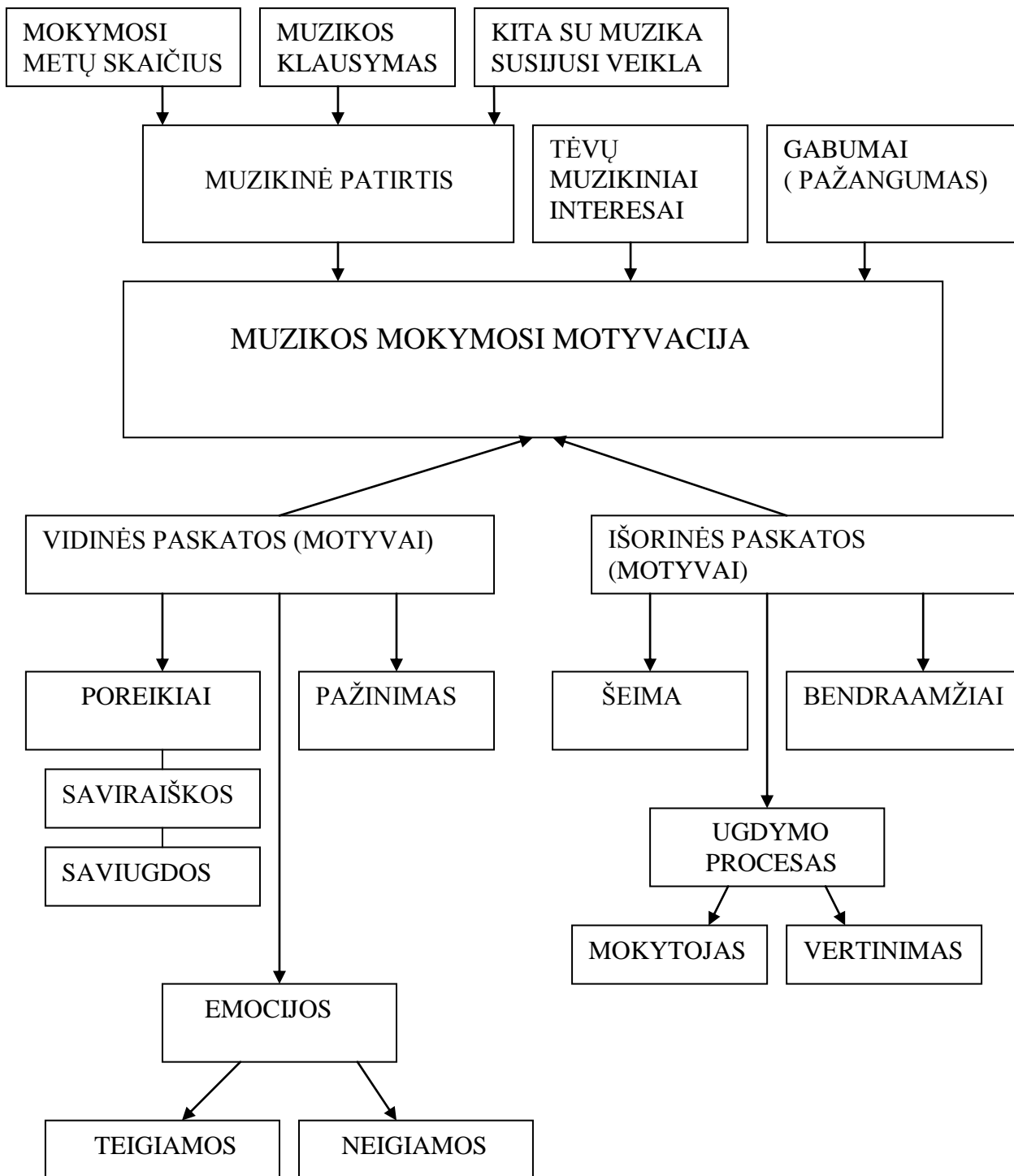
Eil. Nr.	Paskatos	Daug lemia	Nedaug lemia	Visai nelemia	Nežinau
1.	Tėvai nori, kad mokyčiaus muzikos				
2.	Tėvų paskatinimai ir dovanos				
3.	Tėvai domisi mano pasiekimais				
4.	Muzikos mokosi mano draugai				
5.	Noriu būti muzikantu ateityje.				
6.	Bijau bausmės už blogus pažymius				
7.	Man patinka muzikos mokytojas(-a)				
8.	Įdomios muzikos pamokos				
9.	Malonu sulaukti mokytojo pagyrimo				
10.	Noriu gauti gerus pažymius				
11.	Noriu būti išsilavinusiu muzikos srityje				
12.	Man patinka pačiam groti (dainuoti)				
13.	Galimybė išreikšti save				
14.	Noriu suprasti muziką				
15.	Noriu patikti mokytojai (-ui)				
16.	Jaučiu malonumą klausydamas muzikos				
17.	Noriu patikti draugams				
18.	Noriu daugiau sužinoti apie kompozitorius: jų asmenybę, kūrybą				
19.	Malonu gerai atlikti užduotis				
20.	Gėda eiti nesimokius				
21.	Įdomios, vaizduotės ir kūrybiškumo reikalaujančios užduotys.				
22.	Muzikos pamokose linksma.				
23.	Po sėkmingo koncerto išgyvenu pakilumo jausmą				
24.	Noriu lygiuotis į geriau besimokančius draugus.				
25.	Man patinka koncertuoti, dalyvauti įvairiuose renginiuose.				
26.	Noriu tobulinti savo sugebėjimus				
27.	Man patinka kurti muziką				

Jei galėtum, ką muzikos pamokose pakeistum?

.....

Ačiū už išsakytą nuomonę ir nuoširdžius atsakymus!

Tyrimo instrumento operacionalizacija

Medianos, modos ir vidurkio skaičiavimo rezultatai

Viso	261
Vidurkis	5,8161
Median	6,0000
Mode	6,00

4 PRIEDAS

Kolmogorovo-Smirnovo testo rezultatai

		Kiek metų mokaisi muzikos?
Normal Parameters	Mean	2,2576
	Std. Deviation	,69349
Most Extreme Differences	Absolute	,259
	Positive	,243
	Negative	-,259
Kolmogorov-Smirnov Z		4,214
<i>p reikšmė</i>		,000

		Kaip tau sekasi mokytis muzikos?
Normal Parameters	Mean	1,6616
	Std. Deviation	,53461
Most Extreme Differences	Absolute	,368
	Positive	,261
	Negative	-,368
Kolmogorov-Smirnov Z		5,965
<i>p reikšmė</i>		,000

		Ar tavo šeimoje kas nors muzikuoja?
Normal Parameters	Mean	3,2328
	Std. Deviation	,87274
Most Extreme Differences	Absolute	,303
	Positive	,190
	Negative	-,303
Kolmogorov-Smirnov Z		4,899
<i>p reikšmė</i>		,000

		Ar ne pamokos metu (laisvalaikiu) klausaisi klasikinės muzikos?
Normal Parameters	Mean	2,1527
	Std. Deviation	,73211
Most Extreme Differences	Absolute	,231
	Positive	,228
	Negative	-,231
Kolmogorov-Smirnov Z		3,746
<i>p reikšmė</i>		,000

		Galbūt kas nors klausosi tokios muzikos tavo namuose?
Normal Parameters	Mean	1,5488
	Std. Deviation	,49863
Most Extreme Differences	Absolute	,366
	Positive	,316
	Negative	-,366
Kolmogorov-Smirnov Z		5,741
<i>p reikšmė</i>		,000

		Ar be muzikos mokyklos dar užsiimi kita, su muzika susijusia veikla?
Normal Parameters	Mean	1,4848
	Std. Deviation	,52300
Most Extreme Differences	Absolute	,346
	Positive	,346
	Negative	-,315
Kolmogorov-Smirnov Z		5,618
<i>p reikšmė</i>		,000

5 PRIEDAS

Chi kvadrato kriterijaus rezultatai, tikrinant muzikos motyvacijos priklausomybę nuo tėvų ar kitų šeimos narių muzikavimo, moksleivio užsiėmimų kita, su muzika susijusia veikla, bei kitų šeimos narių muzikinių interesų (kitų šeimos narių klasikinės muzikos klausymasis namuose).

Paskatos	Šeimos narių muzikavimas	Muzikos klausymas	Kita veikla
	<i>p</i> reikšmė	<i>p</i> reikšmė	<i>p</i> reikšmė
1. Tėvai nori, kad mokyčiaus muzikos	0,184	0,542	0,423
2. Tėvų paskatinimai ir dovanos	0,030	0,809	0,614
3. Tėvai domisi mano pasiekimais	0,019	0,349	0,840
4. Muzikos mokosi mano draugai	0,677	0,242	0,471
5. Noriu būti muzikantu ateityje	0,567	0,002	0,390
6. Bijau bausmės už blogus pažymius	0,527	0,346	0,777
7. Man patinka muzikos mokytojas (-a)	0,587	0,138	0,187
8. Įdomios muzikos pamokos	0,727	0,409	0,656
9. Malonu sulaukti mokytojo pagyrimo	0,342	0,478	0,591
10. Noriu gauti gerus pažymius	0,349	0,676	0,529
11. Noriu būti išsilavinusiu muzikos srityje	0,300	0,365	0,486
12. Man patinka pačiam groti (dainuoti)	0,937	0,012	0,021
13. Galimybė išreikšti save	0,798	0,130	0,167
14. Noriu suprasti muziką	0,993	0,075	0,297
15. Noriu patikti mokytojui (-ui)	0,876	0,805	0,157
16. Jaučiu malonumą klausydamas muzikos	0,665	0,958	0,567
17. Noriu patikti draugams	0,373	0,578	0,121
18. Noriu daugiau sužinoti apie kompozitorius: jų asmenybę, kūrybą	0,627	0,262	0,309
19. Malonu gerai atlikti užduotis	0,974	0,481	0,357
20. Gėda eiti nesimokius	0,956	0,490	0,915
21. Įdomios, vaizduotės ir kūrybiškumo reikalaujančios užduotys	0,958	0,025	0,121
22. Muzikos pamokose linksma	0,639	0,521	0,744
23. Po sėkmingo koncerto išgyvenu pakilumo jausmą	0,649	0,137	0,650
24. Noriu lygiuotis į geriau besimokančius klasės draugus	0,371	0,728	0,491
25. Man patinka koncertuoti, dalyvauti įvairiuose renginiuose	0,702	0,066	0,074
26. Noriu tobulinti savo sugebėjimus	0,163	0,138	0,362
27. Man patinka kurti muziką	0,358	0,002	0,085